

Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden

*Genomförande av EU:s tolknings-
och översättningsdirektiv*

*Betänkande av Utredningen om tolkning
och översättning vid straffrättsliga förfaranden*

Stockholm 2012

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2012:49

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Omslagsbild Babels torn av Pieter Bruegel den äldre. Berättelsen om Babels torn har ofta tolkats som en symbol för mänskligt övermod. Försöket att bygga ett torn ända upp i himlen har ansetts ha bestraffats med språkföribistring, uppdelningen i olika tungomål, så att människor inte längre kunde förstå varandra.

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2012

ISBN 978-91-38-23774-8
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 22 december 2011 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur EU-direktivet (2010/64/EU) om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ska genomföras i svensk rätt.

Samma dag förordnades rådmannen Bertil Sundin som särskild utredare. Som experter förordnades från och med den 30 januari 2012 kammaråklagaren vid City åklagarkammare Jonas Lövström, enhetschefen vid Polismyndigheten i Uppsala län Stefan Martinengo, projektledaren vid Domstolsverket Ulla Pålsson, advokaten Clea Sangborn och rättssakkunniga i Justitiedepartementet Linda Stromberg.

Som sekreterare anställdes från och med den 1 januari 2012 tingsfiskalen Klara Lidman Kittel.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden.

Utredningen överlämnar nu betänkandet Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (SOU 2012:49). Experterna ställer sig bakom de bedömningar och förslag som redovisas i betänkandet.

Utredningsuppdraget är härmed slutfört.

Bromma i juli 2012

Bertil Sundin

/Klara Lidman Kittel

Innehåll

Sammanfattning	9
Summary	19
Författningsförslag	31
1 Utredningens uppdrag och arbete	37
1.1 Uppdraget.....	37
1.2 Utredningsarbetet.....	37
2 Utgångspunkter	39
2.1 Inledning.....	39
2.2 EU-rättslig reglering.....	40
2.3 Europakonventionen	41
2.4 Regeringsformen.....	43
2.5 Förvaltningslagen.....	44
2.6 Rättegångsbalken	45
3 EU-direktivet och dess tillämpningsområde.....	47
3.1 Direktivets bakgrund och syfte.....	47
3.2 När ska direktivets bestämmelser tillämpas?	48
3.2.1 Tillämpningsområdet enligt direktivet.....	48
3.2.2 Överväganden	49

3.3	Undantagen för direktivets tillämpningsområde	53
3.3.1	Undantagen enligt direktivet.....	53
3.3.2	Påföljder för mindre förseelser beslutade av annan myndighet än domstol i svensk rätt.....	54
3.3.3	Överväganden.....	56
4	Rätt till tolkning	61
4.1	Rätt till tolkning enligt EU-direktivet	61
4.2	Svensk rätt.....	62
4.3	Överväganden.....	64
5	Rätt till översättning	69
5.1	Rätt till översättning enligt EU-direktivet	69
5.2	Svensk rätt.....	70
5.3	Överväganden.....	72
5.3.1	Nya regler om översättning.....	73
5.3.2	Utgångspunkter vid handläggningen av översättningsfrågor	75
5.3.3	Närmare om handläggningen av översättningsfrågor	79
6	Tolkningens och översättningens kvalitet.....	85
6.1	Kraven på tolkningens och översättningens kvalitet enligt EU-direktivet	85
6.2	Svenska förhållanden.....	86
6.2.1	Tolkar.....	86
6.2.2	Översättare	87
6.2.3	Något om upphandling av förmedling av tolk- och översättningstjänster.....	88
6.2.4	Kommunikationsteknik och möjligheterna till fjärrtolkning	90
6.2.5	Utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter	91
6.3	Överväganden.....	92
6.3.1	Generella kvalitetsfrågor.....	92

6.3.2	Videokonferenstolkning	94
6.3.3	Register över tolkar och översättare.....	95
6.3.4	Utbildning avseende tolksituationen	96
7	Rätt att överklaga beslut i fråga om tolkning och översättning.....	97
7.1	Rätt att överklaga beslut om tolkning och översättning enligt EU-direktivet.....	97
7.2	Svensk rätt	98
7.2.1	Överklagande av beslut fattade av polis eller åklagare.....	98
7.2.2	Överklagande av beslut i domstol	100
7.3	Överväganden	101
7.3.1	Överklagande avseende tolkning och översättning under förundersökningen.....	101
7.3.2	Överklagande avseende tolkning och översättning vid domstol.....	103
8	Övriga frågor	105
8.1	Kostnader för tolkning och översättning	105
8.2	Förfaranden för att ta reda på tolkbehov och krav på anteckningar	109
8.2.1	Förfarande för att ta reda på tolkbehov	109
8.2.2	Krav på anteckningar	111
8.3	Tolkning och översättning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder.....	112
8.4	Tystnadsplikt och sekretess för tolkar och översättare.....	115
8.4.1	Tystnadsplikt hos polis- och åklagarmyndigheterna och hos domstolarna	116
8.4.2	Tystnadsplikt hos annan än myndighet	116
9	Kostnads- och konsekvensanalys.....	119
9.1	Ekonomiska konsekvenser för staten.....	119
9.1.1	Statens kostnader för tolkning och översättning	120
9.1.2	Övriga kostnader och konsekvenser för staten	122

9.2	Övriga konsekvenser.....	124
9.2.1	Konsekvenser för rättssäkerheten och de integrationspolitiska målen	124
9.2.2	Konsekvenser för brottsligheten.....	125
9.2.3	Andra konsekvenser enligt kommittéförordningen	125
10	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	127
11	Författningskommentar	129
11.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	129
11.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare	136
	Referenser.....	137
	Bilagor	
	Bilaga 1: Kommittédirektiv (Dir. 2011:18).....	141
	Bilaga 2: Europaparlamentets och Rådets direktiv 2010/64/EU.....	147

Sammanfattning

Inledning

Med ökad rörlighet över gränserna och ökad invandring har Sverige fått ett samhälle som präglas av en kulturell, etnisk och religiös mångfald. Från att vara ett huvudsakligen enspråkigt land talas det i Sverige i dag över 150 olika språk. Även om många är flerspråkiga och behärskar svenska mycket väl, finns det även ett flertal personer som i olika sammanhang kan ha behov av tolkning eller översättning för att kunna förstå eller göra sig förstådda.

I oktober 2010 antogs direktivet (2010/64/EU) om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet innehåller minimiregler som ska garantera misstänkta och tilltalade personers rätt till tolk och översättning av handlingar vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 27 oktober 2013.

Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till hur EU-direktivet ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget har ingått att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredningen har även haft i uppgift att föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet.

Tillämpningsområdet

Direktivet fastställer bestämmelser om misstänkta och tilltalades rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden och vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.

I direktivet finns inte någon definition av vad som avses med ett straffrättsligt förfarande. Utredningen har därför tolkat begreppet utifrån vedertagna definitioner inom straffrätten och i överens-

stämme med hur svensk rätt på området är uppbyggd. Utredningen har gjort bedömningen att samtliga förfaranden som kan mynna ut i en brottspåföljd är att betrakta som straffrättsliga förfaranden. Förvaltningsrättsliga åtgärder som kan följa av ett brott omfattas dock inte. Detta innebär att exempelvis körkortsingripanden, skattetillägg, tulltillägg eller miljöstraffavgifter inte omfattas av direktivet.

Direktivets tillämpningsområde är begränsat på det sättet att rättigheterna endast avser misstänkta eller personer anklagade för att ha begått ett brott. Övriga personer som kan förekomma i ett brottmål, såsom exempelvis vittnen eller målsägande omfattas således inte av direktivet.

Bestämmelserna om rätt till tolk och översättning ska tillämpas från tidpunkten för delgivning av skäligen misstanke enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken till dess att brottmålsförandet är helt avslutat, det vill säga genom ett beslut om exempelvis nedläggning av förundersökning eller genom en dom eller slutligt beslut i högsta möjliga nationella domstolsinstans.

Direktivets bestämmelser ska inte tillämpas gällande påföljder för mindre förseelser som kan beslutas av annan myndighet än domstol. För svensk del undantas därför föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande om påföljden bestäms till böter. Av detta följer att direktivet ska tillämpas vid strafföreläggande avseende villkorlig dom. En ny bestämmelse som reglerar detta införs i 48 kap. rättegångsbalken. Vid en klagan om undanrövande av ordningsbot eller strafföreläggande i domstol ska direktivet tillämpas.

Tvingande regler om rätt till tolkning införs

Enligt direktivet ska misstänkta eller tilltalade som inte talar eller förstår förfarandespråket utan dröjsmål få tolkning under det straffrättsliga förfarandet.

I 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken finns bestämmelser om tolkning i domstol. Bestämmelserna är tillämpliga för både tvistemål och brottmål. Enligt 5 kap. 6 § rättegångsbalken får tolk anlitas att biträda rätten om part, vittne eller annan som ska höras inför rätten inte är ”mäktig svenska språket”. När det gäller förundersökning finns ingen uttrycklig bestämmelse om tolkning. Reglerna om

tolkning i femte kapitlet rättegångsbalken har dock ansetts analogt tillämpliga vid förundersökning.

Rättegångsbalkens bestämmelse gällande tolkning är således fakultativ, det vill säga rätten måste inte, utan *får* anlita tolk. Vad utredningen har erfarit tillämpas regeln dock i praktiken som en tvingande regel, det vill säga behärskar en misstänkt eller tilltalad inte svenska ska en tolk anlitas. Även om bestämmelsen i realiteten ofta tillämpas som en ”ska-regel” anser utredningen att bestämmelsen behöver skärpas för att direktivets krav ska uppfyllas. Utredningen föreslår att nuvarande reglering förtydligas på så sätt att det uttryckligen anges att tolkning *ska* tillhandahållas för misstänkta eller tilltalade som inte behärskar svenska. Ett nytt andra stycke i 5 kap. 6 § rättegångsbalken som reglerar denna situation införs därför. Enligt det första stycket – som fortsättningsvis kommer att reglera endast tolkning i tvistemål och tolkning för övriga personer som hörs i brottmål – får tolk anlitas vid behov.

Utredningen föreslår vidare att rätten till tolkning under förundersökningen ska lagregleras och införas i 23 kap. rättegångsbalken. Den nya paragrafen hänvisar till bestämmelserna om tolkning i femte kapitlet rättegångsbalken. Rätten till tolk ska enligt den nya bestämmelsen gälla från det att en misstänkt underrättas om misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken och fortsättningsvis under hela förundersökningsförfarandet.

Enligt direktivet inbegriper rätten till tolkning även lämpligt stöd för personer som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter. I 5 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken finns bestämmelser om tolkning för personer som är allvarligt hörsel- eller talskadade. Genom denna bestämmelse uppfylls i praktiken det som direktivet föreskriver för dessa personer, eftersom bestämmelsen inte bara gäller för den som helt saknar hörsel eller talförmåga utan även för den som på grund av en mindre hörsel- eller talnedsättning inte kan höras utan tolk. Utredningen anser dock att den nuvarande formuleringen ”allvarligt hörsel- eller talskadad” inte fullt ut motsvarar direktivets krav och hur bestämmelsen enligt motiven i praktiken är tänkt att tillämpas. Av denna anledning föreslås att terminologin ändras på så sätt att bestämmelserna om rätt till tolk ska gälla för ”den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter”.

Rätten till översättning förstärks

I direktivet finns bestämmelser om rätten till översättning av handlingar. Misstänkta eller tilltalade som inte förstår eller talar förfarandespråket ska inom rimlig tid få en skriftlig översättning av sådana handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att det straffrättsliga förfarandet går rättvist till. Såsom exempel på väsentliga handlingar anges beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal och domar. När det gäller andra handlingar ska den behöriga myndigheten, från fall till fall, besluta om en handling är väsentlig eller inte. Rätten till översättning innebär emellertid inte att det ska finnas någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för. Vidare får en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning, under förutsättning att detta inte hindrar att förfarandet går rättvist till.

33 kap. 9 § rättegångsbalken reglerar översättning vid domstol. När det gäller polis- eller åklagarmyndigheternas¹ skyldighet att översätta handlingar under en förundersökning finns det inte någon uttrycklig bestämmelse om detta. Enligt 33 kap. 9 § rättegångsbalken får rätten vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. Regeln är alltså inte tvingande och gäller både tvistemål och brottmål. För att uppfylla direktivets krav behöver därför särskilda bestämmelser gällande översättning införas. Utredningen föreslår att ett nytt andra stycke i 33 kap. 9 § rättegångsbalken införs som ska gälla en misstänkt eller tilltalads rätt till översättning av handlingar i brottmål. Rätten till översättning under en förundersökning föreslås också bli lagreglerad genom införande av en bestämmelse i 23 kap. rättegångsbalken som hänvisar till 33 kap. 9 § rättegångsbalken.

De nya bestämmelserna innebär i huvudsak följande. Om en misstänkt eller tilltalad hos polis, åklagare eller domstol begär det, eller om det annars behövs, ska en skriftlig översättning ske av

¹ Av framställningstekniska skäl har utredningen valt att i löptexten endast omnämna polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten eftersom dessa är de mest vanligt förekommande myndigheterna när det gäller förundersökningar i allmänhet. Det finns dock även andra myndigheter som inom sina områden bedriver förundersökningsverksamhet och som således också berörs av direktivet, exempelvis Tullverket, Skatteverket (skattebrottsenheterna), Säkerhetspolisen och Kustbevakningen. Vad som sägs om Åklagarmyndigheten gäller naturligtvis även för Ekobrottsmyndigheten.

sådana handlingar, eller delar av dessa, som är väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. Möjligheten att kunna försvara sig ska här ses i vid mening, såsom att kunna förstå och bemöta samtliga anklagelser, påståenden, åtgärder eller yrkanden som kan framställas eller vidtas i det straffrättsliga förfarandet. Enligt huvudregeln ska således den misstänkte eller tilltalade *begära* en översättning och i samband med detta ange vad han eller hon vill ha översatt. Det finns dock vissa situationer där en begäran normalt inte ska behövas och där det är naturligt att de rättsliga myndigheterna i stället erbjuder en skriftlig eller muntlig översättning. En sådan situation – när det *annars behövs* – är exempelvis vid slutdelgivningen av en förundersökning där den misstänkte är frihetsberövad.

I stället för en skriftlig översättning får en *muntlig översättning* eller en muntlig sammanfattning tillhandahållas om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt. I normalfallet bör de flesta handlingar kunna översättas muntligen i stället för skriftligen. Muntlig översättning kan emellertid inte alltid ersätta skriftlig översättning. Vissa handlingar i en utredning kan vara svåra att ta till sig om de inte översätts skriftligen, exempelvis handlingar med ekonomiskt eller tekniskt komplicerade sakomständigheter. Vidare kan brottsmisstanken eller målet vara av sådan allvarlig eller särskild karaktär att en muntlig översättning av en viss handling kan anses olämplig. Även andra omständigheter, exempelvis den misstänktes eller tilltalades personliga förutsättningar, kan göra att en muntlig översättning av en viss handling inte bör ske.

Kvalitetskraven för tolkning och översättning höjs

Den tolkning eller översättning som tillhandahålls ska enligt direktivet hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandena går rättvist till, särskilt genom att se till att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och kan utöva sin rätt till försvar.

Enligt nuvarande system finns det möjlighet för tolkar och översättare att auktorisera sig hos Kammarkollegiet genom att avlägga vissa kunskapsprov. De auktoriserade tolkarna och översättarna står också under Kammarkollegiets tillsyn. Detta system innebär en garanti för att de tolkar och översättare som är auktoriserade håller en hög kvalitet. Trots de insatser som gjorts på senare

år finns det i dagsläget emellertid fortfarande alltför få auktoriserade tolkar och översättare i vissa språk. För att verkligen få en tillfredsställande kvalitet på tolkningen inom rättsväsendet skulle dessutom fler rättstolkar behövas.

Enligt dagens reglering ställs vad gäller tolkar endast krav på att den som ska anlitas ska vara lämplig för uppdraget. För översättare saknas reglering. För att slå vakt om kvaliteten och för att uppmuntra fler tolkar och översättare att höja sin kompetens föreslår utredningen därför att särskilda bestämmelser om vilken kompetens som i första hand ska gälla vid tolkning och översättning införs. För tolkar införs en ny bestämmelse i 5 kap. 6 § rättegångsbalken om att rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska anlitas om det är möjligt. Först om en sådan tolk inte finns att tillgå får annan lämplig person förordnas. När det gäller översättningar införs i 33 kap. 9 § rättegångsbalken en bestämmelse om att auktoriserad translator ska anlitas i första hand. Om en auktoriserad translator inte finns får annan lämplig översättare anlitas.

Tillgången på kompetenta tolkar är till stor del en geografisk fråga. Utanför storstäderna kan det vara svårt att få tag i en kvalificerad tolk och kostnaderna för att ha en tolk på plats kan bli betydande om det är fråga om långa resvägar. Videokonferenstolkning kan vara ett sätt att komma till rätta med detta. Videokonferenstolkning bör också i möjligaste mån ersätta telefontolkning då kvaliteten blir väsentligt bättre vid en videokonferenstolkning i jämförelse med en telefontolkning. För att i större utsträckning kunna använda videokonferenstolkning måste dock tekniken för detta finnas på plats för de inblandade aktörerna. Hos Sveriges Domstolar finns videokonferenssystem vid alla allmänna domstolar, men då tekniken används flitigt råder det ofta brist på salar eller rum med videokonferensutrustning. Hos polismyndigheterna saknas en generell tillgång till videokonferenssystem. Videokonferenstekniken bör därför byggas ut hos de berörda myndigheterna. Vid en sådan utbyggnad bör utrustningen anpassas för videokonferenstolkning.

Direktivet ställer även krav på utbildning i den särskilda situation som råder vid tolkning för personal inom rättsväsendet. Hos polis- och åklagarmyndigheterna finns sådana utbildningsinslag genom att frågan tas upp i samband med utbildning i förhörsteknik. När det gäller domstolarna tillhandahålls från Domstolsverkets sida inte någon utbildning i tolkfrågor för närvarande. Därmed är inte sagt att det inte finns utbildnings-

insatser som genomförs på eget initiativ av de enskilda domstolarna. Enligt uppgift från Domstolsverket kommer det under hösten 2012 i fiskalutbildningen att finnas ett visst inslag om vad en domare har att tänka på när en tolk uppträder i rätten. Domstolsakademien överväger även en mer systematisk utbildning i tolkfrågor för fiskalerna med början våren 2013.

Även om det således finns och planeras en del utbildningsinslag rörande tolkning anser utredningen att dessa insatser kan behövas över för att säkerställa att direktivets krav blir helt tillgodosedda. Utredningen föreslår därför att frågan om utbildningsinsatser på detta område uppmärksammas i regeringens styrning av myndigheterna, genom exempelvis regleringsbrev eller på annat lämpligt sätt.

Befintliga möjligheter att överklaga beslut gällande tolkning eller översättning är tillräckliga

Enligt direktivet ska medlemsstaterna se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av tolkning eller översättning av handlingar eller avsnitt i handlingar. Vidare ska misstänkta eller tilltalade, i de fall tolkning eller översättning har tillhandahållits, kunna klaga på att tolkningens eller översättningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till.

Om det under en pågående förundersökning eller rättegång framkommer omständigheter som tyder på att tolkningen eller översättningen inte är korrekt kan naturligtvis den berörda myndigheten på frivillig basis byta ut tolken eller förordna om en ny översättning. Detta är det i praktiken vanligaste sättet att lösa problem med tolkningen eller översättningen. Först om myndigheten beslutar att inte tillmötesgå ett klagomål blir det aktuellt att ta till ett överklagandeförfarande.

Enligt gällande ordning finns det när det gäller förundersökningar en möjlighet att begära överprövning av ett beslut av en åklagare. Överprövningen görs normalt av överåklagare eller vice överåklagare. Utöver rätten till överprövning finns också möjlighet att begära rättens prövning gällande brister i förundersökningen i enlighet med 23 kap. 19 § rättegångsbalken.

Beslut om tolkning eller översättning fattade av domstol kan överklagas i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut. Vid klagomål gällande tolkning eller översättning ska den högre instansen pröva om ett beslut eller förfarandet i den lägre instansen har inneburit att ett rättegångsfel har begåtts. Om så är fallet kan det bli fråga om att undanröja domen eller beslutet och återförvisa målet till underrätten för ny prövning alternativt att "läka" rättegångsfelet i den högre instansen.

Utredningen bedömer att den ovan beskrivna ordningen är tillräcklig för att uppfylla direktivets krav. Något behov av författningsändringar finns därför inte.

Ingen återbetalningsskyldighet avseende tolk- eller översättningskostnader för tilltalade som döms för brott

I direktivet föreskrivs att det är medlemsstaterna som ska stå för tolknings- och översättningskostnaderna oavsett resultatet av förfarandena. Den misstänkte eller tilltalade ska således exempelvis inte kunna åläggas att betala tillbaka kostnader för tolkning eller översättning, även om han eller hon senare döms för brottet.

Kostnaderna för tolkning eller översättning som har skett på uppdrag av polis, åklagare eller domstol betalas enligt nuvarande reglering av staten och någon återbetalningsskyldighet åläggs inte en misstänkt eller tilltalad för dessa kostnader. Nuvarande reglering uppfyller således direktivets krav i detta hänseende.

När det gäller utlägg för tolkning eller översättning som en offentlig försvarare har gjort kan en tilltalad som döms för brott åläggas att ersätta dessa kostnader enligt nuvarande reglering. För att uppfylla direktivets krav behöver därför 31 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken ändras på så sätt att det uttryckligen anges att återbetalningsskyldigheten för den dömda inte omfattar kostnader för tolkning eller översättning.

Utökade regler om tystnadsplikt och sekretess för vissa tolkar och översättare

Enligt direktivet ska medlemsstaterna se till att tolkar och översättare iakttar konfidentialitet gällande den tolkning och översättning som tillhandahålls.

Tolkar och översättare som anlitas av polis, åklagare eller domstol omfattas av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och har därför samma tystnadsplikt som en myndighet eller tjänsteman har. Även auktoriserade tolkar och översättare som anlitas av annan än en myndighet har tystnadsplikt enligt lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Direktivets krav på konfidentialitet är således uppfyllda i dessa hänseenden och något behov av författningsändringar finns därför inte på detta område.

För icke auktoriserade tolkar och översättare som anlitas av annan än en myndighet, exempelvis en försvarare, saknas däremot bestämmelser om tystnadsplikt. Utredningen föreslår därför att det införs en bestämmelse i lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare så att denna lag även blir tillämplig på annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.

Konsekvenser och ikraftträdande

Utredningens förslag innebär stärkta möjligheter för en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar svenska att få handlingar översätta till sitt modersmål. Förslagen innebär också att kvalitetskraven höjs när det gäller både tolkning och översättning. Förslagen kan därför antas leda till färre oriktiga domar och därigenom till en ökad rättssäkerhet och tilltro till rättsväsendet. I detta hänseende kan förslagen också antas bidra till uppfyllandet av de integrationspolitiska målen om lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

När det gäller de kostnadsmässiga effekterna av utredningens förslag är dessa mycket svårbedömda eftersom utredningen öppnar möjligheter som det sedan är upp till berörda myndigheter och parter att utnyttja. I vilken takt och i vilken utsträckning de föreslagna reformerna kommer att anammas i den praktiska rättstillämpningen är svårt att bedöma på detta stadium. Det står dock klart att reformen kommer att innebära kostnadsökningar för staten.

Utredningens förslag innebär att fler handlingar än i dag kommer att skriftligen översättas från svenska till ett annat språk, vilket kommer att innebära kostnadsökningar. Förslagen medför också att mer kvalificerade och därmed dyrare tolkar bör komma

att anlitas, vilket innebär en viss merkostnad. Tolkar förväntas också bli anlitate i större utsträckning än i dag genom möjligheten till en muntlig översättning i stället för en skriftlig översättning, vilket också innebär ökade kostnader.

Förslagen kan förväntas medföra en viss ökning av antalet överprövningar hos Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten samt fler förfrågningar hos domstolarna om prövning gällande brister i förundersökningen enligt 23 kap. 19 § rättegångsbalken.

Om en utbyggnad av videokonferenssystemet genomförs kommer detta också att innebära initiala investeringskostnader. På sikt kommer detta dock innebära besparingar i form av minskade kostnader för tolkars ersättning för resa och tidspillan.

Utredningens förslag om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare utvidgar det kriminaliserade området för brott mot tystnadsplikten. Förslaget antas emellertid inte leda till någon effekt på brottsligheten eller kostnader med anledning av detta.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 oktober 2013.

Summary

Introduction

Greater cross-border mobility and increased immigration has produced a Swedish society characterised by cultural, ethnic and religious diversity. From having been primarily a monolingual country, more than 150 different languages are spoken in Sweden today. Even though many people are multilingual and have a very good command of the Swedish language, there is still a large number of people who, in various contexts, may have need for interpretation or translation to understand or to make themselves understood.

Directive 2010/64/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings was adopted in October 2010. The Directive contains minimum rules that are to guarantee the rights of suspected or accused persons to interpretation and translation of documents in criminal proceedings. The Directive is to be transposed into national law by 27 October 2013.

The Inquiry was tasked with determining how the EU Directive is to be transposed into Swedish law. The remit has included analysing how Swedish law relates to the Directive and assessing the need for legislative amendments and other measures. The Inquiry was also instructed to propose the legislative amendments and other measures necessary to transpose the Directive.

Scope

The Directive establishes provisions on the rights of suspected and accused persons to interpretation and translation in criminal proceedings and proceedings for the execution of a European arrest warrant.

The term ‘criminal proceedings’ is not defined in the Directive. The Inquiry has therefore interpreted the term on the basis of generally accepted definitions in the field of criminal law and in accordance with the way Swedish law in the area is organised. The Inquiry has made the assessment that all proceedings that can result in a criminal sanction should be considered criminal proceedings. However, actions under administrative law that can be a consequence of a criminal act are not covered. This means that matters concerning driving licences, tax surcharges, customs surcharges, environmental fines and the like are not covered by the Directive.

The scope of the Directive is restricted so that the rights only concern people suspected or accused of committing a crime. Accordingly, other people who may figure in a criminal case, such as witnesses or injured parties, are not covered by the Directive.

The provisions on the right to interpretation and translation are applicable from the time of notification of reasonable suspicion pursuant to Chapter 23, Section 18 of the Swedish Code of Judicial Procedure until such time as the criminal proceedings are concluded in their entirety, i.e. by means of a decision on such matters as discontinuation of a preliminary investigation, or via a judgment or decision in the highest possible domestic court.

The Directive’s provisions are not to be applied with regard to sanctions for minor offences that can be determined by an authority other than a court. As regards Sweden, summary imposition of breach-of-regulations fines or summary monetary penalties are therefore exempted if the sanction determined is only a fine. This indicates that the Directive is to be applied to the imposition of sanctions regarding conditional sentences. A new provision regulating this will be introduced into Chapter 48 of the Swedish Code of Judicial Procedure. Should an appeal concerning annulment of breach-of-regulations fines or summary monetary penalties be lodged with a court, the Directive is to be applied.

Mandatory rules on the right to interpretation introduced

According to the Directive, suspected or accused persons who do not speak or understand the language of the proceedings are to be provided with interpretation without delay during the criminal proceedings.

Chapter 5, Sections 6–8 of the Swedish Code of Judicial Procedure contain provisions on interpretation at court hearings. These provisions are applicable for both civil and criminal cases. Chapter 5, Section 6 of the Swedish Code of Judicial Procedure prescribes that an interpreter may be engaged to assist the court if a party, witness, or any other person who shall be heard by the court “is incapable of understanding and speaking Swedish”. There is no explicit provision on interpretation regarding preliminary investigations. However, the rules on interpretation in Chapter 5 of the Swedish Code of Judicial Procedure have been considered to apply by analogy during preliminary investigations.

The provisions of the Swedish Code of Judicial Procedure regarding interpretation are thus optional, i.e. the court is not required to, but *may* engage an interpreter. However, the Inquiry has learned that in practice, this rule is applied as a mandatory rule, i.e. if a suspected or accused person does not have a command of Swedish, an interpreter must be engaged. While the provision, in reality, is often applied as a mandatory rule, the Inquiry considers that the provision needs to be tightened up for the Directive’s requirements to be fulfilled. The Inquiry proposes that the current regulation be clarified by explicitly stating that interpretation *must* be provided to suspected or accused persons who do not have a command of Swedish. A new second paragraph in Chapter 5, Section 6 of the Swedish Code of Judicial Procedure regulating this situation will therefore be introduced. Under the first paragraph – which henceforth will only regulate interpretation in civil cases and interpretation for other people who are heard in criminal cases – an interpreter may be engaged when necessary.

The Inquiry further proposes that the right to interpretation during preliminary investigations be regulated in law and introduced in Chapter 23 of the Swedish Code of Judicial Procedure. The new paragraph will refer to the provisions on interpretation in the fifth chapter of the Swedish Code of Judicial Procedure. Under the new provision, the right to an interpreter is to apply from the time a suspected person is notified of suspicion of a crime under Chapter 23, Section 18 of the Swedish Code of Judicial Procedure and thereafter throughout the entire proceedings of the preliminary investigation.

Under the Directive, the right to interpretation also includes appropriate assistance for persons with hearing or speech impediments. Chapter 5, Section 6, third paragraph of the Swedish Code

of Judicial Procedure contains provisions on interpretation for persons with serious hearing or speech impediments. In practice, this provision means that the stipulations in the Directive concerning these people are fulfilled, since the provision not only applies to those who completely lack the ability to hear or speak, but also those who, due to a minor hearing or speech impediment, cannot be examined without an interpreter. However, the Inquiry considers that the current wording “serious hearing or speaking impediment” does not completely correspond to the Directive’s requirements and the way the provision, according to the reasoning, is intended to be applied in practice. For this reason, it is proposed that the terminology be changed so that the provisions on the right to an interpreter apply to “a person who has a hearing or speech impediment”.

Right to translation enhanced

The Directive contains provisions on the right to translation of documents. Suspected or accused persons who do not understand or speak the language of the proceedings are, within a reasonable period of time, to receive a written translation of such documents that are essential to ensure that they can exercise their right to defence and to safeguard the fairness of the criminal proceedings. Examples of essential documents include any decision depriving a person of his liberty, any charge or indictment, and any judgment. Regarding other documents, the competent authority is to decide whether a document is essential or not on a case-by-case basis. However, the right to translation does not mean that there is an obligation to translate passages of essential documents which are not relevant for the purposes of enabling suspected or accused persons to have knowledge of the case against them. Furthermore, an oral translation or oral summary may be provided instead of a written translation on condition that this does not prejudice the fairness of the proceedings.

Chapter 33, Section 9 of the Swedish Code of Judicial Procedure regulates translation at courts. There is no explicit provision concerning the obligation of the police or prosecution authorities¹

¹ For reason dealing with presentation, the Inquiry has chosen to only mention the police authorities and the Swedish Prosecution Authority in the text since these are the main authorities involved in preliminary investigations. There are, however, other authorities that,

to translate documents during a preliminary investigation. Chapter 33, Section 9 of the Swedish Code of Judicial Procedure states that if required, the court may provide for the translation of documents filed with or dispatched from the court. This rule is thus not mandatory and applies to both civil and criminal cases. Therefore, to fulfil the requirements of the Directive, special provisions regarding translation must be introduced. The Inquiry proposes that a new second paragraph of Chapter 33, Section 9 of the Swedish Code of Judicial Procedure be introduced that is to apply to a suspected or accused person's right to translation of documents in criminal cases. It is also proposed that the right to translation during a preliminary investigation be regulated in law by introducing a provision in Chapter 23 of the Swedish Code of Judicial Procedure that refers to Chapter 33, Section 9 of the same Code.

The new provisions primarily involve the following. If a suspected or accused person submits a request to the police, a prosecutor or a court, or if for some other reason it is necessary, a written translation is to be made of such documents, or parts of such documents, that are essential for the suspected or accused person to be able to defend him or herself. In this context, the opportunity to defend oneself is to be viewed in a broad sense, such as being able to understand and answer all accusations, assertions or claims that may be presented or taken in criminal proceedings. Thus under the general rule, the suspected or accused person is to *request* a translation and, in connection with this, state what he or she wants to have translated. However, there are certain situations where a request should not normally be necessary and where it is natural for the judicial authorities to instead offer a written or oral translation. An example of such a situation – when it is *otherwise necessary* – is the final service of documents of a preliminary investigation where the suspected person is deprived of liberty.

Instead of a written translation, an *oral translation* or an oral summary may be provided if such is not inappropriate with consideration to the nature of the case or document, or some other

within their areas, conduct preliminary investigation activities and are thus also affected by the Directive. Examples of such authorities are Swedish Customs, the Swedish Tax Agency (tax fraud units), the Swedish Security Service and the Swedish Coast Guard. Naturally, the provisions concerning the Swedish Prosecution Authority also apply to the Swedish Economic Crime Authority.

circumstance. Normally, it should be possible to translate most documents orally rather than in written form. However, oral translations cannot always replace written translations. Certain documents in an investigation may be difficult to assimilate if they are not translated in written form, such as documents with complicated financial or technical facts. Furthermore, the suspected offence or the case may be of such a serious or special nature that an oral translation of a certain document may be considered inappropriate. Other circumstances as well, such as the personal situation of the suspected or accused person, may provide a reason as to why a certain document should not be orally translated.

Quality requirements for interpretation and translation raised

Under the Directive, the interpretation or translation provided is to be of sufficiently high quality to safeguard the fairness of the proceedings, particularly by ensuring that suspected or accused persons understand what they are accused of and can exercise their right to defence.

Under the current system, interpreters and translators can become authorised by the Legal, Financial and Administrative Services Agency by taking certain examinations. Authorised interpreters and translators are also under the supervision of the Legal, Financial and Administrative Services Agency. This system provides a guarantee that those interpreters and translators who are authorised maintain a high standard. Despite measures taken in recent years, there are currently still too few authorised interpreters and translators in certain languages. Furthermore, to truly achieve a satisfactory quality of interpretation in the judicial system, more court interpreters are needed.

Regarding interpreters, current regulations only stipulate that those who are engaged are to be suitable for the task. There are no regulations concerning translators. To assure quality and encourage more interpreters and translators to improve their skills, the Inquiry therefore proposes introducing special regulations specifying the skills that primarily are to apply for interpretation and translation. Regarding interpreters, a new provision will be introduced in Chapter 5, Section 6 of the Swedish Code of Judicial

Procedure stating that if possible, a court interpreter or other authorised interpreter is to be engaged. Only if an interpreter with these qualifications is not available may another suitable person be appointed. Regarding translation, a provision will be introduced in Chapter 33, Section 9 of the Swedish Code of Judicial Procedure stating that when possible, an authorised translator is to be engaged. If an authorised translator is not available, another suitable translator may be engaged.

Access to competent interpreters is largely a question of geographical location. It can be difficult to obtain a qualified interpreter outside the large cities, and the costs of having an interpreter on site can be considerable if long commuting distances are involved. Video conference interpretation can be one way of dealing with this. In addition, video conference interpretation should, whenever possible, replace telephone interpretation since the quality of video conference interpretation is considerably better compared with telephone interpretation. However, making greater use of video conference interpretation requires that the actors involved have this technology in place. The Swedish Courts have video conference systems in place at all general courts, but since the technology is frequently used there is often a shortage of rooms with video conference equipment. There is a general lack of access to video conference systems at the police authorities. Video conference technology should therefore be expanded at the relevant authorities. When undertaking such an expansion, the equipment should be adapted to video conference interpretation.

The Directive also sets requirements on training regarding the special situation that exists when interpreting for judicial staff. Police and prosecution authorities provide training that incorporates these elements by including them in interrogation technique training. As regards the courts, the Swedish National Courts Administration does not currently provide training in interpretation issues. However, this does not mean that individual courts do not organise training courses on their own. According to the National Courts Administration, one aspect included in the training for assistant judges in autumn 2012 will be matters that a judge must consider when an interpreter appears in court. The Courts of Sweden Judicial Training Academy is also considering a more systematic training course in interpretation issues for assistant judges, beginning in spring 2013.

Accordingly, even though some training measures regarding interpretation exist or are planned, the Inquiry considers that it may be necessary to review these measures to ensure that the requirements of the Directive are fully met. The Inquiry therefore proposes that the issue of training courses in this area be highlighted in the Government's management of the authorities by such means as appropriation directions or in some other appropriate manner.

Existing possibilities to appeal decisions regarding interpretation or translation adequate

Under the Directive, Member States shall ensure that, in accordance with procedures in national law, suspected or accused persons have the right to challenge a decision finding that there is no need for interpretation or translation of documents or passages of documents. Furthermore, when interpretation or translation has been provided, suspected or accused persons shall have the possibility to complain that the quality of the interpretation or translation is not sufficient to safeguard the fairness of the proceedings.

If circumstances arise during an ongoing preliminary investigation or trial to indicate that the interpretation or translation is not correct, the relevant authority can, naturally, voluntarily replace the interpreter or order a new translation. This, in practice, is the most common way to resolve interpretation or translation problems. An appeal procedure only comes into question if the authority decides not to comply with a complaint.

Current regulations regarding preliminary investigations allow requesting a review of a prosecutor's decision. Such a review is usually carried out by a Director of Public Prosecution or a Deputy Director of Public Prosecution. Besides the right to a review, there is also a possibility to request the court to consider any shortcomings in the preliminary investigation in accordance with Chapter 23, Section 19 of the Swedish Code of Judicial Procedure.

Decisions concerning interpretation or translation taken by a court can be appealed against in connection with an appeal of a judgment or final decision. Concerning a complaint regarding interpretation or translation, the higher court is to examine whether a decision or procedure in the lower court has resulted in a

procedural error. If such is the case, it may be necessary to set aside the judgment or decision and remand the case to the lower court for a new examination, or alternatively to redress the procedural error in the higher court.

The Inquiry considers that the arrangement described above is sufficient to fulfil the requirements of the Directive. There is therefore no need for a legislative amendment.

No repayment obligation for interpreter or translation costs for accused persons who are convicted of a criminal offence

The Directive prescribes that Member States are to meet the costs of interpretation and translation irrespective of the outcome of the proceedings. Accordingly, the suspected or accused person cannot be ordered to repay the costs of interpretation and translation even if he or she is later convicted of the offence.

Under current regulations, the costs of interpretation and translation incurred through instructions of the police, prosecutor or court are paid by the state. No repayment obligation for these costs is imposed on a suspected or accused person. Accordingly, the current regulations fulfil the requirements of the Directive in this respect.

Regarding expenses for interpretation or translation incurred by a public defence counsel, current regulations state that an accused person who is convicted of an offence can be ordered to compensate these expenses. Therefore, to fulfil the requirements of the Directive, Chapter 31, Section 1, second paragraph of the Swedish Code of Judicial Procedure must be amended so that it explicitly states that the obligation of the convicted person to pay does not cover costs of interpretation or translation.

Expanded rules concerning confidentiality and secrecy for certain interpreters and translators

Under the Directive, Member States are to ensure that interpreters and translators observe confidentiality regarding the interpretation and translation provided.

Interpreters and translators engaged by the police, prosecutors or courts are covered by the Public Access to Information and Secrecy Act (2009:400) and therefore have the same duty of confidentiality as a public authority or an official. Even authorised interpreters and translators engaged by actors other than public authorities are covered by confidentiality under the Act on confidentiality for certain interpreters and translators (1975:689). The requirement in the Directive concerning confidentiality is thus met in these respects and there is therefore no need for legislative amendments in this area.

However, there are no provisions concerning confidentiality for non-authorised interpreters and translators engaged by actors other than a public authority, such as defence counsels. The Inquiry therefore proposes that a provision be introduced in the Act on confidentiality for certain interpreters and translators so that this Act also applies to other interpreters and translators who are professionally engaged in connection with criminal proceedings.

Consequences and entry into force

The Inquiry's proposals entail greater opportunities for a suspected or accused person who does not have a command of Swedish to have documents translated into his or her mother tongue. These proposals also mean that the quality requirements are raised as regards both interpretation and translation. It can therefore be assumed that the proposals will result in fewer erroneous judgments and thus increased legal security and confidence in the judicial system. In this respect, the proposals can also be expected to contribute to meeting the integration policy objectives of equal rights and opportunities for everyone regardless of ethnic or cultural background.

The cost-related impact of the Inquiry's proposals is very difficult to assess since the Inquiry opens up opportunities that are subsequently up to the relevant authorities and parties to use. At this stage, it is difficult to assess how fast and to what extent the proposed reforms will be included in the practical application of the law. However, it is clear that the reform will entail a rise in costs for the state.

The Inquiry's proposals mean that more documents than at present will be translated in written form from Swedish to another language, which will entail a rise in costs. The proposals also mean

that more qualified, and thus more expensive, interpreters should be engaged, which means some extra costs. The possibility of an oral translation rather than a written translation is also expected to result in interpreters being engaged to a greater extent than at present, which also involves increased costs.

The proposals can be expected to entail a certain increase in the number of reviews considered by the Swedish Prosecution Authority and the Swedish Economic Crime Authority, and more queries considered by courts regarding examinations of shortcomings in the preliminary investigation under Chapter 23, Section 19 of the Swedish Code of Judicial Procedure.

Initial investment costs will also be incurred if an expansion of the video conference system is implemented. However, in the long run this will produce savings in the form of reduced costs for compensation to interpreters for travel and time lost.

The Inquiry's proposal concerning confidentiality for certain interpreters and translators expands the criminalised area regarding breaches of confidentiality. However, the proposal is not expected to result in an impact on criminality or costs as a result of this.

It is proposed that the new provisions enter into force on 1 October 2013.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken dels att 5 kap. 6–8 §§, 31 kap. 1 § och 33 kap. 9 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 23 kap. 21 a § och 48 kap. 3 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §¹

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket må tolk anlitas att biträda rätten.

Om part, vittne eller annan, som ska höras inför rätten, inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter får tolk vid behov anlitas att biträda rätten.

I brottmål ska den som är misstänkt eller tilltalad och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter biträdas av tolk under rättegången.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna rättstolk eller annan auktoriserad tolk. I annat fall ska rätten förordna annan lämplig person att biträda i målet som

¹ Senaste lydelse SFS 1975:589.

tolk. Om det vid rätten finns allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska sådan tolk anlitas.

Är den som skall höras allvarligt hörsel- eller talskadad, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitan av tolk, då den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad, meddelas bestämmelser av regeringen.

Som tolk får inte anlitas den som till saken eller till någon part står i sådant förhållande, att hans eller hennes tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Bestämmelser om anställande av allmän tolk och om anlitan av tolk för den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

7 §²

Den som anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom. Finnes anledning antaga att den som förordnas att biträda som tolk skall erhålla ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, må han avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

Den som förordnas att biträda som tolk eller anställs som allmän tolk ska inför rätten avlägga ed, att han eller hon efter bästa förstånd ska fullgöra det uppdrag, som lämnats honom eller henne. Om det finns anledning att anta att den som förordnas att biträda som tolk kommer att få ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, får han eller hon avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

8 §³

En tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas

En tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som ska tillämpas

² Senaste lydelse SFS 1975:1288.

³ Senaste lydelse SFS 1984:131.

vid bestämmande av ersättning. när ersättningen bestäms. Ersättningen betalas av allmänna medel.

23 kap.

21 a §

För den som enligt 18 § underrättas om skäligen misstanke för brott och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter, ska bestämmelserna om tolkning och översättning i 5 kap. 6 § andra–fjärde styckena och 8 § samt 33 kap. 9 § andra, fjärde–sjätte styckena tillämpas under förundersökningen.

31 kap.

1 §⁴

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den tilltalade ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för sådan kostnad för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Ersättningskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, *eller* kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne.

Ersättningskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne, *eller kostnader för tolkning och översättning.*

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han

⁴ Senaste lydelse SFS 2010:575.

eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Vad som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Vad den tilltalade ska betala får jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, ska ersättnings-skyldighet inte åläggas.

33 kap.

9 §⁵

Rätten får vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten.

I brottmål ska rätten om en misstänkt eller tilltalad inte behärskar svenska, på hans eller hennes begäran eller om det annars behövs, helt eller delvis låta översätta en handling som är väsentlig för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. I stället för en skriftlig översättning får rätten tillhandahålla en muntlig översättning eller muntlig sammanfattning av handlingen om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt.

Rätten är skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen *skall* sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår

Rätten är *också* skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen *ska* sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår

⁵ Senaste lydelse SFS 2006:902.

språket i handlingen. Handlingen *skall* översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

språket i handlingen. Handlingen *ska* översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Rätten ska, om det är möjligt, anlita auktoriserad translator. I annat fall ska rätten förordna annan lämplig översättare att bistå med översättning i målet.

Den som biträdd med översättning har rätt till skälig ersättning, som betalas av staten.

Första och *tredje* styckena *skall* tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

Första, *andra* och *femte* styckena *ska* tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

48 kap.

3 a §

Vid föreläggande av villkorlig dom genom strafföreläggande ska bestämmelserna om tolkning och översättning i 5 kap. 6 § andra–fjärde styckena och 8 § samt 33 kap. 9 § andra, fjärde–sjätte styckena tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2013.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas på tolk och översättare som anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar samt på tolk och översättare som genomgått av regeringen eller av den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer föreskriven prövning. Med kommuner likställs landsting och kommunalförbund.

Föreslagen lydelse

1 §⁶

Denna lag tillämpas på

- 1. tolk och översättare som anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar,*
- 2. tolk och översättare som genomgått av regeringen eller av den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer föreskriven prövning, och*
- 3. annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.*

Med kommuner likställs landsting och kommunalförbund.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2013.

⁶ Senaste lydelse SFS 2004:807.

1 Utredningens uppdrag och arbete

1.1 Uppdraget

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 20 oktober 2010 direktivet (2010/64/EU) om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet innehåller minimiregler som ska garantera misstänkta och tilltalade personers rätt till tolk och översättning av handlingar vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 27 oktober 2013.

Regeringen beslutade den 22 december 2011 om utredningsdirektiv angående genomförandet av EU-direktivet (dir. 2011:118). Utredningens uppdrag är att ta ställning till hur EU-direktivet ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget ingår att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredningen ska också föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet. I uppdraget ingår även att belysa effekter och konsekvenser för dem som berörs av förslaget och – om något förslag kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna – föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredningsdirektiven och EU-direktivet återfinns i bilagorna 1 och 2 till betänkandet.

1.2 Utredningsarbetet

Utredningsarbetet inleddes i januari 2012 och i utredningen har det hållits fem expertsammanträden. Utredningen har bedrivits i nära samråd med expertkretsen som har beretts tillfälle att lämna syn-

punkter både muntligen och skriftligen. Under arbetets gång har flera interna arbetsmöten hållits mellan utredaren och sekreteraren.

Inom ramen för utredningsarbetet har utredaren och sekreteraren haft samrådsmöten med Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Haparanda tingsrätt, Förvaltningsrätten i Stockholm, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kammarkollegiet, Sveriges advokatsamfund, EMR-utredningen (Ju 2011:10) samt med intresseorganisationerna Rätts-tolkarna, Sveriges Facköversättarförening och Föreningen Auktoriserade Translaterer.

Sekreteraren har även deltagit vid ett EU-anordnat seminarium om videokonferenser och videokonferenstolkning i Köpenhamn.

2 Utgångspunkter

2.1 Inledning

Med ökad rörlighet över gränserna och ökad invandring har Sverige fått ett samhälle som präglas av en kulturell, etnisk och religiös mångfald. Från att vara ett huvudsakligen enspråkigt land har Sverige i dag en rik språkblandning. År 2011 fanns det drygt 1 427 000 utlandsfödda personer i Sverige, varav cirka 841 000 svenska medborgare. Antalet utländska medborgare i Sverige uppgick samma år till ca 655 000.¹ Det finns således många personer som lever i Sverige i dag som inte har svenska som modersmål och som därför i olika sammanhang kan ha behov av tolkning eller översättning.

Den 1 juli 2009 trädde språklagen (2009:600) i kraft. I lagen anges att svenska är huvudspråket i Sverige och att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska. Att inte behärska svenska kan vara ett hinder för den som har att göra med ett organ i den offentliga förvaltningen. En bristfällig kommunikation mellan den enskilde och myndigheten kan leda till missförstånd. När det gäller straffrättsliga förfaranden är en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar rättegångsspråket i en särskilt utsatt situation. För att kunna upprätthålla kraven på en rättvis rättegång – där den misstänkte förstår vad han eller hon anklagas för och får möjlighet att försvara sig – är det av betydande vikt att det finns tillgång till kvalificerad tolkning eller översättning.

Bestämmelser gällande tolkning eller översättning finns i en rad olika författningar och internationella traktat. Bestämmelser på det internationella planet finns bland annat i FN-konventioner², inom

¹ Statistiska centralbyrån, Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2011.

² Se exempelvis artikel 14 i FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter där den som anklagats för brott har rätt att utan dröjsmål och i detalj bli underrättad om innebörden av anklagelsen och dess grund på ett språk som han eller hon

EU:s regelverk, i konventioner antagna av Europarådet³ och i språkkonventioner antagna inom Norden⁴. När det gäller rent svenska förhållanden regleras myndigheternas användning av tolk i huvudsak i förvaltningslagen (1986:223), förvaltningsprocesslagen (1971:291) och rättegångsbalken. För minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska finns det i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk bestämmelser om rätten att hos vissa myndigheter och domstolar få använda dessa språk. Vidare finns det i förordningen (1984:140) om allmän tolk bestämmelser om att det vid tingsrätterna i Haparanda och Gällivare ska finnas en så kallad allmän tolk i finska språket.

I detta kapitel kommer utredningen att redogöra översiktligt för de mest centrala regelverken när det gäller rätten till tolkning och översättning. Eftersom utredningens uppdrag endast gäller straffrättsliga förfaranden är redogörelsen begränsad till den reglering som kan ha betydelse på detta område.

2.2 EU-rättslig reglering

Sverige är sedan år 1995 medlem i Europeiska unionen (EU). Genom Lissabonfördraget som trädde i kraft den 1 december 2009 finns det numera inom EU två grundläggande fördrag: *Unionsfördraget*⁵ och *Funktionsfördraget*⁶. Som en tredje del, och med samma rättsliga status som fördragen, tillkommer *Rättighetsstadgan*⁷.

Rättighetsstadgan samlar de grundläggande rättigheter som har sin grund i medlemsstaternas gemensamma författningstraditioner och internationella förpliktelser, Europakonventionen, unionens och Europarådets sociala stadgor samt rättspraxis från EU-domstolen och Europadomstolen på olika områden. Ett område som regleras i Rättighetsstadgan är rättskipning, vari bland annat ingår

förstår. I samma artikel stadgas även rätten till kostnadsfritt biträde av tolk, om den anklagade inte förstår eller talar det språk som används vid domstolen.

³ Se exempelvis artikel 5 och 6 i Europakonventionen och artikel 10 i Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter.

⁴ Se exempelvis Konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (den s.k. Nordiska språkkonventionen) och lagen (1995:479) om nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster.

⁵ Fördraget om Europeiska unionen, (2010/C 83/01).

⁶ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, (2010/C 83/01).

⁷ Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2010/ C 83/02).

rätten till försvar för den som blivit anklagad för en lagöverträdelse (artikel 48). Rättighetsstadgan gäller för Europeiska unionens institutioner men även för medlemsstaterna när de tillämpar unionsrätten. Stadgan blir således endast tillämplig i den mån en rättsfråga har en EU-aspekt.

I artikel 6.3 i Unionsfördraget stadgas att de grundläggande rättigheterna i Europakonventionen ska ingå i unionsrätten som allmänna principer.

EU:s straffrättsliga samarbete regleras i artiklarna 82–88 i Funktionsfördraget. Av artikel 82 framgår att det straffrättsliga samarbetet i unionen ska bygga på principen om ömsesidigt erkännande av domar och rättsliga avgöranden och inbegripa en harmonisering av medlemsstaternas lagar och andra författningar på vissa områden. Ett av dessa områden gäller personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet. Europaparlamentet och rådet får genom direktiv fastställa minimiregler på detta område och har med stöd av denna bestämmelse antagit det EU-direktiv som denna utredning har fått till uppgift att genomföra i svensk rätt.

2.3 Europakonventionen

Europakonventionen⁸ införlivades i svensk rätt år 1995 och konventionen har ställning som lag i Sverige. För denna utredning är det främst artiklarna 5 och 6 i konventionen som är av betydelse och som kommer att behandlas.

I artikel 5 stadgas rätten till frihet och säkerhet. Artikel 5 innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar en person får frihetsberövas och vilka rättigheter som denna person då har. Av artikel 5.2 framgår att en person som arresteras, utan dröjsmål, ska underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom på ett språk som han förstår. Det uppställs inte något krav på att underrättelsen ska ha någon särskild form eller vara skriftlig, utan det väsentliga är att den frihetsberövade personen får klart för sig varför han eller hon har blivit frihetsberövad och vad anklagelsen består av.⁹

⁸ Europeiska konventionen (den 4 november 1950) angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁹ Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 3 u, Stockholm 2007, s. 114.

I artikel 6 finns de grundläggande bestämmelserna om rätten till en rättvis rättegång. I artikelns tredje punkt föreskrivs vissa minimirättigheter för personer som har blivit anklagade för brott. I punkten 3 a stadgas rätten att utan dröjsmål underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen på ett språk som den anklagade förstår. Av punkten 3 e framgår rätten till en kostnadsfri tolk om den anklagade inte förstår eller talar det språk som används i domstolen.

När det gäller rätten att bli underrättad om en anklagelse enligt artikel 6.3 a innefattar denna rätt inte bara en underrättelse om de gärningar som påstås utan underrättelsen måste även innehålla den rättsliga kvalificeringen av gärningarna. Underrättelsen kan vara muntlig eller skriftlig och ska innehålla så utförlig information att den misstänkte fullt ut kan förstå anklagelsen och på så sätt få möjlighet att förbereda sitt försvar.¹⁰ Underrättelsen ska, som anges i artikeln, ges på ett språk som den misstänkte förstår. I fallet Brozicek mot Italien hade den misstänkte fått underrättelsen på italienska och han hade svarat att han inte förstod denna på grund av språksvårigheter. Den misstänkte hade bett om att få underrättelsen på sitt modersmål, vilket inte hörsammades av de italienska myndigheterna. Europadomstolen ansåg det inte visat att den misstänkte faktiskt förstod italienska tillräckligt bra för att förstå innehållet i underrättelsen och att de italienska myndigheterna därför borde ha sett till att han fick underrättelsen på ett för honom begripligt språk. Eftersom så inte hade skett ansåg domstolen att rättigheterna enligt artikel 6.3 a hade kränkts.¹¹

Rätten till tolk enligt artikel 6.3 e innefattar en rätt till tolkning inte bara under själva rättegången utan även en rätt till tolkning under det förfarande som pågår före rättegången¹², det vill säga under utredningstiden hos polis och åklagare¹³. Enligt Europadomstolens praxis finns det inte något formellt krav på skriftliga översättningar av utredningsmaterial så länge den muntliga översättningen är av sådan kvalitet att den misstänkte förstår vad han är

¹⁰ Danelius, a.a., s. 277 f.

¹¹ Brozicek mot Italien, nr. 10964/84, 19 december 1989.

¹² Se exempelvis Luedicke, Belkacem och Koç mot Tyskland, nr. 6210/73; 6877/75; 7132/75, 28 november 1978.

¹³ Observera dock att rättigheterna enligt artikeln först börjar gälla när en person har blivit "anklagad" i artikelns mening. Förfaranden hos polisen innan en person blivit anklagad omfattas således inte. Se Harris m.fl., *Law of the European Convention on Human Rights*, 2 u, Oxford University Press, 2008, s. 327.

anklagad för och kan försvara sig.¹⁴ Myndigheterna har i detta avseende även ett visst ansvar för tolkningens kvalitet.¹⁵ Kravet på att tolkningen ska vara kostnadsfri innebär enligt Europadomstolen att det inte är tillåtet att i efterhand återkräva kostnaden för tolkning av den tilltalade oavsett utgången i målet.¹⁶ Det är domstolen som är ytterst ansvarig för att den tilltalade får en rättvis rättegång. Om en domstol får indikationer på att den tilltalade inte behärskar domstolsspråket måste den ta reda på om det finns ett behov av att anlita tolk.¹⁷

2.4 Regeringsformen

I regeringsformen finns vissa grundläggande bestämmelser som är styrande när offentliga förvaltningsuppgifter fullgörs.

Av 1 kap. 2 § regeringsformen framgår att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Principen om icke-diskriminering på grund av exempelvis etniskt ursprung eller språklig tillhörighet ska således vara en utgångspunkt vid utövandet av den offentliga makten.

I 1 kap. 9 § regeringsformen stadgas likabehandlings- och objektivitetsprincipen, som innebär att domstolar och andra förvaltningsmyndigheter samt andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska beakta allas likhet inför lagen och iakttä saktlighet och opartiskhet. En myndighet får inte låta sig vägledas av andra intressen än dem som den är satt att tillgodose, eller grunda sina beslut på annat än vad som enligt gällande författningar ska anses som omständigheter som får beaktas. Myndigheter har därmed en skyldighet att se till att exempelvis bristfällig svenska inte påverkar ett beslut.

¹⁴ Se exempelvis *Husain mot Italien*, nr. 18913/03, 24 februari 2005 och *Kamasinski mot Österrike*, nr. 9783/82, 19 december 1989.

¹⁵ Se exempelvis *Kamasinski mot Österrike* där domstolen uttalade "...the obligation of the competent authorities is not limited to the appointment of an interpreter but, if they are put on notice in the particular circumstances, may also extend to a degree of subsequent control over the adequacy of the interpretation provided."

¹⁶ Se exempelvis *Luedicke, Belkacem och Koç mot Tyskland*.

¹⁷ Se exempelvis *Cuscani mot Förenade Kungariket*, nr. 32771/96, 24 september 2002.

I 2 kap. 11 § regeringsformen finns även, efter grundlagsändringen år 2011, en bestämmelse om att rättegångar ska genomföras rättvist. Bestämmelsen är direkt inspirerad av Europakonventionens krav på en rättvis rättegång som har behandlats ovan.

2.5 Förvaltningslagen

Förvaltningslagen (1986:223) gäller för förvaltningsmyndigheternas handläggning av ärenden och domstolars handläggning av förvaltningsärenden. Förvaltningslagen är subsidiär till annan lagstiftning, vilket innebär att den inte ska tillämpas om en annan lag eller förordning innehåller bestämmelser som avviker från förvaltningslagens bestämmelser.

I förvaltningslagen finns bland annat bestämmelser om myndigheters serviceskyldighet (4 §), om allmänna krav på handläggningen av ärenden (7 §) och om tolk (8 §). Enligt 8 § förvaltningslagen bör en myndighet vid behov anlita tolk när den har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad. Med tolk menas i lagen inte bara muntlig tolkning utan också skriftlig översättning. Av 32 § förvaltningslagen framgår att bestämmelsen i 8 § om tolk inte gäller polismyndigheternas, åklagarmyndigheternas, Skatteverkets, Tullverkets eller Kustbevakningens brottsbekämpande verksamhet. Med begreppet brottsbekämpande verksamhet avses för polismyndigheterna den brottsförebyggande verksamheten, huvuddelen av övervakningsverksamheten och spanings- och utredningsverksamheten.¹⁸ För åklagarmyndigheternas del är i princip all verksamhet, såsom att leda förundersökningar och föra talan i domstol, att anse som brottsbekämpning. Vid handläggning av ärenden enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud (f.d. besöksförbud) ska dock 8 § förvaltningslagen tillämpas.¹⁹

Undantaget i 32 § förvaltningslagen ska ses i ljuset av att dessa verksamheter har en nära anknytning till domstolarnas verksamhet där bestämmelser om tolk och översättning finns i rättegångsbalken och anslutande författningar.²⁰ Undantaget ska dock inte uppfattas som att varje tillämpning av 8 § förvaltningslagen är ute-

¹⁸ Prop. 1985/86:80, s. 82.

¹⁹ Se 13 § lagen om kontaktförbud.

²⁰ SOU 1968:27, s. 73–74 och 83.

sluten i brottsbekämpande verksamhet. Exempelvis har Justitieombudsmannen (JO) i ett beslut²¹ ansett att en polismyndighet borde ha bedömt översättningsfrågan med utgångspunkt från tolkbestämmelsen i 8 § förvaltningslagen i ett ärende som föll in under undantaget för brottsbekämpande verksamhet. Ärendet gällde en underrättelse från polismyndigheten om återlämnande av beslagttaget gods till en polsk medborgare i Polen. Polismyndigheten lät inte översätta underrättelsen utan skickade den på svenska. JO uttalade att eftersom ärendet gällde en beslagsfråga, som regleras i rättegångsbalken, var det fråga om brottsbekämpande verksamhet och att undantagsregeln i 32 § förvaltningslagen formellt sett gällde. JO ansåg emellertid att det aktuella förfarandet låg så nära sedvanlig förvaltning att det framstod som naturligt att bedöma översättningsfrågan med utgångspunkt från vad som föreskrivs i 8 § förvaltningslagen. JO tillade även att polisen inte skulle kunna fullgöra sin serviceskyldighet enligt 4 och 7 §§ förvaltningslagen om den inte såg till att behövlig tolkning och översättning skedde.

2.6 Rättegångsbalken

För de allmänna domstolarna, som bland annat har till uppgift att handlägga brottmål, gäller rättegångsbalkens regler i fråga om förfarandet vid den dömande verksamheten.

I 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken finns bestämmelser om tolk. Av 5 kap. 6 § rättegångsbalken framgår att om part, vittne eller annan, som ska höras inför rätten inte behärskar svenska får rätten anlita tolk. Rätten till tolk gäller även för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad. Även om bestämmelsen enligt ordalydelsen endast gäller när någon ska höras inför rätten anses den analogt tillämplig under förundersökning i brottmål.²² Rätten ska förordna lämplig person för uppdraget och denna person får inte vara jävig. Tolken ska som huvudregel infinna sig i rättssalen, men så kallad fjärrtolkning enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken får användas under vissa förutsättningar. En tolk har enligt 5 kap. 8 § rättegångsbalken rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, utlägg och tidsspillan. I kapitel 4 kommer bestämmelserna gällande rätten till tolk att behandlas mer ingående.

²¹ JO 1999/2000 s. 127.

²² Ekelöf, Per Olov och Edelstam, Henrik, Rättegång I, 8 u, Stockholm 2002, s. 174.

Översättning av handlingar regleras i 33 kap. 9 § rättegångsbalken. Bestämmelsen föreskriver att handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten får översättas vid behov. Enligt bestämmelsens andra stycke är rätten skyldig att översätta en handling i brottmål som ska sändas till någon som vistas i en annan EES-stat eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska då översättas till språket i den andra staten eller till ett annat språk som personen förstår. Den som har biträtt med översättning har rätt till skälig ersättning av allmänna medel. Rätten till översättning i första stycket ska också tillämpas i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt. För en närmare beskrivning av reglerna kring översättning, se kapitel 5.

3 EU-direktivet och dess tillämpningsområde

3.1 Direktivets bakgrund och syfte

EU har satt som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. I samband med Europeiska rådets möte i Tammerfors år 1999 beslutades att principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra beslut av rättsliga myndigheter ska bli en av hörnstenarna inom EU:s straffrättsliga samarbete. Syftet med ett stärkt ömsesidigt erkännande är att underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och att stärka det rättsliga skyddet av personers rättigheter.

Genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Ett sätt att öka förtroendet är att införa gemensamma minimiregler till skydd för personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet. Sedan mötet i Tammerfors har arbetet med att ta fram gemensamma minimiregler pågått under flera år.¹

Under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden². Färdplanen föreskriver ett så kallat steg-för-steg-förfarande som påkallar att åtgärder vidtas gällande rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och om åtalet (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller åtalade personer (åtgärd E).

¹ Se exempelvis Tammerforsprogrammet år 1999–2004 och Haagprogrammet år 2004–2009.

² Rådets resolution av den 30 november 2009 om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden (2009/C 295/01).

Europeiska rådet införlivade färdplanen i Stockholmsprogrammet³, som antogs den 10 december 2009, och uppmanade kommissionen att lägga fram de förslag som anges i färdplanen.

Som ett första steg enligt färdplanens åtgärd A antog Europaparlamentet och rådet den 20 oktober 2010 direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden⁴. Syftet med direktivet är att garantera misstänkta eller tilltalade personers rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden för att säkerställa dessa personers rätt till en rättvis rättegång.

Direktivet ska vara genomfört senast den 27 oktober 2013.

3.2 När ska direktivets bestämmelser tillämpas?

3.2.1 Tillämpningsområdet enligt direktivet

Direktivets tillämpningsområde anges i artikel 1. Där framgår att direktivet fastställer bestämmelser om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden och vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.

Rättigheterna till tolkning och översättning ska tillämpas på personer från den tidpunkt när de, genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter, görs medvetna om att de är misstänkta eller anklagade för att ha begått ett brott fram till dess att det straffrättsliga förfarandet avslutas. Slutpunkten preciseras på så sätt att den omfattar det slutgiltiga avgörandet av frågan om personen har begått brottet, inbegripet, i tillämpliga fall, bestämning av påföljd och slutligt avgörande av ett eventuellt överklagande.

³ Stockholmsprogrammet – ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd (2010/C 115/01).

⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010 s. 1–7).

3.2.2 Överväganden

Utredningens bedömning: Direktivets bestämmelser ska tillämpas på straffrättsliga förfaranden. Med ett straffrättsligt förfarande menas samtliga förfaranden som kan mynna ut i en brottspåföljd. Vidare ska direktivet tillämpas vid talan om undanröjande av en tidigare utdömd påföljd, exempelvis undanröjande av tidigare utdömd villkorlig dom eller skyddstillsyn. Förvaltningsrättsliga åtgärder som kan följa av ett brott omfattas inte. Direktivet ska inte heller tillämpas vid handläggningen av en ansökan om resning, återställande av försutten tid eller klagan över domvilla. Däremot ska, om exempelvis resning beviljas, direktivet tillämpas i den efterföljande processen.

Direktivets bestämmelser ska tillämpas på misstänkta personer från tidpunkten för delgivning av skäligen misstanke enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken till dess att det straffrättsliga förfarandet är helt avslutat, det vill säga genom ett beslut om exempelvis nedläggning av förundersökning eller meddelande av dom eller slutligt beslut i högsta möjliga nationella domstolsinstans.

Vad är ett straffrättsligt förfarande?

Direktivet omfattar straffrättsliga förfaranden. Vad som avses med ett straffrättsligt förfarande framgår inte av direktivet. Begreppet får således tolkas utifrån vedertagna definitioner inom straffrätten och i överensstämmelse med hur svensk rätt på området är uppbyggd.

Med utgångspunkt i de begrepp som finns i brottsbalkens första kapitel anser utredningen att samtliga förfaranden som kan mynna ut i en brottspåföljd faller in under begreppet ”straffrättsligt förfarande”. Innebörden av begreppet brottspåföljd är densamma som framgår av 1 kap. 3 § brottsbalken, det vill säga straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. I den mån det inom ramen för ett brottmål finns särskilda yrkanden beträffande exempelvis förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott omfattas dessa också av det straffrättsliga förfarandet. Begreppet straffrättsligt förfarande omfattar således, enkelt uttryckt, brottmålsprocessen inom polis- och åklagarväsendet och de allmänna dom-

stolarna. För polis- och åklagarväsendet innebär detta att alla åtgärder som får göras inom ramen för en förundersökning omfattas av begreppet. Utöver sedvanliga utredningsåtgärder vid en förundersökning omfattas även beslut om exempelvis frihetsberövande, kvarstad, beslag och husrannsakan. För domstolarnas del innebär detta att de till domstolen ordinarie instämnda brottmålen⁵ omfattas av begreppet men också de handläggningsåtgärder som kan komma att vidtas av domstolen under en förundersökning innan åtal är väckt. Även en talan om undanröjande av en tidigare utdömd påföljd bör omfattas av direktivets utökade rättsskydd eftersom ett sådant förfarande i praktiken kan ses som en fortsättning på det egentliga brottmålet och kan medföra att någon ådöms en svårare påföljd än den som utdömts tidigare.⁶

Förvaltningsrättsliga åtgärder som kan följa av ett brott faller, enligt utredningens bedömning, utanför begreppet straffrättsligt förfarande. Handläggningen av sådana frågor skiljer sig avsevärt från brottsutredningar och de tvångsmedel som kan användas mot en enskild i dessa fall är begränsade jämfört med de som står till buds för polis, åklagare eller domstol, till exempel frihetsberövanden i form av häktning och fängelse. Detta innebär att förfaranden gällande exempelvis körkortsingripanden, skattetillägg, tulltillägg eller miljöstraffavgifter inte ska omfattas av direktivets tillämpningsområde.

Även civilrättsliga förfaranden faller utanför direktivets tillämpningsområde.⁷

De rättigheter som direktivet föreskriver kan komma att tillämpas även när det är fråga om internationella straffrättsliga förfaranden, exempelvis vid förhör med en person som är misstänkt eller tilltalad i utlandet men som befinner sig i Sverige. I olika

⁵ När det gäller den ovanliga situationen att fråga är om *enskilt åtal* gäller direktivet först från den tidpunkt då domstolen utfärdar stämning. Det är ju först då som den tilltalade genom ett officiellt meddelande görs medveten om misstanken. Utredningen kommer inte att framledes redogöra för eventuella skillnader mellan vanligt åtal och enskilt åtal.

⁶ Exempelvis en talan om undanröjande av villkorlig dom eller skyddstillsyn. Jfr. 19 § andra stycket lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken, vari framgår att vad som föreskrivs angående brottmål i rättegångsbalken ska tillämpas när det mot någon som blivit dömd för brott inleds ett förfarande som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd. Jfr. vidare med avgörandet RH 2010:60 där hovrätten uttalar att en talan om undanröjande av skyddstillsyn inte är ett brottmål i rättegångsbalkens mening.

⁷ Eftersom ett enskilt anspråk till följd av brott är en civilrättslig talan omfattas detta inte av definitionen av ett straffrättsligt förfarande. Direktivets rättigheter gäller således inte i formell mening avseende enskilda anspråk. I praktiken kommer dock den tolk som är anlitad för det straffrättsliga förfarandet naturligtvis även att tolka i frågor gällande det enskilda anspråket när handläggningen sker gemensamt.

författningar finns bestämmelser om internationellt bistånd och samarbete i brottmål.⁸ I de flesta av dessa författningar anges att samma regler ska gälla som vid en svensk förundersökning eller rättegång. Utredningens förslag kommer således, i tillämpliga delar, att träffa också dessa internationella förfaranden.

Utöver polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten finns det även andra myndigheter vars verksamhet innefattar utredning om brott inom vissa områden, exempelvis Tullverket, Skatteverket (skattebrottsenheterna), Säkerhetspolisen och Kustbevakningen. När sådana myndigheter utför brottsutredningar och därmed tillämpar rättegångsbalkens regler om förundersökning gäller direktivet naturligtvis även dem. Av framställningstekniska skäl har utredningen dock valt att i betänkandetexten endast omnämna polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten eftersom dessa är de mest vanligt förekommande myndigheterna när det gäller förundersökningar i allmänhet. Vad som sägs om Åklagarmyndigheten gäller även för Ekobrottsmyndigheten.

När och vem skyddar direktivet?

Direktivets tillämpningsområde är begränsat på det sättet att rättigheterna endast avser misstänkta eller personer anklagade för att ha begått ett brott. Övriga involverade personer, såsom exempelvis vittnen eller målsägande omfattas således inte av direktivet.

Rättigheterna enligt direktivet ska börja tillämpas från den tidpunkt när en person görs medveten, genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter, om att han eller hon är misstänkt eller anklagad för att ha begått ett brott. Denna skrivning får anses vara liktydig med de svenska bestämmelserna om delgivning av skäligen misstanke som finns i 23 kap. 18 § rättegångsbalken. Direktivets rättigheter bör således börja tillämpas från tidpunkten för delgivning av skäligen misstanke. I 23 kap. 18 § rättegångsbalken föreskrivs att då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet ska personen i fråga vid förhör underrättas om misstanken. För att nå upp till misstankegraden skäligen misstanke krävs att det finns konkreta omständigheter som med viss styrka pekar på att

⁸ Se exempelvis lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, lagen (1957:668) om utlämning för brott, lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge och lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

den misstänkte har begått den gärning som misstanken avser. Omständigheterna måste vara av det slaget att de ger upphov till en faktabaserad misstanke.⁹ En förundersökning kan således ha pågått under en viss tid innan det finns en person som är skäligen misstänkt för det aktuella brottet och som ska delges denna misstanke. Under detta stadium i förundersökningen finns det inte någon skyldighet att tillämpa direktivets bestämmelser om tolkning och översättning. Däremot kan det givetvis i vissa situationer ändå vara nödvändigt att anordna tolkning eller översättning, exempelvis vid förhör med någon som inte behärskar svenska och som hörs upplysningsvis. Skulle det under ett sådant förhör framkomma omständigheter som innebär att personen är att anse som skäligen misstänkt ska – såsom även sker i dag – förhöret avbrytas tillfälligt och den hörde informeras om detta och om sina rättigheter. Från denna tidpunkt ska även direktivets bestämmelser börja gälla fullt ut.

När en person grips eller anhålls gäller enligt 24 kap. 9 § rättegångsbalken att den frihetsberövade personen ska få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för och grunden för frihetsberövandet. Personen ifråga ska också förhöras så snart som möjligt i anslutning till frihetsberövandet (24 kap. 8 § rättegångsbalken). Eftersom en person enligt 24 kap. 6–7 §§ rättegångsbalken måste vara i vart fall skäligen misstänkt för att få gripas eller anhållas innebär det att direktivet ska tillämpas redan från tidpunkten för beslutet om gripande eller anhållande. Om den gripne eller anhållne personen har behov av tolk kan underrättelsen om misstanken av praktiska skäl oftast inte lämnas omedelbart, utan får anstå något till dess att tolk har anordnats, vilket givetvis ska ske snarast möjligt.

Direktivets tillämpningsområde sträcker sig fram till dess att det straffrättsliga förfarandet avslutas. Hos polis eller åklagare kan det straffrättsliga förfarandet avslutas till exempel genom ett beslut om nedläggning av förundersökning. Om en målsägande begär överprövning av ett nedlägningsbeslut anser utredningen att direktivet inte är tillämpligt. Personen är ju vid överprövningen inte längre misstänkt och har inte något att försvara sig emot. Vid ett sådant överprövningsförfarande sker inte heller någon kommunikation med den tidigare misstänkte personen. Först om det vid överprövningen beslutas att förundersökningen ska återupptas ska

⁹ Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, 2 u, Stockholm 2009, s. 43 f. och exempelvis JO 1992/93 s. 204 samt JO 2009/10 s. 72.

direktivet börja gälla igen. I domstol ska direktivet tillämpas fram till dess att den fråga som är föremål för prövning är slutligt avgjord genom en dom eller ett slutligt beslut i högsta möjliga nationella domstolsinstans, vilket i normalfallet är Högsta domstolen.

Efter ett slutligt avgörande genom dom eller beslut är det straffrättsliga förfarandet avslutat och därefter ska direktivet inte tillämpas.¹⁰ Direktivet omfattar således inte handläggningen av en ansökan om resning, återställande av försutten tid eller klagan över domvilla.¹¹ Däremot gäller direktivet när något av de särskilda rättsmedlen har beviljats, eftersom målet då åter tas upp till förnyad handläggning.

3.3 Undantagen för direktivets tillämpningsområde

3.3.1 Undantagen enligt direktivet

I punkterna 3 och 4 i direktivets första artikel föreskrivs vissa begränsningar av direktivets tillämpningsområde.

Enligt det första undantaget ska direktivet inte tillämpas på beslut om påföljd för mindre förseelser fattade av en annan myndighet än domstol (artikel 1.3). Undantaget gäller om beslutet av myndigheten kan överklagas till en domstol som är behörig att handlägga brottmål. Vid förfarandena hos domstolen dit beslutet har överklagats ska direktivets rättigheter gälla. Som ett exempel på när direktivet inte ska gälla anges påföljder som är utfärdade av en myndighet gällande trafikförseelser som begås i stor skala och som exempelvis konstateras vid en trafikkontroll (punkten 16 i ingressen till direktivet). I dessa situationer skulle det, enligt direktivet, vara orimligt att kräva att myndigheterna säkerställde samtliga rättigheter som ges i direktivet.

Enligt den andra begränsningen ska direktivet inte påverka nationell lagstiftning som gäller närvaron av försvarare vid ett straffrättsligt förfarande eller nationell lagstiftning som avser den misstänktes eller tilltalades tillgång till handlingar i samband med det straffrättsliga förfarandet (artikel 1.4).

¹⁰ Om däremot fråga om undanröjande av påföljd uppkommer ska direktivet tillämpas, se not 6.

¹¹ När det gäller klagan om undanröjande av strafföreläggande och ordningsbot, se vidare i avsnitt 3.3.2–3.3.3.

3.3.2 Påföljder för mindre förseelser beslutade av annan myndighet än domstol i svensk rätt

I svensk rätt finns det möjlighet för polis och åklagare att besluta om påföljd för mindre allvarliga förseelser genom föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande. Under år 2011 utfärdades 337 892 ordningsböter och 57 079 strafförelägganden. Av dessa godkändes 334 305 respektive 38 803.¹²

Regleringen kring strafföreläggande och ordningsbot finns i 48 kap. rättegångsbalken. Ett strafföreläggande utfärdas av åklagare och innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff på den nivå som åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under vissa förutsättningar kan även villkorlig dom med eller utan böter utfärdas genom strafföreläggande. En ordningsbot utfärdas i normalfallet av en polis¹³ och innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff. Det är Riksåklagaren, i samråd med Rikspolisstyrelsen, som väljer ut de brott som kan bli aktuella för ordningsbot och som bestämmer ordningsbotens belopp för de olika brotten. En ordningsbot får inte utfärdas om den misstänkte förnekar gärningen.

En ordningsbot eller ett strafföreläggande godkänns genom att den misstänkte undertecknar och ger behörig mottagare en förklaring att han eller hon erkänner gärningen och godtar det straff som angetts i föreläggandet. Om föreläggandet endast avser böter kan ett godkännande också ske genom att hela beloppet betalas in till myndigheten. Under vissa förutsättningar finns det även möjlighet att godkänna ett strafföreläggande som endast avser böter genom ett ombud som givits fullmakt att i efterhand godkänna föreläggandet. Detta blir främst aktuellt i situationer där den misstänkte endast tillfälligt befinner sig i Sverige och planerar att lämna landet inom kort.

Den vanligaste situationen vid föreläggande av *ordningsbot* är att polisen, exempelvis vid en trafikkontroll, stoppar en person för en trafikförseelse och direkt skriver ut en ordningsbot som godkänns på plats.¹⁴ Av 10 § i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna

¹² Enligt statistik från Rikspolisstyrelsen.

¹³ En ordningsbot får även utfärdas av åklagare, tulltjänsteman eller kustbevakningstjänsteman (48 kap. 20 § rättegångsbalken).

¹⁴ Det finns en möjlighet för polisen att ge den misstänkte rådrum, det vill säga betänketid, att godkänna boten eller inte. Den misstänkte får då med sig ordningsboten hem och har åtta dagar på sig att godkänna boten. Polisen kan även utfärda ett så kallat kontorsföreläggande,

råd om tillämpningen av ordningsbot inom Polisen¹⁵ framgår att en polis på grundval av gjorda iakttagelser, den misstänktes berättelse och övriga omständigheter ska bedöma om det finns förutsättningar att utfärda ett föreläggande om ordningsbot. Den misstänkte bör också tillfrågas hur denne ställer sig till ett godkännande innan föreläggandet skrivs ut. Av 12 § i föreskrifterna framgår att polisen även ska klargöra föreläggandets innehåll och beskriva innebörden av ett godkänt föreläggande innan detta överlämnas till den misstänkte för godkännande. Polisen måste således försäkra sig om att gärningen verkligen erkänns och att den misstänkte förstår innebörden av ett godkännande. Om så inte är fallet ska polisen i stället skriva en rapport som sedan skickas till åklagare för bedömning och eventuellt åtal.

Ett *strafföreläggande som gäller böter* utfärdas i normalfallet genom att det skickas ut till den misstänkte med post för eventuellt godkännande. Godkännandet sker genom att den misstänkte skriver under föreläggandet och skickar tillbaka godkännandet till åklagaren eller genom betalning av bötesbeloppet. Om något godkännande inte sker inom den förelagda tiden går ärendet tillbaka till åklagaren som får besluta i åtalsfrågan. Det förekommer att den misstänkte skickar tillbaka föreläggandet med en underskrift att föreläggandet godkänns och samtidigt förser föreläggandet med ytterligare information som kan tala emot att gärningen verkligen erkänns. I dessa situationer får åklagaren bedöma om det verkligen är fråga om ett godkännande av föreläggandet. Om åklagaren bedömer det som tveksamt om gärningen verkligen erkänns kan påskriften inte accepteras som ett godkännande i lagens mening.¹⁶

Ett *strafföreläggande som avser villkorlig dom* med eller utan böter sker genom ett personligt sammanträffande med den misstänkte där åklagaren försäkras sig om att den misstänkte erkänner brottet och förklarar vad ett godkännande innebär. Om den misstänkte inte behärskar svenska genomförs mötet med hjälp av tolk.¹⁷

det vill säga ett föreläggande om ordningsbot som skickas ut till den misstänkte med posten för eventuellt godkännande inom åtta dagar.

¹⁵ RPSFS 2008:1, FAP 261-1.

¹⁶ Detta resonemang tillämpas även vid rådrums- och kontorsförelägganden. Om polisen finner att påskriften inte kan ses som ett godkännande får rapportering till åklagare ske i stället.

¹⁷ Samma sak gäller för strafförelägganden som avser villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter för misstänkta som *inte har fyllt 21 år* (1 § förordningen [1994:1763] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). För misstänkta *under 18 år* finns också en utvidgad möjlighet att utfärda strafföreläggande om det kan antas att den unge, om åtal hade väckts, endast skulle ha dömts till böter (15 § lagen [1964:167] med särskilda

Ett strafföreläggande eller en ordningsbot som har godkänts gäller som en dom som har vunnit laga kraft. Det är således inte möjligt att med hjälp av ordinära rättsmedel överklaga ordningsboten eller strafföreläggandet efter det att ett godkännande har skett. Det är dock möjligt att begära att en ordningsbot eller ett strafföreläggande undanröjs genom en klagan hos tingsrätten enligt 59 kap. 6–10 §§ rättegångsbalken. Ett undanröjande ska ske om godkännandet inte kan anses som en giltig viljeförklaring eller om det vid ärendets behandling förekommit sådant fel att föreläggandet bör anses ogiltigt eller slutligen om föreläggandet av någon annan anledning inte överensstämmer med lag.

3.3.3 Överväganden

Utredningens bedömning: Direktivets bestämmelser ska inte tillämpas gällande ordningsbot eller strafföreläggande om påföljden bestäms till böter. Av detta följer att direktivet ska tillämpas vid strafföreläggande avseende villkorlig dom. En ny bestämmelse som reglerar detta införs i 48 kap. rättegångsbalken.

Vid en klagan om undanröjande av en ordningsbot eller ett strafföreläggande ska direktivet tillämpas.

Kan strafföreläggande och ordningsbot överhuvudtaget undantas från direktivets tillämpningsområde?

Tillämpningsområdet för undantagsbestämmelsen i direktivet är begränsat på så sätt att det endast ska gälla myndigheters beslut gällande mindre förseelser om beslutet kan överklagas till domstol. Vid en strikt tolkning av direktivets ordalydelse skulle det för svensk del innebära att något undantag inte kan ges för föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande, eftersom dessa inte kan överklagas utan endast angripas via ett extraordinärt rättsmedel. En sådan tolkning skulle innebära att undantagsregeln

bestämmelser om unga lagöverträdare). De vanliga begränsningarna med hänsyn till straffskalan för brottet ska således inte utgöra hinder för att utfärda ett strafföreläggande. Om ett sådant strafföreläggande utfärdas ska den unge underrättas om beslutet vid ett personligt sammanträffande och, om det är möjligt, i vårdnadshavares närvaro. Om ett personligt sammanträffande inte är möjligt eller brottet är ringa, får dock underrättelsen vara skriftlig (1 § förordningen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

gällande masshantering av brott inte skulle kunna tillämpas, vilket skulle skapa betydande praktiska problem. Det är tveksamt om en sådan tolkning är förenlig med vad direktivet åsyftar. Frågan är därför om det finns utrymme att under vissa förutsättningar undanta föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande från direktivets tillämpningsområde trots att dessa inte kan överklagas. Utredningen gör bedömningen att detta är möjligt.

När det gäller *ordningsbot* utfärdas dessa i de allra flesta fall på plats och i direkt anslutning till den straffbara gärningen, till exempel en hastighetsöverträdelse. I de flesta fall står det därför redan från början klart för den misstänkte vad saken gäller oavsett om den misstänkte förstår svenska eller inte. Ordningsbot får vidare inte utfärdas om gärningen inte är erkänd. Enligt Rikspolisstyrelsens föreskrifter måste polisen utifrån omständigheterna bedöma om det finns förutsättningar att utfärda en ordningsbot, tillfråga den misstänkte om inställningen till ordningsboten och förklara vad ordningsboten innebär i praktiken. I många fall anlitar polisen i dessa fall en tolk per telefon för att se till att den misstänkte förstår vad det är fråga om. Om en polis, exempelvis på grund av språkförbistringar, inte kan försäkra sig om att den misstänkte förstår vad denne skriver under ska någon ordningsbot inte utfärdas överhuvudtaget. Om detta trots allt skulle ske finns möjligheten att begära ordningsboten undanröjd på grund av exempelvis bristande viljeförklaring.

När det gäller utfärdande av *strafföreläggande avseende böter*¹⁸ sker detta regelmässigt genom att en postförsändelse sänds till den misstänkte. I denna situation sker inte något godkännande omedelbart och den misstänkte får tid på sig att överväga om han eller hon ska godkänna strafföreläggandet eller inte. För en misstänkt som inte behärskar svenska och som inte förstår innehållet i föreläggandet finns det tillfälle att uppmärksamma Åklagarmyndigheten på detta och på så vis få hjälp med en förklaring av strafföreläggandet. Dessutom har tidigare förhör skett med hjälp av tolk och polisen har då normalt tagit upp frågan om att strafföreläggande kan bli aktuellt. Ett strafföreläggande får vidare inte utfärdas om förutsättningarna för allmänt åtal inte är uppfyllda. Dessutom gäller att ansvarsfrågan måste vara klarlagd. Detta innebär bland annat att den misstänkte i regel ska ha erkänt gärningen

¹⁸ Detta resonemang bör också gälla för de fall när den misstänkte har fått rådrum att godkänna en ordningsbot och för så kallade kontorsförelägganden, det vill säga ordningsböter som skickas ut till den misstänkte med post.

och att erkännandet har stöd av övrig utredning. Erkännande är dock inte alltid en nödvändig förutsättning för att strafföreläggande ska få användas. I vissa fall kan åklagaren vid en samlad bedömning av ansvarsfrågan finna att förutsättningar ändå finns för strafföreläggande, exempelvis i fall då de faktiska omständigheterna är klarlagda och medgivna av den misstänkte. Det måste dock i varje särskilt fall stå klart för åklagaren att den misstänkte verkligen har begått gärningen. Även om ansvarsfrågan enligt åklagarens bedömning är helt klarlagd bör strafföreläggande inte heller utfärdas om det framgår av den misstänktes uppgifter att han eller hon inte kommer att godkänna det.¹⁹ Det torde vidare vara sällsynt förekommande att en person som inte förstår innehållet i föreläggandet ändå skriver under och skickar tillbaka det till Åklagarmyndigheten. I den mån det förekommer att ett godkännande har skett utan att detta har varit avsikten kan, i likhet med vad som sagts för ordningsbot, en klagan om undanröjande av strafföreläggandet anhängiggöras vid domstol.

Vad gäller *strafföreläggande avseende villkorlig dom* delges dessa vid ett personligt möte med åklagaren där denne förklarar innebörden av ett godkännande. Om den misstänkte inte behärskar svenska anlitas regelmässigt en tolk. Att ett strafföreläggande på villkorlig dom skulle godkännas utan att detta var avsikten framstår därför i och för sig som mycket liten. Om så skulle ske kan även i detta fall en talan om undanröjande av strafföreläggandet anhängiggöras.

Sammanfattningsvis anser utredningen att det finns sådana rättssäkerhetsgarantier i systemet för föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande att den omständigheten att dessa inte kan angripas genom ett vanligt överklagande inte hindrar att de kan undantas från direktivets tillämpningsområde. I vilken omfattning ordningsböter och strafförelägganden kan undantas diskuteras vidare i följande avsnitt.

¹⁹ Se närmare om detta i Riksåklagarens handbok för handläggning av strafföreläggande 1998-07-01.

Undantagets tillämpningsområde

Direktivets undantag ska gälla påföljder för mindre förseelser. Enligt utredningens mening är det endast brott där det inte finns anledning att bestämma påföljden till annat än böter som bör inrymmas i detta begrepp.

Frågan är då om all bötesbrottslighet kan undantas eller om det finns anledning att ytterligare snäva in tillämpningsområdet för vad som ska anses vara en mindre förseelse. En gränsdragning skulle kunna ske vid penningböter. Fördelarna med en sådan lösning är dess förutsebarhet, eftersom det enkelt går att se vilka brott som omfattas och då den exakta påföljden för brottet är bestämd på förhand. Utredningen har dock kommit fram till att en sådan avgränsning skulle vara alltför snäv och utesluta alltför många brott som är av enkel karaktär, men som ändå ger dagsböter. Den övre gränsen bör därför dras vid dagsbötesbrotten. Föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande ska således undantas från direktivets regler om påföljden bestäms till böter, vari innefattas både penningböter och dagsböter. Det är alltså den påföljd som är aktuell i det enskilda fallet som blir utslagsgivande. Att fängelse ingår i straffskalan saknar i det här fallet betydelse.

För tydlighetens skull bör framhållas att undantaget endast avser själva förfarandet i samband med att en ordningsbot eller ett strafföreläggande utfärdas, det vill säga översättning av själva föreläggandet behövs inte. Det förekommer inte sällan att det är först i ett senare skeende av en förundersökning – när förhör eller andra åtgärder redan har vidtagits – som det framkommer att det kan vara aktuellt att utfärda ett strafföreläggande. I dessa situationer har direktivet naturligtvis varit tillämpligt under själva förundersökningsförfarandet. Direktivets undantag omfattar således den situationen när det senare blir fråga om att sända ut själva föreläggandet.

Utredningens bedömning innebär att strafförelägganden gällande villkorlig dom inte ska omfattas av det undantag som direktivet ger. Rättigheterna till tolkning och översättning enligt direktivet ska därför tillämpas vid utfärdande av strafföreläggande avseende villkorlig dom. När det gäller direktivets krav på översättning anser utredningen att ett strafföreläggande är en sådan väsentlig handling som enligt direktivet som huvudregel ska översättas om den misstänkte begär det eller om det annars behövs.

Eftersom en tolk är närvarande vid mötet när strafföreläggandet utfärdas kommer översättning i praktiken att ske muntligt.

I enlighet med vad direktivet föreskriver om domstolsprövning av ett beslut av en annan myndighet, ska direktivets bestämmelser tillämpas vid klagan om undanröjande av ordningsbot eller strafföreläggande enligt bestämmelserna i 59 kap. 6-10 §§ rättegångsbalken.

Närvaron av försvarare och tillgång till handlingar

Direktivet påverkar inte svensk lagstiftning som gäller närvaron av försvarare eller lagstiftning som avser den misstänktes eller tilltalades tillgång till handlingar i samband med det straffrättsliga förfarandet. Bestämmelserna gällande rätten att ta del av handlingar i exempelvis 23 kap. 18 och 21 §§ och 30 kap. 7 § rättegångsbalken påverkas således inte av direktivet. Inte heller reglerna kring närvaro av försvarare i 21 kap. 3–3 a och 9 §§ och 23 kap. 10 § rättegångsbalken påverkas.

4 Rätt till tolkning

4.1 Rätt till tolkning enligt EU-direktivet

I artikel 2 i direktivet finns bestämmelser om rätten till tolkning. I artikel 2.1 föreskrivs att misstänkta eller tilltalade som inte talar eller förstår förfarandespråket utan dröjsmål ska få tolkning under det straffrättsliga förfarandet. Rätten till tolkning ska gälla inför utredande och rättsliga myndigheter under polisförhör, alla domstolsförhandlingar och eventuella nödvändiga interimistiska förfaranden. Om det går viss tid innan tolkning tillhandahålls behöver detta inte utgöra en överträdelse av kravet på att tolkning ska tillhandahållas utan dröjsmål, under förutsättning att fördröjningen är skälig under de rådande omständigheterna (punkten 18 i ingressen till direktivet). Tolkningen bör tillhandahållas på de misstänkta eller tilltalades modersmål eller på ett annat språk som de talar eller förstår och som möjliggör att de fullt ut kan utöva sin rätt till försvar och garantera att förfarandet går rättvist till (punkten 22 i ingressen till direktivet).

I artikel 2.2 regleras rätten till tolkning för kommunikationen mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare. Tolkning ska finnas tillgänglig för denna kommunikation i direkt samband med ett förhör eller en förhandling under förfarandena eller i samband med ett överklagande eller andra framställningar som görs under förfarandet, i de fall detta är nödvändigt för att garantera att förfarandena går rättvist till. Misstänkta eller tilltalade bör således genom tolk bland annat ges möjlighet att inför försvararen kunna förklara sina versioner av händelserna, påpeka när de anser att ett uttalande inte är korrekt och göra försvararen uppmärksam på fakta som bör läggas fram till deras försvar (punkten 19 i ingressen till direktivet).

Av artikel 2.3 framgår att rätten till tolkning även inbegriper lämpligt stöd för personer som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter. I punkt 27 i direktivets ingress betonas att det är en

förutsättning för en korrekt rättskipning att visa särskild hänsyn mot misstänkta eller tilltalade som kan befinna sig i en svag position på grund av fysiska funktionsnedsättningar som påverkar deras förmåga att effektivt meddela sig med omvärlden. De rättsliga myndigheterna ska därför beakta sådana sårbarheter som inverkar på förmågan att följa förfarandet eller göra sig förstådd och vidta lämpliga åtgärder för att garantera rättigheterna enligt direktivet för dessa personer.

I artikel 2 finns även bestämmelser om *dels* kvalitetskrav och kommunikationsteknik vid tolkning, *dels* om rätt att överklaga beslut i fråga om tolkning, *dels* om hur ett tolkbehov ska upptäckas och om rätten till tolkning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder. Dessa frågor kommer att behandlas vidare i kapitel 6, 7 och 8.

4.2 Svensk rätt

I 10 § språklagen (2009:600) föreskrivs att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska. Detta innebär att förhör under en förundersökning eller i en rättegång ska ske på svenska och att personer som inte behärskar svenska måste biträdas av tolk för att kunna följa förfarandet och göra sig förstådda.

I 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken finns bestämmelser om tolkning i domstol. Bestämmelserna är tillämpliga för både tvistemål och brottmål.¹ Enligt 5 kap. 6 § rättegångsbalken får tolk anlitas att biträda rätten om part, vittne eller annan som ska höras inför rätten inte är ”mäktig svenska språket”. Bestämmelsen är endast tillämplig när någon ska höras inför rätten, men har även ansetts ge utrymme för att anlita tolk när det är fråga om mer informella kontakter mellan rätten och den person som inte behärskar svenska.²

När det gäller förundersökning finns ingen uttrycklig bestämmelse om tolkning. Reglerna om tolkning i femte kapitlet rättegångsbalken har dock ansetts analogt tillämpliga vid förundersökning.³ I vissa situationer kan även förvaltningslagens regler om

¹ Rättegångsbalkens regler om tolk är genom hänvisning i 48 § lagen (1996:242) om domstolsärenden tillämpliga även vid handläggning av ärenden.

² Prop. 1973:30, s. 70–71.

³ Ekelöf, Per Olov och Edelstam, Henrik, Rättegång I, 8 u, Stockholm 2002, s. 174.

tolkning bli tillämpliga under en förundersökning, se vidare om detta i avsnitt 2.5.

I kontakten mellan en misstänkt eller tilltalad och dennes försvarare kan det finnas behov av tolkning. Rätten till tolkning vid denna kontakt är inte uttryckligen lagreglerad men får anses självklar analogivis enligt rättegångsbalkens bestämmelser. En försvarares uppdrag framgår bland annat av bestämmelserna i 21 kap. 7-9 §§ rättegångsbalken. Enligt 21 kap. 7 § bör en försvarare genom överläggning med den misstänkte förbereda försvaret. Vidare får enligt 21 kap. 9 § en försvarare för den som är anhållen eller häktad inte vägras sammanträffa med sin klient och har rätt att meddela sig med honom eller henne i enrum. För en klient som inte behärskar svenska kan en försvarare naturligtvis inte fullgöra detta uppdrag utan tolk. En försvarare som har haft kostnader för tolk har rätt till ersättning av allmänna medel för detta utlägg enligt 21 kap. 10 § rättegångsbalken i den mån kostnaden varit skälig och påkallad för uppdragets fullgörande. Som regel anses utlägg för tolkning alltid påkallat för uppdragets fullgörande om klienten har behov av tolk. En närmare diskussion om frågan om kostnader för tolkning återfinns i kapitel 8.

Enligt 5 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken gäller rätten till tolk även för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad. Bestämmelsen gäller inte bara den som helt saknar hörsel eller tal förmåga utan även för den som på grund av en mindre hörsel- eller talnedsättning inte kan höras utan tolk.⁴

Enligt 5 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken ska rätten i första hand anlita allmän tolk om det finns en sådan. I annat fall ska rätten förordna lämplig person att tolka i målet. En allmän tolk tjänstgör vid en viss domstol och är skyldig att på rättens begäran biträda som tolk vid rättens handläggning av mål och ärenden. Allmän tolk ska finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska.⁵ Bestämmelserna om allmän tolk har sin bakgrund i att det vid vissa norrländska domstolar har funnits ett stadigvarande behov av tolkning i finska eftersom befolkningen i dessa domsagor delvis är finsktalande. Det vanliga är dock att rätten förordnar en tolk när behovet uppkommer, så kallad särskild tolk.

När det gäller kvalifikationskraven på den som förordnas sägs inte något annat i bestämmelsen än att personen ska vara ”lämplig”.

⁴ Prop. 1968:82, s. 72.

⁵ Se 1-3 §§ förordningen (1984:140) om allmän tolk.

Av fjärde stycket framgår att den som förordnas som tolk inte får vara jävig. Det är naturligtvis mycket viktigt att den tolk som förordnas är tillräckligt kvalificerad för uppdraget. En närmare diskussion om tolkars kvalifikationer och kvalitetskrav vid tolkning behandlas i kapitel 6.

4.3 Överväganden

Utredningens bedömning: Den praktiska tillämpningen av rätten till tolkning uppfyller redan i dag i stort direktivets krav. Misstänkta eller tilltalade som har behov av tolk får generellt sett detta behov tillgodosett hos både polis- och åklagarmyndigheterna och vid domstol. För att uppfylla direktivets krav behöver dock vissa åtgärder vidtas.

Nuvarande reglering gällande en försvarares rätt att anlita en tolk vid sammanträffande med sin klient och få kostnaden för tolken ersatt av rätten är tillräckliga för att uppfylla direktivets krav. Det finns därför inte skäl att föreslå någon ändring på detta område.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att nuvarande reglering förtydligas på så sätt att det uttryckligen anges att tolkning *ska* tillhandahållas för misstänkta eller tilltalade som inte behärskar svenska. Ett nytt andra stycke i 5 kap. 6 § rättegångsbalken som reglerar denna situation införs därför. Enligt det första stycket – som fortsättningsvis kommer att reglera tolkning i tvistemål och tolkning för övriga personer som hörs i brottmål – *får* tolk anlitas vid behov.

Rätten till tolk ska även gälla för den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter i stället för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad.

Bestämmelser om att rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska anlitas i första hand införs.

Utredningen föreslår vidare att rätten till tolkning under förundersökningen ska lagregleras och införas i 23 kap. rättegångsbalken.

Vad utredningen har erfarit får misstänkta eller tilltalade som inte behärskar svenska i de allra flesta fall utan något större dröjsmål tolkning när detta behövs under hela det straffrättsliga förfarandet.

Det är således mycket sällsynt, om det överhuvudtaget har förekommit, att en person som har framfört önskemål om att få tolk inte har fått detta. Att neka någon en tolk som har behov av det utgör ett rättegångsfel och kan leda till att en rättegång måste tas om, se närmare om detta i kapitel 7. Den tolkning som tillhandahålls ska naturligtvis i första hand ske på den hördes modersmål. I vissa hastigt uppkomna situationer eller om det är fråga om för svenska förhållanden ovanliga språk, kan det emellertid vara så att det inte omedelbart är möjligt att få tag på en tolk i det språk som den som ska höras har som modersmål. Det har då förekommit att en tolk i ett annat språk som den hörde behärskar har anlitas istället.⁶ Att inte få tala på sitt modersmål kan emellertid leda till att det uppstår missförstånd eller felaktigheter i utredningen och denna situation bör därför i möjligaste mån undvikas.

Bestämmelsen om tolkning i 5 kap. 6 § rättegångsbalken är utformad som en fakultativ regel, det vill säga rätten måste inte, men *får* anlita tolk. Regeln tillämpas dock i praktiken som en tvingande regel, det vill säga behärskar en misstänkt eller tilltalad inte svenska ska en tolk anlitas. Det förekommer exempelvis att förhandlingar i domstol eller förhör hos polisen skjuts upp på grund av att det finns ett tolkbehov som vid tillfället inte kan tillgodoses alls eller i vart fall inte med tillräckligt hög kvalitet. Även om bestämmelsen i realiteten ofta tillämpas som en "ska-regel" anser utredningen att bestämmelsen behöver skärpas för att direktivet ska uppfyllas. Då bestämmelsen i 5 kap. 6 § rättegångsbalken i dag omfattar både tvistemål och brottmål och direktivet endast gäller en misstänkts eller tilltalads rätt till tolkning i brottmål, föreslås att ett nytt andra stycke införs som särskilt reglerar denna situation. För brottmålsens del föreslås därför att det särskilt föreskrivs att tolkning *ska* tillhandahållas för misstänkta eller tilltalade som inte behärskar svenska. Vid övriga situationer – det vill säga för tvistemålen och för övriga personer som kan ha tolkbehov i ett brottmål – är det fortfarande första stycket som ska tillämpas, enligt vilket tolk *får* anlitas vid behov.

I 5 kap. 6 § rättegångsbalken finns även bestämmelser om tolkning för personer som är allvarligt hörsel- eller talskadade. Genom denna bestämmelse uppfylls i praktiken det som direktivet föreskriver för dessa personer, eftersom bestämmelsen inte bara gäller för den som helt saknar hörsel eller talförmåga utan även för

⁶ Se exempelvis Brottsförebyggande rådet, Rapport 2008:4, Diskriminering i rättsprocessen, s. 48.

den som på grund av en mindre hörsel- eller talnedsättning inte kan höras utan tolk. Utredningen anser dock att den nuvarande formuleringen ”allvarligt hörsel- eller talskadad” inte fullt ut motsvarar direktivets krav och hur bestämmelsen enligt motiven i praktiken är tänkt att tillämpas. Av denna anledning föreslås att terminologin ändras på så sätt att bestämmelserna om rätt till tolk ska gälla för ”den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter”. Det ligger i sakens natur att hörsel- eller talsvårigheterna dock ska vara på en sådan nivå att personen ifråga har behov av en tolk, oavsett om det är fråga om en misstänkt eller tilltalad i brottmål eller någon i ett tvistemål. En del hörsel- och talsvårigheter kan exempelvis avhjälpas genom användande av tekniska hjälpmedel. Om sådana hjälpmedel på ett tillfredsställande sätt kan användas för att överbrygga hörsel- eller talsvårigheter ska dessa naturligtvis användas i första hand i stället för att en tolk anlitas.

Att den tolkning som tillhandahålls är av god kvalitet är en förutsättning för en rättssäker handläggning. I nuvarande bestämmelse anges det inte annat än att som tolk ska anlitas ”lämplig person”. För att ytterligare betona de kvalitetskrav som ska råda föreslår utredningen att det införs ett krav på att rättstolk eller annan auktoriserad tolk i första hand ska anlitas. Först om en sådan tolk inte finns att tillgå får annan tolk anlitas. Mer om kvalitetsfrågor när det gäller tolkning och översättning diskuteras i kapitel 6. Av författningsförslaget framgår att utredningen föreslår en del språkliga ändringar av bestämmelserna i 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken. Ändringarna syftar till att modernisera språket och någon ändring i sak är inte avsedd.

Det finns i dag inga uttryckliga regler gällande rätten till tolkning under en förundersökning, utan rättegångsbalkens regler tillämpas analogt. Mot bakgrund av att det är fråga om rättigheter till skydd för den enskilde och för att ytterligare klargöra att rätten till tolkning gäller likafullt även under förundersökningen föreslår utredningen att det i 23 kap. rättegångsbalken införs en ny bestämmelse om detta. Rätt till tolk ska enligt denna bestämmelse gälla från det att en misstänkt underrättas om misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken och fortsättningsvis under hela förundersökningsförfarandet. När det gäller övriga personer som kan komma att höras under en förundersökning omfattas dessa inte av direktivet. För att uppfylla direktivets krav finns det därför inte skäl att föreslå någon ändring av nuvarande ordning.

Enligt nuvarande reglering har en *offentlig försvarare* rätt att anlita en tolk vid sammanträffande med sin klient och få kostnaden för tolken ersatt av rätten. En offentlig försvarare har också enligt nuvarande praxis rätt att i samband med exempelvis ett polisförhör i enrum få tala med sin klient och då få nyttja den tolk som polisen har bokat för själva förhöret. Denna ordning fungerar väl och det finns därför inte skäl att föreslå någon ändring på detta område.

5 Rätt till översättning

5.1 Rätt till översättning enligt EU-direktivet

I artikel 3 i direktivet finns bestämmelser om rätten till översättning av handlingar. Enligt artikel 3.1 ska misstänkta eller tilltalade som inte förstår eller talar förfarandespråket inom rimlig tid få en skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att det straffrättsliga förfarandet går rättvist till. Översättningen ska, på samma sätt som när det gäller tolk, ske på den misstänktes eller tilltalades modersmål eller på ett annat språk som han eller hon talar eller förstår (punkten 22 i ingressen till direktivet). Av artikel 3.2 framgår att beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal och domar är att betrakta som väsentliga handlingar. När det gäller andra handlingar ska den behöriga myndigheten, från fall till fall, besluta om en handling är väsentlig eller inte. Misstänkta, tilltalade eller deras försvarare kan begära att en handling ska anses vara väsentlig och ge in en motiverad ansökan om detta.¹ I artikel 3.4 föreskrivs en begränsning i rätten till översättning som innebär att det inte ska finnas någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för. Vidare finns i artikel 3.7 en bestämmelse enligt vilken en muntlig översättning eller en muntlig² sammanfattning av väsentliga handlingar

¹ Detta framgår av artikel 3 punkterna 2-3. Utredningen har valt att formulera sig något annorlunda mot vad som framgår av den svenska översättningen av direktivet, se den svenska versionen i bilagan. Ordalydelsen i punkten 3 är på engelska "[t]he competent authorities shall, in any given case, decide whether any other document is essential. Suspected or accused persons or their legal council may submit a reasoned request to that effect." På franska är ordalydelsen "[l]es autorités compétentes décident *cas par cas* si tout autre document est essentiel. Les suspects ou les personnes poursuivies ou leur conseil juridique, peuvent présenter une demande motivée à cet effet."

² I den svenska översättningen av direktivet anges "muntlig översättning eller sammanfattning". I den engelska och franska versionen anges "oral translation or oral summary"

får tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning, under förutsättning att en sådan muntlig översättning eller muntlig sammanfattning inte förhindrar att förfarandet går rättvist till. I artikel 3.8 föreskrivs att varje avsägelse av rätten till översättning av handlingar som avses i artikeln ska omfattas av kravet att misstänkta eller tilltalade dessförinnan har fått juridisk rådgivning eller på annat sätt fått full insikt om konsekvenserna av avsägelsen. Avsägelsen måste även vara entydig och ha lämnats frivilligt.

I artikel 3 finns även bestämmelser om kvalitetskrav vid översättning och om rätt att överklaga beslut i fråga om översättning samt bestämmelser om översättning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder. Dessa frågor kommer att behandlas vidare i kapitel 6, 7 respektive 8.

5.2 Svensk rätt

I enlighet med vad som föreskrivs i 10 § språklagen (2009:600) ska språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet vara svenska. Huvudregeln är således att handlingar som ges in till eller skickas ut från domstolen ska vara skrivna på svenska. Behov av översättning av handlingar kan således uppkomma i den situationen när en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska.

I 33 kap. 9 § rättegångsbalken finns bestämmelser om översättning av handlingar. Bestämmelsen reglerar endast översättning vid domstol. När det gäller polis- eller åklagarmyndigheternas skyldighet att översätta handlingar vid en förundersökning finns det inte någon uttrycklig bestämmelse om detta. I likhet med vad som gäller beträffande tolkning bör dock bestämmelserna om översättning i rättegångsbalken, tillsammans med 8 § förvaltningslagen (se avsnitt 2.5), kunna anses analogt tillämpliga.

Enligt 33 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken får rätten vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. Regeln är alltså inte tvingande och gäller både tvistemål och brottmål. När det gäller *utgående handlingar* anger förarbetena att bestämmelsen av kostnadsskäl bör tillämpas restriktivt.³ Vid avgörande av om behov av översättning finns eller inte bör dom-

respektive "une traduction orale ou un résumé oral", vilket tydligare markerar att det som avses endast är *muntliga* sammanfattningar.

³ Prop. 1986/87:89, s. 170.

stolen ta reda på vilka andra möjligheter parten har att få handlingen översatt. Först om parten inte på annat sätt kan ordna översättning bör rätten låta översätta handlingen.⁴ I ett senare förarbetsuttalande sägs att det i regel finns behov av att översätta handlingar när en domstol ska sända handlingar till en person i utlandet och det finns anledning att tro att mottagaren inte talar svenska. Enligt motiven stämmer detta även överens med domstolspraxis.⁵

Om en domstol inte översätter en dom eller ett beslut som borde ha översatts kan detta utgöra laga förfall för att inte överklaga i rätt tid. Högsta domstolen har i ett sådant fall beviljat återställande av försutten tid.⁶ Att behovet av översättning genom rättens försorg är större i brottmål än i förmögenhetsrättsliga tvister är klart.⁷ Om en tilltalad har kunnat tillgodogöra sig innehållet i en handling på annat sätt än genom en skriftlig översättning kan detta emellertid vara tillräckligt för att kravet på rättssäkerhet ska vara uppfyllt. I hovrättsavgörandet RH 1988:76 avslogs en begäran om skriftlig översättning eftersom den tilltalade hade fått en översättning av domen intalad på band. I fallet var den tilltalade som begärde den skriftliga översättningen även biträdd av en offentlig försvarare som behärskade den tilltalades språk och som kunde föra hans talan. Om en domstol beslutar att inte översätta en handling har det ansetts, beroende på omständigheterna, vara lämpligt att domstolen underrättar parten om detta på ett språk som den förstår.⁸

I 33 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken finns bestämmelser om översättning av handlingar som bara gäller för brottmål och i den situationen att en handling ska skickas till någon som befinner sig i en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) eller i Schweiz. Bestämmelsen har tillkommit mot bakgrund av samarbetet om internationell rättslig hjälp i brottmål inom EES. Enligt bestämmelsen är rätten skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen ska sändas till någon som vistas i en annan stat inom EES eller i Schweiz om det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska översättas till språket i den

⁴ Prop. 1986/87:89, s. 143 och 170.

⁵ Prop. 1999/2000:61, s. 158.

⁶ NJA 1996 s. 342. Se närmare om rättsfallet i avsnitt 7.2.2.

⁷ Prop. 1973:30, s. 72.

⁸ NJA 2001 s. 54.

andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

När det gäller frågan om kompetenskraven på den som ska anlitas för översättningar finns det inte några uttryckliga regler om detta i rättegångsbalken. Det normala är dock att myndigheterna i så stor utsträckning som möjligt försöker anlita en auktoriserad translator. En utförligare diskussion om frågan om översättares kvalifikationer och kvalitetskrav vid översättningar finns i kapitel 6.

Av 33 kap. 9 § tredje stycket rättegångsbalken framgår att bestämmelserna om översättning i första och tredje styckena ska tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt. I paragrafens sista stycke finns bestämmelser om att den som har biträtt med översättning har rätt till skälig ersättning för arbetet av allmänna medel. Frågor om kostnader för översättning kommer att behandlas mer utförligt i kapitel 6 och 8.

5.3 Överväganden

Utredningens bedömning och förslag: För att genomföra direktivet behöver särskilda bestämmelser gällande översättning införas. Utredningen föreslår därför att ett nytt andra stycke i 33 kap. 9 § rättegångsbalken införs som ska gälla en misstänkt eller tilltalads rätt till översättning av handlingar i brottmål. Rätten till översättning under en förundersökning föreslås också bli lagreglerad genom att en bestämmelse i 23 kap. rättegångsbalken införs som hänvisar till 33 kap. 9 § rättegångsbalken.

De nya bestämmelserna innebär i huvudsak följande:

Om en misstänkt eller tilltalad hos polis, åklagare eller domstol begär det, eller om det annars behövs, ska en skriftlig översättning ske av sådana handlingar, eller delar av dessa, som är väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. Möjligheten att kunna försvara sig ska här ses i vid mening, såsom att kunna förstå och bemöta samtliga anklagelser, påståenden, åtgärder eller yrkanden som kan framställas eller vidtas i det straffrättsliga förfarandet.

I stället för en skriftlig översättning får en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning av handlingen tillhandahållas om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt.

Vidare föreslår utredningen att det ska införas en bestämmelse om att auktoriserade translatorer (översättare) ska anlitas i första hand.

5.3.1 Nya regler om översättning

Det förekommer inte sällan att skriftlig översättning av handlingar⁹ sker under förundersökningen och vid domstolsförfarandet, men då i huvudsak från ett främmande språk till svenska i syfte att klargöra innehållet i handlingarna för myndigheten. Översättning av handlingar från svenska till det språk den misstänkte eller tilltalade talar förekommer visserligen, men i förhållandevis liten utsträckning. Det vanliga förfarandet är i stället att det sker en muntlig översättning med hjälp av en tolk – en så kallad prima vista-översättning – där tolken direkt från texten översätter dess innehåll. Exempelvis sker en så kallad slutdelgivning¹⁰ av en förundersökning enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken ofta genom prima vista-översättning av tolk för misstänkta som inte behärskar svenska. När det gäller domar eller beslut meddelade av domstol är det också vanligast förekommande att dessa översätts muntligen med hjälp av tolk. I många fall sker översättningen direkt vid avkunnande av en dom eller ett beslut. Vid en kanslidom, det vill säga när domen inte avkunnas efter en förhandling, är det inte ovanligt att en muntlig översättning av domen sker vid ett möte hos försvararen i samband med övervägandet av om domen ska överklagas eller inte. Enligt vad utredningen har erfarit fungerar systemet med muntliga översättningar i huvudsak bra.

Nuvarande bestämmelser beträffande översättning är inte tvingande förutom i de fall en handling i brottmål ska skickas till någon som befinner sig inom EES eller i Schweiz. Dagens reglering uppfyller således inte de krav som uppställs i direktivet och det finns

⁹ Med handling avses inte endast skriftliga handlingar utan även exempelvis elektroniska sådana. Begreppet handling bör tolkas i enlighet med tryckfrihetsförordningens handlingsbegrepp. I 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen ska med handling förstås framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel. Elektroniska handlingar blir alltmer aktuella i och med att exempelvis förundersökningsprotokoll, stämningsansökan och dom överförs elektroniskt inom rättsväsendet (se närmare om projektet Rättsväsendets informationsförsörjning, RIF, på regeringens hemsida).

¹⁰ Slutdelgivning sker när förundersökningen är avslutad för polisens och åklagarens del. Vid slutdelgivningen bereds den misstänkte och försvararen tillfälle att ta del av utredningsmaterialet.

därför behov av att särskilt reglera under vilka förutsättningar och på vilket sätt en översättning av vissa handlingar ska tillhandahållas för en misstänkt eller tilltalad. Utredningen föreslår att ett nytt andra stycke i 33 kap. 9 § rättegångsbalken införs som ska reglera en misstänkts eller tilltalads rätt till översättning av handlingar i brottmål. Rätten till översättning under förundersökningen föreslås också bli lagreglerad genom att en bestämmelse införs i 23 kap. rättegångsbalken.

En översättning ska ske av sådana handlingar som är väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. Möjligheten att kunna försvara sig ska här ses i vid mening, såsom att kunna förstå och bemöta samtliga anklagelser, påståenden, åtgärder eller yrkanden som kan framställas eller vidtas i det straffrättsliga förfarandet enligt den definition av direktivets räckvidd som gjorts i kapitel 3.

I stället för en skriftlig översättning ska en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning kunna tillhandahållas om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt. Vid prövningen av lämplighetsfrågan är en utgångspunkt att reglerna om översättning ytterst syftar till att tillgodose att det straffrättsliga förfarandet går rättvist till, såväl hos polis och åklagare som hos domstol.

När det gäller i vilken omfattning en handling ska översättas så krävs det inte alltid att hela handlingen översätts. Inte sällan är det endast vissa delar av en handling som har betydelse för försvaret medan andra delar inte har det. Det är endast de delar av en handling som har sådan betydelse som omfattas av rätten till översättning.

Att den översättning som tillhandahålls är av god kvalitet är en grundförutsättning för en rättssäker prövning och är också ett av de krav som uppställs i direktivet. I dagsläget finns inte några uttryckliga bestämmelser om kvalitetskraven för den som ska anlitas för en skriftlig översättning. Utredningen föreslår därför att det särskilt regleras att auktoriserade translatorer ska anlitas i första hand. Först om en sådan översättare inte finns att tillgå ska annan lämplig översättare anlitas. En närmare diskussion om kvalitetsfrågor finns i kapitel 6.

Enligt nuvarande reglering gäller bestämmelsen om översättning i 33 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt. Direktivet uppställer inte något uttryckligt krav på att punktskrift ska

omfattas, men i ingressen till direktivet anges att för misstänkta eller tilltalade som har fysiska funktionsnedsättningar som påverkar deras förmåga att effektivt meddela sig med omvärlden, ska medlemsstaterna se till att dessa personer faktiskt kan utöva de rättigheter som anges i direktivet genom att vidta lämpliga åtgärder för att garantera dessa rättigheter (punkten 27 i ingressen till direktivet). Utredningen anser mot denna bakgrund att även personer som använder sig av punktskrift, det vill säga blinda eller andra synskadade personer, ska omfattas av den nya bestämmelsen i andra stycket. I den mån muntlig översättning inte är tillfyllest kan således skriftlig översättning till punktskrift komma att bli aktuellt i dessa fall.

Den föreslagna nya paragrafen i 23 kap. rättegångsbalken hänvisar till bestämmelserna i 33 kap. 9 § om att auktoriserad translator ska anlitas i första hand och att en översättare har rätt till skälig ersättning samt att bestämmelserna också avser överföring från eller till punktskrift. Dessa bestämmelser ska således gälla också under förundersökningen.

Direktivet uppställer även krav på att misstänkta eller tilltalade som avsäger sig rätten till översättning dessförinnan ska ha fått juridisk rådgivning eller på annat sätt fått full insikt om konsekvenserna av en avsägelse samt att en sådan avsägelse ska vara entydig och frivillig. Att en misstänkt eller tilltalad uttryckligen skulle avsäga sig rätten till både skriftlig och muntlig översättning torde från svensk synpunkt vara en mycket ovanlig och systemfrämmande situation, i det närmaste utesluten.¹¹ I den mån det ändå skulle förekomma är det naturligtvis viktigt att den berörda myndigheten ser till att fullödlig information ges och att personen ifråga härigenom inser konsekvenserna av avsägelsen. Några särskilda regler om detta anser utredningen inte att det behövs.

5.3.2 Utgångspunkter vid handläggningen av översättningsfrågor

Den misstänkte eller tilltalade ska som huvudregel begära översättning

Direktivet uppställer krav på att en misstänkt eller tilltalad som inte förstår förfarandespråket ska få en skriftlig eller, under vissa för-

¹¹ En annan sak är att den misstänkte eller tilltalade inte vill ha alla i och för sig tänkbara väsentliga handlingar översatta i sin helhet. Detta innebär ju inte en avsägelse av rätten till översättning; jfr fotnot nr. 14.

utsättningar, muntlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för försvaret och för att garantera att förfarandet går rättvist till. Som exempel på sådana handlingar anges beslut om frihetsberövanden, anklagelser¹² eller åtal samt domar. Att införa en ordning där denna typ av handlingar vid blotta misstanken om ett behov av översättning¹³, kanske på grund av att tolk förekommit, per automatik alltid också översätts skulle vara mycket kostnadskrävande. Det skulle för övrigt inte vara praktiskt genomförbart med tanke på den stora mängd handlingar som produceras av de rättsliga myndigheterna. Endast den omständigheten att en person har eller tidigare under förfarandet har haft hjälp av en tolk eller har uttryckt sig mindre väl på svenska, behöver inte heller innebära att han eller hon inte förstår skriven svenska och därför har behov av översättning. Att tillhandahålla en översättning bara för att myndigheten med mer eller mindre fog tror att någon behöver en sådan skulle alltså leda till att många onödiga översättningar får göras, vilket inte endast skulle vara mycket kostsamt utan det skulle dessutom bromsa upp och förlänga det straffrättsliga förfarandet i sådan utsträckning att det inte är acceptabelt ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Det behövs således en mekanism som gör att en myndighet på något sätt uppmärksammas på att det finns ett faktiskt existerande behov av översättning innan en sådan tillhandahålls. Utredningen anser därför att en nödvändig och rimlig utgångspunkt vid bedömningen av om översättning ska ske är att den misstänkte eller tilltalade som huvudregel får *begära översättning* och i samband med detta ange vad han eller hon vill ha översatt.

Det finns emellertid vissa situationer där en begäran om översättning normalt inte ska behövas och där det är naturligt att de rättsliga myndigheterna utan någon särskild förfrågan erbjuder en skriftlig eller muntlig översättning. Ett exempel är vid slutdelgivningen av en förundersökning där den misstänkte är frihetsberövad och det kan misstänkas att han eller hon inte behärskar skriven svenska. I en sådan situation ska – såsom oftast torde vara fallet i dag – någon begäran att få förundersökningen översatt,

¹² I begreppet anklagelser ingår inte bara själva brottsmisstanken utan även vad som i övrigt kan framgå av handlingarna i ett förundersökningsprotokoll eller delar av ett sådant. Begreppet anklagelse bör alltså ses i vid mening. Påståenden av målsägande och vittnen kan således höra hit, liksom teknisk bevisning och överhuvudtaget all utredning som syftar till att peka ut någon som skyldig till ett brott.

¹³ I detta avsnitt syftar utredningen främst på skriftliga översättningar.

skriftligen eller muntligen, inte behövas.¹⁴ Myndigheterna har generellt sett ett större ansvar att se till att ett eventuellt behov av översättning tillgodoses om den misstänkte eller tilltalade inte har någon försvarare som kan ta till vara hans eller hennes rättigheter. Regeln om översättning bör därför formuleras på så vis att översättning ska ske på den misstänktes eller tilltalades begäran *eller om det annars behövs*.

Skriftlig eller muntlig översättning?

Det skulle vara förenat med mycket stora praktiska problem att skriftligen låta översätta alla i och för sig väsentliga handlingar. De översättare som skulle behövas finns inte i dagsläget eller inom överskådlig framtid att uppbringa.¹⁵ Även om inte direktivet uttryckligen pekar ut kostnadsaspekten som en omständighet som ska beaktas vid handläggningen av översättningsfrågan kan det emellertid konstateras att skriftlig översättning av alla väsentliga handlingar skulle bli mycket kostsamt.¹⁶ Det är därför angeläget att försöka begränsa antalet skriftliga översättningar till de situationer där det verkligen är befogat. Utredningens bedömning är också att det inte finns något generellt önskemål om skriftlig översättning av handlingar från misstänkta, tilltalade eller deras försvarare eftersom nuvarande system med muntliga översättningar i det stora hela fungerar bra.

¹⁴ Det bör understrykas att det som avses här är ett *erbjudande* om översättning. Antagandet eller misstanken att personen ifråga har behov av översättning kan ju visa sig felaktigt. Den misstänkte eller tilltalade kan ju också endast vara intresserad av att få vissa delar av en handling översatta. Myndigheten behöver då naturligtvis bara tillhandahålla översättning gällande dessa delar, även om myndigheten gör bedömningen att hela handlingen är "väsentlig". Även om myndigheten alltså i vissa fall ska erbjuda översättning, till exempel i situationen med en slutdelgivning, ska myndigheten inte tillhandahålla översättning mot den misstänkte eller tilltalades vilja eller avseende delar som den misstänkte eller tilltalade inte är intresserad av.

¹⁵ Enligt Kammarkollegiet finns det 247 personer som är auktoriserade translatörer från svenska till ett annat språk. Endast för att översätta samtliga domar i brottmål där tolk förekommit för en tilltalads räkning skulle det behövas ca 1 200 översättare. (År 2011 fanns det 8 202 brottmål med tolkuppdrag i. Utredningen har uppskattat att i 5 000 av dessa mål har tolkningen skett för den tilltalades räkning. Beräkningen, som är långtifrån exakt, har utgått från att en genomsnittlig dom är sju sidor lång [350 ord/sida] och att översättaren har fem dagar på sig och översätter 2 000 ord per dag). Detta resonemang gäller således endast domar, härtill kommer andra handlingar som domstolarna producerar samt översättning hos polis och åklagare. Beräkningen är mycket schematisk och tar inte hänsyn till att den misstänkte eller tilltalade inte alltid begär att få en handling översatt.

¹⁶ Om samtliga domar i brottmål där tolk förekommit för den tilltalades räkning skulle översättas skulle kostnaden bli ca 17 miljoner kronor (beräknat på 5 000 domar [se not 15] på sju sidor [350 ord/sida] vardera och kostnaden per ord är 1,42 kr).

Muntlig översättning har flera fördelar jämfört med skriftlig översättning. Den kan tillhandahållas med kort tidsvarsel. En 50-sidig skrift kan ta upp till 2-3 veckor att översätta för en ensam översättare. En skriftlig översättning tar således tid och i brottmålsprocessen, och särskilt vid frihetsberövanden, är tidsfristerna ofta mycket korta. Det är också avsevärt billigare med muntlig översättning jämfört med skriftlig. Även om en muntlig översättning inte är lika exakt som en skriftlig översättning så finns det vid en muntlig översättning utrymme att ställa frågor om något är oklart. Exakthet är inte heller i alla situationer det som är det mest viktiga. I många situationer kan i stället det mest angelägna för en misstänkt vara att snabbt få veta exempelvis vad en anklagelse består i. En muntlig översättning har naturligtvis den nackdelen att det inte är möjligt att vid ett senare tillfälle gå tillbaka till texten och repetera den. Detta problem kan nog många gånger lösas genom inspelning av den muntliga översättningen. Om behovet av att kunna gå tillbaka till en text igen bedöms vara stort bör emellertid en skriftlig översättning tillhandahållas om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Det finns således en hel del som talar för muntlig översättning. Valet att översätta en handling muntligt får givetvis inte innebära att förfarandet inte går rättvist till och detta bör vara ledstjärnan vid myndigheternas prövning av översättningsfrågor. Några direkta risker med muntliga översättningar ur ett rättssäkerhetsperspektiv kan emellertid utredningen inte se och utredningens bedömning är sammantaget att i normalfallet de flesta handlingar bör kunna översättas muntligen i stället för skriftligen.

Muntlig översättning kan emellertid inte alltid ersätta skriftlig översättning. Om detta vore fallet skulle den rätt till skriftlig översättning som direktivet ger vara meningslös. Vissa handlingar i en utredning kan vara svåra att ta till sig om de inte översätts skriftligen, exempelvis handlingar med ekonomiskt eller tekniskt komplicerade sakomständigheter. Det kan i sådana fall vara olämpligt att endast muntligen översätta dessa handlingar. Vidare kan brottsmisstanken eller målet vara av sådan allvarlig eller särskild karaktär att en muntlig översättning av en viss handling kan anses olämplig. Är det exempelvis fråga om sådana misstankar där den misstänkte eller tilltalade riskerar ett långt fängelsestraff torde det inte sällan finnas större skäl att ombesörja skriftlig översättning av i vart fall vissa handlingar, såsom till exempel ett förhör av stor betydelse. Även andra omständigheter, exempelvis den misstänktes

eller tilltalades personliga förutsättningar, kan göra att det är olämpligt med endast en muntlig översättning av en viss handling. Regeln om översättning bör med hänsyn till det nu uttalade formuleras på så vis att muntlig översättning får tillhandahållas om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt. Härigenom uppnås en balans mellan det praktiskt möjliga och kravet på ett rättssäkert och rättvist förfarande.

5.3.3 Närmare om handläggningen av översättningsfrågor

Översättning hos polis- och åklagarmyndigheter

Under en förundersökning kan det produceras en mängd olika handlingar som är mer eller mindre intressanta för den misstänkte och för dennes försvar. Direktivet anger att beslut om frihetsberövanden och anklagelser eller åtal är sådana handlingar som typiskt sett är väsentliga för den misstänktes försvar. Även andra handlingar kan vara väsentliga för försvaret och således behöva översättas, exempelvis vissa beslut under förundersökningen eller handlingar vars innehåll talar till den misstänktes förmån. I vilken utsträckning sådana övriga handlingar bör översättas får bedömas från fall till fall med utgångspunkt i att det straffrättsliga förfarandet ska vara rättssäkert.

Beslut om frihetsberövanden vid förundersökningen utgörs av gripande- och anhållandebeslut. Dessa beslut protokollförs av polis respektive åklagare men delges den misstänkte endast muntligen. Det är utredningens mening att sådana beslut normalt kan översättas muntligen med hjälp av tolk. Detta bör i normalfallet gälla även beträffande *delgivning av brottsmisstankar*, eftersom dessa alltid delges i samband med ett förhör. När det däremot är fråga om mer komplicerade brottsmisstankar, exempelvis vid ekonomisk brottslighet, kan det ibland finnas skäl för en skriftlig översättning. När det gäller *övriga handlingar under förundersökningen* – exempelvis handlingar som ingår i *förundersökningsprotokollet* – kan i de allra flesta fall nuvarande ordning med muntlig översättning vid slutdelgivning även fortsättningsvis anses som tillräcklig.¹⁷ Är det fråga om mer omfattande utredningar med exempelvis kompli-

¹⁷ Detta gäller såväl när den misstänkte är frihetsberövad som när detta inte är fallet. Är den misstänkte inte frihetsberövad får han eller hon alltså normalt begära att översättning ska ske.

cerade rättsliga, ekonomiska eller tekniska frågor kan det emellertid finnas starkare skäl att skriftligen översätta handlingar eller delar av handlingar än om det är fråga om utredningar om mer vardagliga brott. Även vissa nyckelförhör¹⁸ kan det ibland finnas skäl att översätta skriftligen, särskilt om anklagelsen mot den misstänkte står och faller med dessa eller om fråga är om allvarliga brottsmisstankar.

Åtalet, det vill säga ansökan om stämning som ges in till tingsrätten, bör normalt kunna översättas muntligt i samband med att den tilltalade sammanträffar med sin försvarare inför huvudförhandlingen. I försvararuppdraget ingår att förklara åtalet och anklagelsen mot den tilltalade. I mer komplicerade åtal kan det emellertid finnas skäl till skriftlig översättning. Försvararen eller den tilltalade får då begära en sådan översättning hos domstolen.

I de fall det inte finns någon försvarare förordnad har den tilltalade möjlighet att begära en översättning av åtalet från domstolen som då får besluta om översättning ska ske och på vilket sätt. Utredningens bedömning är att det i normalfallet bör vara tillräckligt med en muntlig översättning av åtalet eftersom det i dessa fall rör sig om brott eller utredningar av enklare beskaffenhet. Är det fråga om mer komplicerade eller allvarligare brott finns det regelmässigt en offentlig försvarare förordnad.

Översättning vid domstol

Direktivet pekar ut domar och beslut om frihetsberövanden, det vill säga häkttningsbeslut, som sådana handlingar som är att anse som väsentliga. Enligt direktivet kan emellertid även andra handlingar som produceras och sänds ut från domstolen vara att betrakta som väsentliga och som det därför kan bli aktuellt att översätta, exempelvis beslut i rättegångsfrågor, stämningen eller kallelsen till förhandling. I dessa fall får domstolen från fall till fall – beroende på vad det är för handling, dess innehåll och övriga omständigheter – bedöma om handlingarna är väsentliga och om översättning behövs utan någon särskild begäran om detta och i så fall i vilken form. I de allra flesta fall bör domstolen emellertid

¹⁸ Det kan till exempel handla om sådana förhör där det på goda grunder kan antas att vad som sagts under förhöret kommer att få en mycket betydande eller avgörande roll under en kommande rättegång.

kunna underlåta att översätta utgående handlingar om någon särskild förfrågan om detta inte har gjorts.

När det gäller frågan om översättning av *domar eller beslut* är behovet av en skriftlig översättning i mångt och mycket beroende av hur domen eller beslutet har tillhandahållits och om den tilltalade har en försvarare eller inte. I det följande kommer av framställningstekniska skäl endast domar diskuteras. Resonemanget gäller dock naturligtvis även beslut.

Om rätten har *avkunnat* domen i direkt anslutning till en förhandling och den tilltalade på så sätt har fått avgörandet muntligen översatt via den tolk som närvarade vid förhandlingen, behöver normalt inte en skriftlig översättning av samma dom göras. Den tilltalade får genom tolken veta domslutet och domskälens innehåll. När det gäller domar som avkunnas brukar det i flertalet av fallen inte heller röra sig om särskilt komplicerade frågor som är svåra att förstå. Vid avkunnande finns även möjlighet att ställa frågor med hjälp av en tolk om det är något som är oklart eller som den tilltalade inte förstår.

Om det i stället är fråga om en *kanslidom*, det vill säga en dom som meddelas senare och som skickas ut till parterna, blir en omständighet för bedömningen om det ska ske en skriftlig översättning om den tilltalade har en *försvarare* som kan tillvarata hans eller hennes rättigheter. Om det finns en försvarare brukar denne i samband med att frågan om överklagande tas upp, tillsammans med den tilltalade ha ett möte där domen ifråga går igenom och analyseras. Om den tilltalade inte behärskar svenska bokas normalt en tolk in till ett sådant möte och den tilltalade kan då få domen muntligen översatt med hjälp av tolken.¹⁹ Om en sådan muntlig översättning är tillräcklig måste naturligtvis bedömas utifrån hur komplicerad domen är. Om försvararen tillsammans med den tilltalade bedömer att domen, eller i vart fall en del av denna, bör översättas skriftligen kan en sådan begäran framställas till rätten. I de fall när det *inte finns en försvarare*, vilket ofta är fallet i enklare brottmål, får rätten i kanslidomsfallen överväga om det finns ett behov av översättning av domen, alltså då någon uttrycklig begäran om översättning inte har framställts. Bedömningen får ske efter omständigheterna i det enskilda fallet. En person som exempelvis har behov av en tolk på en förhandling kan ju förstå en skriven text på svenska, vilket ibland framgår redan av vad som framkommit

¹⁹ Jfr. not 4 i kapitel 8.

under förhandlingen. Det är ju också så att en person ofta lätt kan få hjälp av en bekant eller av någon annan med att förklara domen. I de allra flesta fall bör rätten kunna utgå från att översättning inte behövs om inte den dömde särskilt begär det. Den dömde får således i normalfallet vända sig till domstolen med en begäran om översättning av domen. Om det sker får rätten sedan bestämma om översättningen ska vara skriftlig eller muntlig. Liksom då den dömde har en försvarare bör det oftast vara tillräckligt med en muntlig översättning.

Vem ska ansvara för översättningen?

Om det har beslutats att en handling ska översättas muntligen eller skriftligen bör det som huvudregel vara den myndighet som har *producerat* handlingen eller annars *ansvarar*²⁰ för den som också ska ansvara för översättningen.²¹ Ett undantag från denna regel är då en myndighet har avslutat sin handläggning och det till nästa myndighet som ingår i det straffrättsliga förfarandet kommer in en begäran om översättning av en handling som den första myndigheten har producerat eller ansvarat för. Ett exempel är att det inför en huvudförhandling i domstol, när åtal redan har väckts, begärs översättning av någon handling i förundersökningsprotokollet. I dessa situationer bör det vara domstolens sak att hantera frågan om översättning och – om det bedöms att en översättning ska göras – besluta om en sådan. Domstolen är i denna situation den myndighet som har huvudansvaret för målets handläggning i stort och det skulle framstå som opraktiskt att då lägga ansvaret för översättningen hos polismyndigheten, som redan har avslutat hanter-

²⁰ Här avses till exempel det fallet att polisen har låtit inhämta en utredning från Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). SKL har ju producerat handlingen men den ingår i förundersökningsmaterialet varför polisen ansvarar för handlingen.

²¹ Det är endast sådana handlingar som myndigheterna i det straffrättsliga förfarandet *själva producerar eller ansvarar för* som rätten till översättning gäller enligt 33 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken. Beslut i fråga om skriftlig översättning är i dessa fall exklusiv, vilket innebär att en misstänkt eller tilltalad eller dennes försvarare ska vända sig till den aktuella myndigheten och begära skriftlig översättning varefter myndigheten beslutar i frågan. En försvarare kan exempelvis inte i dessa fall på eget bevåg låta översätta handlingar och sedan få ersättning för detta som ett utlägg (jfr. NJA 1992 s. 186). När det gäller handlingar som har *producerats av någon annan* än dessa myndigheter och som exempelvis en försvarare vill ha översatt till den misstänktes språk, får försvararen vända sig till den aktuella myndigheten och begära att handlingen tas in i myndighetens material (exempelvis i förundersökningsprotokollet) och att en översättning sker. Myndigheten får då besluta om det är en väsentlig handling som ska översättas och i så fall på vilket sätt. Denna situation bör dock inte sammanblandas med situationen att det är fråga om handlingar på den misstänktes språk som försvararen inte kan förstå.

ingen av ärendet. I det följande kommer några exempel ges på hur utredningen anser att ansvarsfördelningen lämpligen bör se ut i olika situationer.

Vid en pågående förundersökning är det, i enlighet med huvudregeln, polismyndigheterna som har huvudansvaret för översättningsfrågan. En situation där frågan om översättning kan komma att väckas är i samband med den så kallade *slutdelgivningen* av förundersökningen enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken. En utgångspunkt är att det är polisen som har ansvaret för att den misstänkte överhuvudtaget får del av förundersökningen.

Om den misstänkte är *fribetsberövad* genomförs slutdelgivningen vanligtvis på så sätt att polisen bokar in en tolk som kommer till häktet eller arresten för att muntligen översätta innehållet i förundersökningen. Utredningen anser att det inte finns skäl att rekommendera en annan ordning. Det är således polismyndigheten som även fortsättningsvis ska se till att den misstänkte erbjuds att få förundersökningen översatt till ett språk som han eller hon förstår. Den misstänkte ska i denna situation inte behöva begära en översättning, utan detta är en sådan situation där det på grund av att det *behövs*, får anses lämpligt att polismyndigheten ser till att erbjuda översättning i någon form.

För misstänkta som *inte är fribetsberövade och som inte har någon försvarare* brukar som huvudregel slutdelgivning ske genom att förundersökningen, eller ett meddelande om att förundersökningen finns tillgänglig, sänds till den misstänkte för eventuella synpunkter inom en viss tid. I denna situation anser utredningen att det inte per automatik bör ske någon översättning, utan en begäran från den misstänkte bör i normalfallet krävas. Skälet till detta är att det är svårt för polismyndigheten att veta i vilken utsträckning den misstänkte kan förstå skriven svenska eller känna till personens möjligheter att få hjälp med översättning på annat sätt. Polismyndigheten har emellertid även i denna situation ansvaret för översättningsfrågan. En lämplig ordning för att säkerställa den misstänktes rättigheter i de fall då det finns fog att anta att den misstänkte inte kan komma att förstå innehållet, skulle kunna vara att tillsammans med utskicket bifoga information på den misstänktes språk om möjligheten att begära en muntlig eller skriftlig översättning.

När det gäller misstänkta som *inte är fribetsberövade och som har en försvarare* anser utredningen att det även i denna situation är lämpligt att ansvaret för översättningsfrågan vid slutdelgivningen i

första hand vilar hos polismyndigheten. Någon översättning per automatik bör inte ske av samma skäl som nyss angetts vad beträffar en misstänkt utan försvarare. En misstänkt eller dennes försvarare ska således som huvudregel begära översättning av förundersökningen och det är då polismyndigheten som ska bestämma på vilket sätt översättning ska ske. Det finns dock inte något hinder för en försvarare att i samband med ett sammanträffande med sin klient, kanske på advokatkontoret, se till att förundersökningen gås igenom med en tolk utan att polismyndigheten behöver bli inblandad, om detta skulle vara en mer praktisk lösning. Försvaren får i en sådan situation kräva ersättning för tolkningen inom ramen för försvararuppdraget.²²

Beträffande *handlingar som produceras inom Åklagarmyndigheten* är det i normalfallet även denna myndighet som ska ha huvudansvaret för översättningsfrågan. Åklagarbeslut eller andra handlingar som produceras inom Åklagarmyndigheten och som begärs översatta ska således som huvudregel även hanteras och översättas av Åklagarmyndigheten. När en ansökan om stämning, åtalet, har lämnats in till tingsrätten och det under handläggningen av målet där kommer en begäran om översättning av denna, bör emellertid domstolen vara den myndighet som ansvarar för frågan.

När det slutligen gäller *handlingar som produceras eller innehas av domstol* är denna naturligtvis ansvarig för översättningsfrågan. Den domstolsinstans som vid tillfället för begäran om översättning handlägger målet är den domstol som också har ansvaret för att besluta i översättningsfrågan. Efter det att en dom eller beslut har meddelats men innan ett överklagande har anhängiggjorts i en högre instans ska en begäran om översättning hanteras av den domstol som meddelat domen eller beslutet. När målet har anhängiggjorts i den högre instansen har den instansen ansvaret för översättningsfrågan.

²² En försvarare som vill ha något i förundersökningen *skriftligen* översatt måste naturligtvis begära detta hos polismyndigheten. Att i efterhand vid tingsrätten få ersättning för en skriftlig översättning såsom ett utlägg är i dessa fall inte möjligt, jfr NJA 1992 s. 186 och not 21.

6 Tolkningens och översättningens kvalitet

6.1 Kraven på tolkningens och översättningens kvalitet enligt EU-direktivet

I direktivet finns bestämmelser som tar sikte på olika kvalitetsfrågor när det gäller tolkning eller översättning. Enligt artiklarna 2.8 och 3.9 ska den tolkning eller översättning som tillhandahålls hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att det straffrättsliga förfarandet går rättvist till, särskilt genom att se till att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och kan utöva sin rätt till försvar. Av artikel 2.6 framgår att kommunikationsteknik såsom videokonferens, telefon eller Internet får användas för tolkning, förutom i de fall när det är nödvändigt att tolken är fysiskt närvarande för att garantera att förfarandena går rättvist till. Enligt artikel 5 ska medlemsstaterna vidta konkreta åtgärder för att se till att den tolkning och översättning som tillhandahålls håller den kvalitet som krävs. Medlemsländerna ska också sträva efter att upprätta ett eller flera register över självständiga tolkar och översättare som har lämpliga kvalifikationer. Ett sådant register ska, om det är lämpligt, göras tillgängligt för försvarare och relevanta myndigheter. Av artikel 6 framgår slutligen att medlemsstaterna ska kräva att de ansvariga för utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter uppmärksammar de särskilda förhållanden som råder vid kommunikation via tolk för att garantera en effektiv och ändamålsenlig kommunikation.

6.2 Svenska förhållanden

6.2.1 Tolkar

Polis- och åklagarmyndigheterna och domstolarna använder sig av så kallade kontakttolkar vid tolkning i samband med exempelvis förhör eller förhandlingar. En kontakttolk är en tolk som tolkar mellan enskilda personer och representanter för myndigheten. Kontakttolkarna kan ha mycket skiftande utbildningsbakgrund och kan, för rättsväsendets del, delas in i fyra olika kategorier: auktoriserade tolkar, rättstolkar, tolkar med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning och andra tolkar.

Auktoriserad tolk är en tolk som har fått en statlig auktorisation efter att ha blivit godkänd vid Kammarkollegiets kunskapsprov eller fått auktorisation efter att ha uppvisat utbildningsbevis över fullgjord tolkutbildning vid Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet (TÖI). Kammarkollegiets auktorisationsprov omfattar ämnesområdena socialvård, sjukvård, allmänna försäkringar, arbetsmarknad och vardagsjuridik. *Rättstolk* är en redan auktoriserad tolk som har fått specialkompetens som rättstolk efter att ha blivit godkänd vid Kammarkollegiets prov för tolkning inom rättsväsendet. *Tolk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning* har genomgått en grundutbildning till kontakttolk som ges på folkhögskola eller studieförbund. För utbildningen finns nationella kunskapsmål och nationella realiprover. Utbildningen innehåller de moment som prövas vid Kammarkollegiets auktorisationsprov. Utbildningsbevis ges efter godkänt resultat på utbildningen. De personer som har fått utbildningsbevis efter att ha blivit godkända på grundutbildningen kan registrera sig på hemsidan tolkregistret.se¹ och på så sätt bli sökbara för den som söker en grundutbildad tolk. Vid utgången av år 2011 fanns det 517 tolkar i 35 språk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning.² Med *annan tolk* avser utredningen alla andra tolkar. Dessa tolkar kan i princip sakna tolkutbildning eller i vart fall ha en annan utbildning än den ovan nämnda.

Det är Kammarkollegiet som svarar för auktorisation av tolkar och som utövar tillsyn över de auktoriserade tolkarnas verksamhet. En auktorisation gäller i fem år och kan därefter förnyas. Bestämmelser om auktorisation och vad en auktoriserad tolk har

¹ Tolkregistret administreras av Kammarkollegiet.

² Tolk- och översättarinstitutet, Verksamhetsberättelse 2011, s. 8.

att iakttas finns i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare och i Kammarkollegiets tolkföreskrifter³. Därutöver ska auktoriserade tolkar följa god tolksed. Enligt dessa regler ska en tolk bland annat vara opartisk och neutral, följa reglerna om tystnadsplikt och återge all information så korrekt som möjligt. Den som bryter mot tolkseden eller på annat sätt agerar otillbörligt kan få sin auktorisation indragen. Kammarkollegiet för register över alla auktorisationer. Via Kammarkollegiets hemsida går det att söka i detta register efter auktoriserade tolkar.

I Sverige talas det över 150 språk⁴, men det går bara att bli auktoriserad tolk i 40 av dem. I de 20 vanligaste tolkspråken, som svarade för mer än 90 procent av antalet tolkade timmar år 2011, är det dock möjligt att auktorisera sig.⁵ Enligt Kammarkollegiets redovisning fanns det 1 068 tolkautorisationer fördelade på 36 språk (inklusive teckenspråk) per den 15 maj 2012. Av de auktoriserade tolkarna fanns det totalt 211 rättstolksautorisationer i 21 språk.

6.2.2 Översättare

Översättarna kan delas in i två kategorier: auktoriserade översättare, vars korrekta benämning är auktoriserade translatorer, och icke auktoriserade översättare.

En *auktoriserad translator* är en översättare som har fått statlig auktorisation efter fullgörande av Kammarkollegiets kunskapsprov. Auktorisationsprovet består av tre texter; en juridisk, en ekonomisk och en allmän. En auktorisation gäller antingen från svenska till ett annat språk eller till svenska från ett annat språk. En auktoriserad translator har rätt att använda en stämpel eller ett självhäftande märke. Stämpeln och märket får enbart användas på översättningar som görs i det språk som auktorisationen gäller. På

³KAMFS 2004:1.

⁴ I Sverige registreras inte invånarnas modersmål, vilket gör det svårt att veta hur många språk som talas i landet. Olika uppgifter förekommer i olika utredningar. Uppskattningarna ligger vanligen mellan 150 språk och upp till 200 språk. Ett sätt att försöka mäta antalet språk som talas är att undersöka statistiken för antalet elever som har rätt till modersmålsundervisning i grundskolan. Enligt Skolverkets statistik avseende läsåret 2011/2012 finns det ungefär 150 språk i vilka det finns elever i grundskolan som är berättigade till modersmålsundervisning.

⁵ Statskontoret, Rapport 2012:2, En tolkningsfråga. Om auktorisation och åtgärder för fler och bättre tolkar, s. 44.

samma sätt som för de auktoriserade tolkarna är det Kammarkollegiet som utövar tillsyn över de auktoriserade translatorernas verksamhet. En translatorauktorisering gäller i fem år och kan därefter förnyas. Bestämmelser kring vad en auktoriserad translator har att iaktta finns i förordningen om auktorisering av tolkar och översättare och i Kammarkollegiets translatorsföreskrifter⁶. Auktoriserade translatorer ska också följa god translatorssed som bland annat föreskriver att en translator ska sträva efter att bibehålla och utveckla sina språkkunskaper och övriga kvalifikationer, avböja uppdrag som translatorn anser sig inte vara kompetent att utföra, vara neutral och opartisk i sitt uppdrag, iaktta tystnadsplikt och utföra uppdrag i överensstämmelse med vedertagen översättningsteknisk praxis. Om en translator inte gör det eller på annat sätt agerar oredligt kan auktoriseringen dras in. I likhet med de auktoriserade tolkarna förs register över alla auktoriserade translatorer och dessa är sökbara hos Kammarkollegiet via dess hemsida. Enligt Kammarkollegiets statistik fanns det 480 auktoriseringar och 409 auktoriserade translatorer per den 15 maj 2012. När det gäller antalet auktoriseringar i språkriktningen *från* svenska *till* ett annat språk fanns det 247 auktoriseringar fördelade på 28 språk.

De *icke auktoriserade översättarna* utgörs av samtliga översättare som inte har Kammarkollegiets auktorisering. Dessa översättare kan ha genomgått översättarutbildning, men de kan också i princip helt sakna sådan utbildning. Det finns olika översättarutbildningar som ges på högskolenivå. Bland annat finns ett kandidatprogram i språk och översättning och ett masterprogram i översättningsvetenskap. Det går också att läsa enskilda kurser inom olika områden av översättning.

6.2.3 Något om upphandling av förmedling av tolk- och översättningstjänster

Förmedling av tolknings- och översättningstjänster ska upphandlas enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling. På det statliga området finns en inköpsamordning vars syfte är att kostnads-effektivisera myndigheters inköpsverksamhet och därigenom spara pengar för staten. Detta sker genom samverkan över myndighetsgränser där myndigheterna får stöd i sina inköp av andra myndig-

⁶KAMFS 1994:2.

heters upphandling av statliga ramavtal. Sådana ramavtal finns både för förmedling av tolk- och översättningstjänster. De gamla ramavtalen som slöts av Rikspolisstyrelsen har löpt ut men har förlängts i olika omgångar. Under våren 2012 har arbetet med nya upphandlingar pågått under ledning av Kammarkollegiet. För förmedling av översättningstjänster har ett nytt ramavtal träffats under försommaren 2012. Från och med den 1 juli 2012 går det att avropa översättningstjänster på de nya avtalen.

Ramavtalen innebär enkelt uttryckt att myndigheterna ska vända sig med sina uppdrag till vissa tolk- eller översättningsförmedlingar i en viss turordning. Om den förmedling som först i turordningen inte kan förmedla det språk eller kompetens som krävs får myndigheten gå vidare till nästa förmedling på avropslistan. Vid en beställning sköter förmedlingen kontakten med tolken eller översättaren och bokar in eller anlitar respektive person för uppdraget.

Vad polis- och åklagarmyndigheterna och domstolarna ska *betala för tolkning* framgår av tolktaxan som bestäms av Domstolsverket i samråd med bland annat Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen.⁷ De myndigheter som tillämpar tolktaxan har en högre ersättningsnivå för tolkarna än de myndigheter som tillämpar en prisbilaga till ramavtalet. Taxan skiljer mellan tolkning vid domstol och tolkning vid en polismyndighet eller Åklagarmyndigheten. Tolkning vid domstol ger en något högre ersättning än tolkning hos polis eller åklagare. Inom taxan finns det tre skilda ersättningsnivåer beroende på tolkens kvalifikationer. Den högsta ersättningsnivån, arvodesnivå III, gäller för rättstolk. Arvodesnivå II avser auktoriserad tolk. Övriga tolkar hänförs till arvodesnivå I. När det gäller *översättningsuppdragen* finns det ingen motsvarighet till tolktaxan som ska tillämpas av domstolarna eller av polis och åklagare. Vad myndigheterna ska betala framgår istället av prisbilagan till ramavtalet. De priser som anges i taxan och i prisbilagan gäller naturligtvis under förutsättning att uppdraget utförs på ett tillfredsställande sätt. Om ett tolk- eller översättningsuppdrag genomförs på ett sätt som avviker från vedertagen branschpraxis eller villkoren i övrigt, får beställaren göra avdrag på arvodet eller, om felet är av väsentlig betydelse, häva avropet och kräva ersättning för kostnader.

⁷ Se förordningen (1979:291) om tolktaxa och Domstolsverkets föreskrifter om tolktaxa (senast utgiven genom DVFS 2011:19).

6.2.4 Kommunikationsteknik och möjligheterna till fjärrtolkning

Vid förhandlingen i domstol ska enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken som huvudregel parter och andra som ska delta i ett sammanträde infinna sig personligen i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls. Om det finns skäl för det får rätten emellertid besluta om deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, med vilket främst avses telefon- eller videokonferens. Vid bedömningen av om det finns skäl för närvaro på distans ska rätten särskilt beakta de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som ska delta måste infinna sig i rättssalen eller om den som ska delta känner påtaglig rädsla för att vara närvarande i rättssalen. Deltagande på distans får inte ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter. Bestämmelsen gäller alla som ska delta i sammanträdet, således även tolkar. Det är rätten som ska besluta om närvaro via ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Det är naturligt att rätten vid bedömningen tar hänsyn till de inblandade personernas uppfattning i frågan, men det yttersta ansvaret för formen för inställelsen ligger hos rätten. Vid bedömningen av de kostnader eller olägenheter som en inställelse i rättssalen skulle innebära ska beaktas såväl kostnader för den som ska inställa sig som kostnader eller olägenheter för annan, exempelvis för staten i form av kostnader för transport. När det gäller frågan om det är lämpligt med deltagande på distans ska det beaktas vilken typ av mål det är fråga om, målets karaktär, vad som ska avhandlas och vilken roll personen som ska delta har vid sammanträdet.⁸ Det ligger i sakens natur att det vid lämplighetsbedömningen finns större förutsättningar för videokonferens än telefonkonferens.

I alla allmänna domstolar finns det redan i dag utrustning för att kunna hålla videokonferens med exempelvis en tolk på distans. Den utrustning som finns är emellertid inte särskilt anpassad för just tolkning, utan för videokonferens i allmänhet. Det är således med den nuvarande tekniken exempelvis inte möjligt att ha en tolk på distans som kan tolka simultant⁹. Videokonferensutrustning finns inte heller i alla salar och det råder därför tidvis vid vissa domstolar brist på och tillgång till videokonferensutrustning. Enligt uppgift

⁸ Prop. 2004/05:131, s. 93 ff.

⁹ Vid simultantolkning sker tolkningen samtidigt som originalbudskapet framförs. Motsatsen till simultantolkning är konsekutivtolkning, då tolkningen sker i pauser i originaltalarens tal.

från Domstolsverket pågår det dock en utbyggnad av systemet så att fler salar och sammanträdesrum ska få videokonferensutrustning.

Fjärrtolkning hos polismyndigheterna, exempelvis vid polisförhör, regleras inte av några uttryckliga bestämmelser. Enligt uppgift från Rikspolisstyrelsen förekommer det sällan att videokonferenstolkning används, men däremot används telefontolkning i ganska stor omfattning av polisen. Telefontolkning används främst i brådskande situationer och när det inte går att få tag i en tolk som kan komma personligen. När det gäller videokonferenstolkning används detta mycket sällan eftersom det inte finns utrustning för det i någon större utsträckning på samma sätt som det gör i domstolarna. Hos samtliga åklagarkammare finns videokonferensutrustning. Eftersom förhör eller dylikt inte äger rum på åklagarkamrarna blir det emellertid sällan aktuellt för åklagarnas del att själva anlita fjärrtolkning.

6.2.5 Utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter

Direktivet uppställer krav på att de ansvariga för utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter uppmärksammar de särskilda förhållanden som råder vid kommunikation via tolk. När det gäller domare har Domstolsverket tidigare haft en kurs som särskilt har behandlat tolkfrågor. Denna kurs finns numera inte kvar inom ramen för de kurser som erbjuds domare från central nivå. Ett visst inslag om vad en domare har att tänka på när en tolk uppträder i rätten kommer att finnas i fiskalutbildningarna under hösten 2012. Domstolsakademien överväger även en mer systematisk utbildning i tolkfrågor för fiskalerna med början våren 2013. För åklagarnas del ingår utbildning om tolkens situation i kursprogrammet för åklagare i samband med att förhörs teknik och förhörsmetoder tas upp. När det gäller poliser så ingår utbildning om tolksituationen i den förhørsutbildning som tillhandahålls.

6.3 Överväganden

6.3.1 Generella kvalitetsfrågor

Utredningens bedömning och förslag: Det system som finns i dag med tester för att bli auktoriserad tolk eller översättare innebär en kvalitetsgaranti. Trots de insatser som har gjorts på senare år finns det i dagsläget fortfarande alltför få auktoriserade tolkar och översättare i vissa språk. För att få en tillfredsställande kvalitet på tolkningen inom rättsväsendet skulle dessutom fler rättstolkar behövas. För att slå vakt om kvaliteten och för att inspirera fler tolkar och översättare att höja sin kompetens föreslår utredningen att särskilda bestämmelser om vilken kompetens som i första hand ska gälla vid översättning och tolkning införs.

För tolkar föreslår utredningen att det i 5 kap. 6 § rättegångsbalken ska anges att rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska anlitas i första hand. Först om en sådan tolk inte finns att tillgå får annan lämplig person anlitas som tolk.

När det gäller översättare föreslås att det i 33 kap. 9 § rättegångsbalken ska anges att auktoriserad translator ska anlitas i första hand. Om en auktoriserad translator inte finns att anlita får en annan lämplig översättare anlitas.

Systemet med tester för auktorisation av tolkar och översättare är en garant för att de tolkar och översättare som är auktoriserade håller en hög kvalitet. De auktoriserade tolkarna och översättarna står också under tillsyn och ska följa god tolk- och translatorssed. De auktoriserade tolkarna och översättarna behöver dessutom förnya sin auktorisation efter fem år och bland annat visa att de varit verksamma i yrket, vilket innebär att kvaliteten bibehålls även efter erhållen auktorisation. Enligt en undersökning av Domstolsverket om kvalitetsfrågor gällande tolkar och översättare framgår också att flertalet av domstolarna anser att de auktoriserade tolkarna och översättarna håller en hög kvalitet.¹⁰ När det gäller tolkarna framgår av undersökningen att rättstolkarna anses hålla den allra högsta kvaliteten då 83 procent av domstolarna anser att kvaliteten på rättstolkarna är mycket hög eller ganska hög. Gällande de auktoriserade tolkarna anser 67 procent av dom-

¹⁰ Domstolsverkets rapportserie 2010:4, Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m., s. 5-7.

stolarna att kvaliteten är mycket hög eller ganska hög.¹¹ På översättarsidan framgår av undersökningen att domstolarna är allra mest nöjda med de auktoriserade translatorerna där 80 procent av domstolarna anser att dessa håller en mycket hög eller ganska hög kvalitet.¹²

För att säkerställa kvaliteten är det således viktigt att de auktoriserade tolkarna och translatorerna nyttjas i så stor utsträckning som möjligt. Av Domstolsverkets utredning framgår att 60 procent av domstolarna ställer krav på auktoriserad tolk eller rättstolk ofta, för det mesta eller alltid och, när det gäller översättare, att 59 procent av domstolarna ställer motsvarande krav på auktoriserad translator. Här finns således utrymme för förbättring. En första åtgärd för att förbättra kvaliteten bör därför vara att myndigheterna och domstolarna om det är möjligt beställer och anlitar bästa möjliga kompetens. De auktoriserade tolkar och översättare som faktiskt finns ska givetvis utnyttjas i största möjliga utsträckning. Även om det för närvarande inte finns tillräckligt många kvalificerade tolkar och översättare är det viktigt att myndigheter och domstolar visar att de efterfrågar denna kompetens. Det är först då som bristen på tillräckligt bra tolkar och översättare blir tydlig för förmedlingarna och för de enskilda tolkarna och översättarna. Ett ställningstagande från myndigheterna och domstolarna att i princip endast formellt kvalificerade tolkar och översättare accepteras kan också antas stimulera de redan nu verksamma tolkarna och översättarna till fortsatt utbildning och kompetenshöjning.

Enligt dagens reglering ställs endast det kravet på tolkar att den som anlitas ska vara lämplig för uppdraget. För översättare saknas reglering. Utredningen föreslår därför att det införs krav på vilken kompetens som i första hand ska anlitas. Utredningen föreslår att det i 5 kap. 6 § rättegångsbalken införs en bestämmelse om att rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska anlitas om det är möjligt. Först om en sådan tolk inte finns att tillgå får annan lämplig person förordnas. I valet mellan en rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska naturligtvis rättstolkarna ges företräde och efterfrågas i första hand. När det gäller översättningar föreslås att det i 33 kap. 9 § rättegångsbalken införs en bestämmelse om att auktoriserad translator i första hand ska anlitas. Om en auktoriserad translator inte finns får annan lämplig översättare anlitas. De föreslagna bestäm-

¹¹ Domstolsverkets rapportserie 2010:4, Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m., s. 12–13.

¹² Domstolsverkets rapportserie 2010:4, Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m., s. 7.

melserna innebär dels att polis, åklagare och domstol måste efterfråga bästa möjliga kompetens, dels att myndigheterna också i större utsträckning aktivt måste gå vidare och tillfråga nästa förmedling om den först tillfrågade förmedlingen inte kan tillhandahålla rätt kompetens. I det befintliga ramavtalet för tolktjänster finns också möjligheter för domstolarna att direkt anlita en tolk utan att använda sig av en förmedling.

6.3.2 Videokonferenstolkning

Utredningens bedömning: Det finns numera möjlighet att anordna tolkning på distans. I dagsläget är det vanligast att telefon används för fjärrtolkning. För att få en bättre kvalitet på fjärrtolkningen förordar utredningen att videokonferenstolkning bör användas i större utsträckning. Videokonferenstolkning kan också användas för att få en mer kvalificerad tolk i stället för att anlita en mindre kvalificerad tolk på plats. För att i större utsträckning kunna använda videokonferenstolkning måste dock tekniken för detta finnas på plats för de inblandade aktörerna. Videokonferenstekniken bör därför byggas ut hos de berörda myndigheterna. Vid en sådan utbyggnad bör utrustningen anpassas för videokonferenstolkning.

Gällande bestämmelser om fjärrtolkning är tillräckliga och utredningen föreslår därför inte att någon särskild regel gällande sådan tolkning bryts ut från 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

Tillgången på kompetenta tolkar är till stor del en geografisk fråga. Utanför storstäderna är tillgången på kvalificerade tolkar ett mycket större problem än i exempelvis Stockholmsområdet. Videokonferenstolkning kan vara ett sätt att komma till rätta med detta problem. Även om videokonferenstolkning av naturliga skäl inte kan hålla samma kvalitet som tolkning på plats kan det vara ett alternativ när exempelvis en rättstolk inte kan inställa sig personligen, i stället för att anlita en oauktorerad tolk på närmare håll. Videokonferenstolkning bör också i möjligaste mån ersätta telefon-tolkning då kvaliteten blir väsentligt bättre vid en videokonferenstolkning i jämförelse med en telefontolkning. Huruvida fjärrtolkning överhuvudtaget är lämpligt får, precis som sker i dag, avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Exempelvis

bör fjärrtolkning inte komma ifråga vid längre sessioner eller om mer komplicerade eller känsliga frågor ska avhandlas. Då bör utgångspunkten vara att en tolk ska finnas på plats.

De gällande bestämmelserna om någons möjlighet att delta vid förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring i 5 kap. 10 § rättegångsbalken omfattar även tolkar. Paragrafen är väl anpassad för avvägningen om fjärrtolk bör tillåtas. Det finns således inte skäl att införa någon särskild regel gällande detta.

Som nämnts finns det videokonferensteknik som kan användas även för fjärrtolkning hos domstolarna. Dock råder det tidvis brist på salar som har denna utrustning även om en viss utbyggnad är planerad. Utrustningen är inte heller särskilt anpassad för just videokonferenstolkning utan för videokonferens i allmänhet. Hos polismyndigheterna finns inte samma generella utbyggnad av videokonferenssystem som vid domstolarna. På det hela taget skulle därför en utbyggnad av videokonferenssystemen behövas främst hos polismyndigheterna men också i domstolarna för att möjliggöra en ökad användning av videokonferenstolkning. I samband med en sådan utbyggnad förordar utredningen att den teknik som installeras också anpassas för just videokonferenstolkning och inte bara för ”vanlig” videokonferens. Vid planerandet av en utbyggnation bör hänsyn således tas till de slutsatser och riktlinjer om videokonferenstolkning som finns – och som nu håller på att vidareutvecklas – inom ramen för det EU-initierade projektet om e-juridik¹³.

6.3.3 Register över tolkar och översättare

Utredningens bedömning: Det finns redan i dag register över tolkar och översättare som tillhandahålls av Kammarkollegiet. Direktivets rekommendation i denna fråga är således redan tillgodosedd.

Direktivet förordar att det ska finnas register över tolkar och översättare med tillräcklig kompetens och som ska vara tillgängligt för försvarare och relevanta myndigheter. Genom Kammar-

¹³ Se närmare om det så kallade e-Justice arbetet på den europeiska e-juridikportalen, <https://e-justice.europa.eu>. När det gäller forskning angående videokonferenstolkning finns mycket information att finna i de EU-finansierade forskningsprojekten Avidicus 1 och 2 på hemsidan www.videoconference-interpretation.net/Avidicus.html.

kollegiets register över de auktoriserade tolkarna och translatorerna samt genom det register som finns över de grundutbildade tolkarna tillgodoses direktivets rekommendationer i detta avseende. Några ytterligare åtgärder på detta område bedöms därför inte behövas.

6.3.4 Utbildning avseende tolksituationen

Utredningens bedömning: Det finns redan i dagsläget vissa utbildningsinsatser gällande den särskilda situation som råder vid tolkning. För att helt tillgodose direktivets krav bör frågan emellertid uppmärksammas i regeringens styrning av de berörda myndigheterna.

Direktivet uppställer krav på utbildning i den särskilda situation som råder vid tolkning för personal i rättsväsendet. Hos polis- och åklagarmyndigheterna finns det redan vissa sådana utbildningsinslag genom att frågan tas upp i samband med utbildning i förhörsteknik. Det kan emellertid antas att det kan finnas andra viktiga aspekter av tolkfrågan som inte behandlas i denna utbildning. Det är således möjligt att utbildningen kan behöva kompletteras i vissa delar och att en översyn av den befintliga utbildningen sker i detta avseende.

För domstolarna tillhandahålls från Domstolsverkets sida inte någon utbildning i tolkfrågor för närvarande. Därmed är inte sagt att det inte finns utbildningsinsatser som genomförs på eget initiativ av de enskilda domstolarna.¹⁴ Enligt uppgift från Domstolsverket kommer vissa utbildningsinsatser inom ramen för fiskalsutbildningen att starta under hösten 2012. För att genomföra direktivets krav behöver dock åtgärder vidtas för att säkerställa att utbildning finns och att kunskapsnivån är god på alla domstolar och för samtliga berörda personalkategorier.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att frågan om utbildningsinsatser på detta område uppmärksammas i regeringens styrning av myndigheterna genom exempelvis regleringsbrev eller på annat lämpligt sätt.

¹⁴ Exempelvis har Södertörns tingsrätt arbetat mycket aktivt med olika tolkfrågor och utarbetat en särskild tolkpolicy som tillämpas på domstolen.

7 Rätt att överklaga beslut i fråga om tolkning och översättning

7.1 Rätt att överklaga beslut om tolkning och översättning enligt EU-direktivet

Enligt direktivet ska det vara möjligt att kontrollera om den tolkning och översättning som har tillhandahållits har varit tillräcklig när de behöriga myndigheterna uppmärksammas på problem i specifika fall (punkten 24 i ingressen till direktivet). I artiklarna 2.5 och 3.5 i direktivet föreskrivs att medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av tolkning eller översättning av handlingar eller avsnitt i handlingar. Vidare ska misstänkta eller tilltalade, i de fall tolkning eller översättning har tillhandahållits, kunna klaga på att tolkningens eller översättningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till. I ingressen till direktivet anges att rätten att kunna angripa beslut om att det inte finns något behov av tolkning inte innebär att medlemsstaterna är skyldiga att ha ett särskilt system eller klagomålsförfarande genom vilket ett sådant beslut kan angripas. Vidare anges att rätten att kunna angripa ett beslut inte bör äventyra de tidsfrister som gäller för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (punkten 25 i ingressen till direktivet). Om tolkningens kvalitet anses otillräcklig för att garantera rätten till en rättvis rättegång framgår att de behöriga myndigheterna bör ha möjlighet att ersätta den utsedda tolken (punkten 26 i ingressen till direktivet).

7.2 Svensk rätt

7.2.1 Överklagande av beslut fattade av polis eller åklagare

För polis- och åklagarväsendet finns det inte någon uttrycklig lagreglering om möjligheten att överklaga beslut om tolkning eller översättning. Däremot har det genom praxis utvecklats möjligheter att begära överprövning av beslut fattade under en förundersökning enligt vad som framgår nedan. Flera utredningar har tidigare övervägt om rätten till överprövning ska författningsregleras men kommit fram till att det inte funnits skäl att ändra det nuvarande systemet.¹

Beslut fattade av åklagare kan överprövas av en högre åklagare. Rätten att överpröva ett åklagarbeslut är ett utflöde av bestämmelserna i 7 kap. 2 och 5 §§ rättegångsbalken. Förfarandet bygger i huvudsak på de uttalanden som gjordes i samband med budgetpropositionen år 1984/85². En överordnad åklagare kan inte bestämma hur en underordnad åklagare ska besluta i ett enskilt ärende. Riksåklagaren, överåklagare och vice överåklagare får däremot enligt 7 kap. 5 § rättegångsbalken överta uppgifter som ska utföras av lägre åklagare. Ett sådant övertagande innebär att den högre åklagaren träder in i den lägre åklagarens ställe och övertar ansvaret för åklagaruppgiften. Alla åklagarbeslut inom ramen för ett straffprocessuellt förfarande kan bli föremål för överprövning. Ett beslut som kan prövas av domstol tas dock normalt inte upp till överprövning, till exempel beslut om beslag, besöksförbud eller åtalsbeslut. Ett övertagande av ett ärende med stöd av 7 kap. 5 § rättegångsbalken kan avse hela den fortsatta handläggningen eller en viss begränsad åklagaruppgift i ärendet. I det senare fallet återlämnas ärendet oftast efter den högre åklagarens beslut till den lägre åklagarnivån.

Överprövningen kan i allmänhet ske på grundval av samma utredningsmaterial som legat till grund för det överprövade beslutet. För att ett överprövningsärende ska tas upp krävs att den som begär överprövning har ett legitimt intresse i saken. Vanligast är att överprövningsärendet inleds när en misstänkt, en tilltalad, en målsägande eller en myndighet som har att övervaka det rättsområde det gäller, hos den högre åklagaren begär att denne ska överpröva den lägre åklagarens beslut eller åtgärd. I andra fall ges

¹ Se exempelvis prop. 2000/01:92, s. 17 och SOU 2003:41, s. 184.

² Prop. 1984/85:100, bil. 4, s. 69 f.

till högre åklagare in en direkt anmärkning eller anmälan mot den lägre åklagaren med påstående att denne har handlat felaktigt.

Det är vanligen överåklagare och vice överåklagare vid ett så kallat nationellt utvecklingscenter som gör överprövningen av ärenden som handläggs av lägre åklagare.

Beslut i en förundersökning som leds av företrädare för polisen kan alltid underställas åklagare för förnyad prövning. Det är främst beslut att inte inleda eller att lägga ner förundersökning som prövas.³ Allmän åklagares behörighet att pröva ett beslut av polisen har sin grund i bestämmelserna om förundersökningsledning i 23 kap. rättegångsbalken som innebär att åklagaren när som helst kan överta ledningen av en förundersökning. Åklagaren anses alltid kunna göra en ny bedömning av hur förundersökningen ska bedrivas. Om åklagaren har en annan uppfattning än polisen kan åklagaren när som helst ta över ledningen av förundersökningen. Den som är missnöjd med polismyndighetens beslut kan vända sig direkt till åklagare eller till polisen, som i så fall lämnar över beslutet för överprövning till åklagaren.

Utöver de regler om överprövning som nämnts ovan finns i 23 kap. 19 § rättegångsbalken möjlighet att *begära rättens prövning* gällande brister i förundersökningen. Denna möjlighet anknyter till reglerna om den misstänktes eller försvararens rätt att på begäran få genomfört förhör eller annan utredning som kan antas vara av betydelse för undersökningen (23 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken). Om förundersökningsledaren har slutfört den utredning som han eller hon anser nödvändig utan att bifalla en sådan begäran, eller om den misstänkte anser att det finns någon annan brist i utredningen, kan detta anmälas till rätten. Rätten ska då, så snart det kan ske, pröva anmälan och rätten får hålla förhör eller vidta den åtgärd i övrigt som är nödvändig (23 kap. 19 § rättegångsbalken). Denna möjlighet att begära rättens prövning tillämpas sällan i praktiken eftersom förundersökningsledaren i de flesta fallen brukar tillmötesgå en begäran om komplettering, och för övriga fall torde det vara vanligare att den misstänkte i första hand begär överprövning inom Åklagarmyndigheten. I de fall en prövning av rätten begärs och domstolen kommer fram till att en komplettering av utredningen behövs, är det normala att rätten anmodar förundersökningsledaren att hålla förhör eller verkställa annan utredning.

³ Se 12 § ÅFS 2005:9, Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (konsoliderad version- senast ändrad genom ÅFS 2011:4).

7.2.2 Överklagande av beslut i domstol

När det gäller förfarandet vid domstol får ett beslut i fråga om förordnande av tolk överklagas, men endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut (se 49 kap. 3 § andra stycket och 5 § rättegångsbalken). Det förhållandet att tolk inte har tillhandahållits när det har behövts eller att tolkningen varit undermålig kan utgöra rättegångsfel (NJA 1974 s. 221). Om det under en pågående rättegång framkommer omständigheter som tyder på att tolken inte översätter en parts utsaga korrekt har rätten möjlighet att byta ut tolken. Om det först senare, till exempel i samband med ett överklagande, framkommer omständigheter som ger vid handen att tolkningen inte har varit korrekt och att målet således har prövats på ett felaktigt underlag, kan det bli fråga om att undanröja domen och återförvisa målet för ny prövning (se exempelvis Svea hovrätt, avd. 5, beslut 2011-03-14 i mål nr B 133-11).

Vad som sagts ovan gällande tolkning får anses gälla även beträffande översättningar. Kan det således konstateras att en handling borde ha översatts och detta inte har skett kan det, beroende på omständigheterna, vara fråga om rättegångsfel. Likaså om en översättning har tillhandahållits och det visar sig att denna varit undermålig. Högsta domstolen har vidare ansett att det under vissa omständigheter utgör laga förfall att inte överklaga ett beslut i rätt tid om domstolen har underlåtit att översätta beslutet fastän så borde ha skett (NJA 1996 s. 342). I det rättsfallet hade domstolen sänt ut ett beslut utan översättning till en part som var bosatt utomlands och som inte talade svenska. Tidigare korrespondens i målet hade skett på franska och domstolen hade då föranstaltat om översättning. Det framgick inte om domstolen hade undersökt möjligheterna för parten själv att få beslutet översatt. Mot denna bakgrund ansåg Högsta domstolen att det förelåg laga förfall för underlåtenheten att i rätt tid överklaga beslutet. Domstolen återställde därför den försuttna tiden.⁴

⁴ Jfr NJA 2001 s. 54 där laga förfall *inte* ansågs föreligga eftersom domstolen inte borde ha översatt ett beslut i en förmögenhetsrättslig tvist mellan ett svenskt och ett utländskt kommersiellt bolag. Se vidare angående kraven på när översättning bör ske i avsnitt 5.2.

7.3 Överväganden

Utredningens bedömning: Nuvarande system för överklagande tillgodoser direktivets krav. Något behov av författningsändringar finns därför inte.

Det bör inledningsvis framhållas att nuvarande praxis gällande överklagande givetvis inte hindrar polis, åklagare eller domstol att på frivillig basis byta ut en tolk eller beställa en ny översättning om det framkommer något som tyder på att den tolkning eller den översättning som har tillhandahållits inte är tillräckligt bra. I praktiken är överklaganden av beslut i fråga om tolkning eller översättning ovanliga eftersom myndigheterna självmant ofta löser uppkomna tolk- eller översättningsproblem genom att byta ut tolken eller beställa en ny översättning. För att kunna fatta korrekta beslut ligger det i myndighetens intresse att kommunikationen fungerar bra och att den information som kommer fram är riktig. Frågan om att överklaga ett beslut blir därför i praktiken aktuell vid rena avslagsbeslut gällande rätt till en tolk eller en översättning eller i den situationen när myndigheten efter att ett problem har påtalats ändå anser att någon ändring inte behövs. Som framgått ovan finns det redan i dag möjligheter att angripa beslut i fråga om tolkning och översättning. Det utredningen har att ta ställning till är således om detta system i tillräcklig mån tillgodoser de krav på rätt att överklaga beslut som direktivet uppställer eller om det behövs någon kompletterande reglering på området.

7.3.1 Överklagande avseende tolkning och översättning under förundersökningen

Beslut som fattas av en *åklagare som förundersökningsledare* kan enligt dagens praxis överprövas inom Åklagarmyndigheten. En fördel med att låta överklaganden av åklagarbeslut om tolk och översättning rymmas inom det nuvarande systemet med överprövning hos Åklagarmyndigheten är att detta system är sedan länge fungerande och väl organiserat. Eftersom det är åklagare som prövar överprövningsärenden finns det också erfarenhet av förundersökningsarbetet som underlättar beslutsfattandet och som innebär att ett beslut i en överklagad fråga kan ske snabbare än vid exempelvis en domstolsprövning. En nackdel med en överprövning

endast inom Åklagarmyndigheten är att den trots allt sker inom myndigheten och att beslutsfattarens oberoende därför kan ifrågasättas. Det bör emellertid påpekas att överprövningen görs av överåklagare eller vice överåklagare på ett nationellt utvecklingscentrum och dessa är fristående på så vis att de inte är knutna till den enskilde åklagaren eller åklagarkammaren som fattat det beslut som är föremål för överprövning. Mot denna bakgrund och då direktivet uttryckligen anger att rätten att angripa ett beslut ska ske i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, anser utredningen att nuvarande system för överprövning är tillräckligt för att uppfylla direktivets krav. Utredningens bedömning är således att beslut under en förundersökning i fråga om tolkning eller översättning i första hand ska överprövas inom ramen för det redan befintliga överprövningsinstitutet inom Åklagarmyndigheten. Som en rättssäkerhetsventil kvarstår dessutom möjligheten för den misstänkte eller dennes försvarare att i enlighet med 23 kap. 19 § rättegångsbalken begära rättens prövning av brister i utredningen eller begära att förundersökningen ska kompletteras. Här finns således en möjlighet – och denna möjlighet används redan i dag – att fästa rättens uppmärksamhet på att man inte beviljats en översättning eller att kvaliteten vid tolkningen inte hållit måttet.

För *beslut som fattats i utredningar som leds av polisen*⁵ finns det inte något överprövningsförfarande inom polisen som kan tillgripas. Enligt utredningens mening bör ett beslut av en polisiär förundersökningsledare som den misstänkte anmäler sitt missnöje mot, antecknas som en erinran mot förundersökningen i samband med att denna redovisas till åklagaren. Åklagaren får då ta ställning till frågan och fatta beslut. Åklagarens beslut kan sedan överprövas i enlighet med det som anförts ovan. Utöver detta förfarande kan, som nämnts ovan, en pågående förundersökning alltid övertas av en åklagare som då beslutar om hur förundersökningen ska bedrivas fortsättningsvis.

⁵ Polisens möjligheter att leda förundersökningar regleras i 23 kap. 3 § rättegångsbalken och i det så kallade fördelningscirkuläret ÅFS 2005:9, Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (konsoliderad version - senast ändrad genom ÅFS 2011:4) och i likalydande RPSFS 2005:11, FAP 403-5 (ändrad genom RPSFS 2011:3).

7.3.2 Överklagande avseende tolkning och översättning vid domstol

Enligt nuvarande ordning kan beslut angående tolkning eller översättning fattade av domstol överklagas, men endast i samband med domen eller det slutliga beslutet. Vid klagomål gällande tolkning eller översättning ska den högre instansen pröva om ett beslut eller förfarandet i den lägre instansen har inneburit att ett rättegångsfel har begåtts. Om så är fallet kan det bli fråga om att undanröja domen eller beslutet och återförvisa målet till underrätten för ny prövning alternativt att "läka" rättegångsfelet i den högre instansen. Överklaganden som har sin grund i klagomål på tolkning eller översättningar är ovanliga. I de fall klagomål till högre rätt förekommer är det utredningens bedömning att nuvarande system i huvudsak fungerar bra. Det bör i detta sammanhang framhållas att rätten till tolk och översättning inte har något självändamål utan finns för att rättegången som sådan ska vara rättvis.

Ett alternativ till dagens lösning skulle kunna vara att införa en möjlighet att överklaga ett beslut i fråga om tolkning eller översättning särskilt. Fördelen med ett sådant förfarande är att den tilltalade får klagomålet prövat på en gång och dessutom undviks risken att en huvudförhandling senare måste tas om. Att mitt under en pågående handläggning låta denna typ av beslut överklagas särskilt har emellertid den nackdelen att det skulle vara svårt för den högre instansen att göra en fullgod prövning; hur skulle prövningen ske och på vilket underlag? Ett sådant system skulle också få förfarandet att avstanna under en kanske inte oansenlig tid och kunna missbrukas av någon som har ett intresse av att fördröja processen. Mot denna bakgrund anser utredningen att de fördelar som skulle kunna vinnas med ett särskilt överklagandeförfarande inte överväger de nackdelar som kan uppstå i ett sådant system.

Utredningen konstaterar att det system som finns i dag där tolkar och översättare som inte håller måttet kan bytas ut i kombination med den praxis som finns gällande rättegångsfel, är tillräckligt för att uppfylla direktivets krav. Detta ställningstagande harmonierar också med att det i direktivet anges att rätten att angripa ett beslut ska ske i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning. Något behov av författningsändringar finns därför inte.

8 Övriga frågor

I detta kapitel har utredningen valt att samla vissa mindre omfattande frågor som tas upp i direktivet.

Det första avsnittet behandlar frågan om kostnader för tolkning och översättning som enligt direktivet inte får åläggas den misstänkte eller tilltalade, även om han eller hon döms för brottet. I det andra avsnittet tas frågan om hur direktivets krav på anteckningar och på ett förfarande för att ta reda på tolkbehov tillgodoses. Därefter tas frågan om tillämpningen av tolk- och översättningsbestämmelserna vid förfaranden enligt en europeisk arresteringsorder upp. Slutligen behandlas frågan om tolkars och översättares tystnadsplikt och vissa sekretessfrågor.

8.1 Kostnader för tolkning och översättning

Utredningens bedömning: Kostnaderna för tolkning eller översättning som har skett på uppdrag av polis, åklagare eller domstol betalas enligt nuvarande reglering av staten och någon återbetalningsskyldighet åläggs inte en misstänkt eller tilltalad för dessa kostnader. Nuvarande reglering uppfyller således direktivets krav i detta hänseende.

Utlägg för tolkning eller översättning som en offentlig försvarare har haft kan en tilltalad som döms för brott åläggas att ersätta enligt nuvarande reglering. Utredningen föreslår därför att 31 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken ändras på så sätt att det uttryckligen anges att återbetalningsskyldigheten för den dömde inte omfattar kostnader för tolkning eller översättning.

I artikel 4 i direktivet föreskrivs att det är medlemsstaterna som ska stå för tolknings- och översättningskostnaderna oavsett resultatet av förfarandena. Den misstänkte eller tilltalade ska således exem-

pelvis inte kunna åläggas att betala tillbaka kostnader för tolkning eller översättning, även om han eller hon senare döms för brottet. Bestämmelsen i artikel 4 överensstämmer med vad som redan gäller enligt Europadomstolens praxis på området, se närmare om detta i avsnitt 2.3.

Vid domstolsförfarandet har en tolk rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Ersättningen betalas av allmänna medel, det vill säga av staten (5 kap. 8 § rättegångsbalken). Likaledes har den som biträtt rätten med översättning rätt till skälig ersättning, som betalas av staten (33 kap. 9 § tredje stycket rättegångsbalken). Beträffande tolkning och översättning hos polis- och åklagarmyndigheterna finns inte motsvarande lagregler avseende rätten till ersättning för uppdraget. En tolk eller en översättare som har anlitats av polis eller åklagare har dock naturligtvis rätt till ersättning för sitt arbete. Kostnaden för detta betalas alltid av staten.¹

Enligt den nuvarande ordningen behöver således en misstänkt eller tilltalad inte stå för någon kostnad för tolkning eller översättning när denna har beställts av polis- eller åklagarmyndigheterna eller av domstol. Den absoluta majoriteten av alla tolk- och översättningsuppdrag inom ramen för det straffrättsliga förfarandet sker efter myndigheternas beställning. Tolkning vid polisförhör eller under huvudförhandling belastar exempelvis aldrig en misstänkt eller tilltalad ekonomiskt. Samma sak gäller när översättning har skett av exempelvis handlingar ur förundersökningen på beställning av myndigheten. Nuvarande reglering uppfyller alltså direktivets krav i detta avseende. Något behov av författningsändringar eller andra åtgärder finns därför inte.

Under ett straffrättsligt förfarande sker emellertid också en del beställningar av framför allt tolkning av den offentliga försvararen. Det kan exempelvis handla om förberedande möten med en tilltalad inför en kommande huvudförhandling eller möten efter att dom meddelats när försvararen tillsammans med den dömde behöver överväga om domen ska överklagas eller inte. I sådana situationer används tolken ofta både för kommunikationen mellan försvararen och den misstänkte eller tilltalade och för direkt muntlig översättning av kanske delar av förundersökningen eller av

¹ När det gäller tolkars rätt till ersättning framgår av förordningen (1979:291) om tolktaxa att ersättningen ska betalas enligt en taxa som fastställs av Domstolsverket. Enligt förordningen ska taxan tillämpas inte bara vid allmän domstol utan även av polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten.

en dom beroende på när under det straffrättsliga förfarandet mötet sker.

En offentlig försvarare har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt (21 kap. 10 § rättegångsbalken). Kostnader som en offentlig försvarare har haft för tolkning och översättning ersätts som ett utlägg när kostnaderna har varit nödvändiga för uppdragets fullgörande.² Utlägg för tolkning anses i praktiken alltid som nödvändig för uppdragets fullgörande om klienten inte behärskar svenska. När det gäller översättning av handlingar som myndigheten kan översätta enligt bestämmelsen i 33 kap. 9 § rättegångsbalken ersätts en sådan översättning normalt inte som ett utlägg. Försvaren har i dessa situationer i stället att vända sig till myndigheten och begära en översättning.³ Detta gäller alltså skriftlig översättning. Har en tolk i samband med ett möte mellan försvararen och den misstänkte eller tilltalade också muntligen översatt till exempel en dom eller delar av en sådan eller delar av en förundersökning bör kostnaden för detta ersättas som ett tolkutlägg, vilket också normalt sker.⁴

² Se exempelvis prop. 1973:30, s. 75. Om den tilltalade har en *privat försvarare* ska han eller hon själv stå för denna kostnad vid en fällande dom. Om den tilltalade frikänns i målet får rätten enligt 31 kap. 2 § rättegångsbalken besluta att den tilltalade ska få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvaret, för rådgivning enligt rättshjälpslagen och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången, om kostnaderna varit skäligen motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt. I kostnaden för försvaret kan utöver ersättning för arbete och tidsspillan även ligga kostnader avseende utlägg för exempelvis tolkning, som således vid en friande dom kan ersättas av allmänna medel.

³ Detta speglar gällande rätt men är också helt i linje med utredningens förslag. Jfr. NJA 1992 s. 186. Frågan om skriftlig översättning är således exklusiv på det sättet att *kan* myndigheten översätta en handling enligt 33 kap. 9 § rättegångsbalken (enligt utredningens förslag är paragrafen också direkt tillämplig vid de myndigheter som tillämpar förundersökningsbestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken, dvs. främst polis och åklagare) så ska försvararen vända sig dit och begära översättning. Försvararen kan således inte i dessa fall på eget bevåg låta skriftligen översätta handlingar och sedan få ersättning för detta som ett utlägg. Den exklusiva tillämpningen gäller i fråga om handlingar som myndigheten *själv har producerat eller ansvarar för* samt handlingar som andra myndigheter har producerat tidigare i rättskedjan men där den ifrågavarande myndigheten har övertagit ansvaret i översättningsfrågan, se mer om detta i avsnitt 5.3.3 gällande vem som ska ansvara för översättningen. När det gäller handlingar som har *producerats av någon annan* än dessa myndigheter eller som myndigheten inte ansvarar för som exempelvis en försvarare vill ha skriftligt översatt till den misstänktes språk, får försvararen vända sig till den aktuella myndigheten och begära att handlingen tas in i myndighetens material (exempelvis i förundersökningsprotokollet) och att en översättning sker.

⁴ Kostnaden faktureras i praktiken alltid av tolken som en tolkkostnad. En uppdelning mellan kostnaden för själva tolkningen och den muntliga översättningen i situationer som den nämnda skulle vara mycket opraktiskt och innebära komplicerade och svårhanterliga bedömningar. Dessa blandade uppgifter för en tolk förekommer ju för övrigt inte sällan i samband med ett förhör vid en huvudförhandling där tolken ombeds översätta till exempel vad en tilltalad har uppgett under ett polisförhör. Någon särredovisning av kostnaden för en sådan översättning i förhållande till själva tolkningen sker inte i samband med huvud-

Enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken ska en tilltalad som döms för brottet i ett mål där åklagaren för talan ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Vissa begränsningar och undantag för återbetalningsskyldigheten stadgas i bestämmelsen. Något uttryckligt undantag från återbetalningsskyldigheten görs dock inte avseende kostnader för tolkning eller översättning. Detta innebär att även utlägg för tolkning eller undantagsvis översättning kan komma att inkluderas i återbetalningsskyldigheten. En sådan ersättningsskyldighet strider mot direktivets bestämmelser. Utredningen föreslår därför att det i bestämmelsen om undantagen för den dömdes ersättningsskyldighet i 31 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken uttryckligen anges att återbetalningsskyldigheten för den dömda inte omfattar kostnader för tolkning eller översättning.

Förslaget innebär att domstolen vid beräkning av en återbetalningsskyldighet måste utesluta sådana poster i kostnadsräkningen som avser tolkning eller översättning. För att kunna göra detta är det viktigt att försvararens kostnadsräkning är utformad på så sätt att det går att se vilka poster som avser just utlägg för tolkning eller översättning. När det gäller en offentlig försvarares begäran om ersättning för *kommande utlägg* för exempelvis tolkning efter att en dom meddelats, i syfte att gå igenom domen och överlägga i frågan om ett eventuellt överklagande, bör även detta anges uttryckligen i kostnadsräkningen och inte endast som en klumpsumma för vad som brukar benämnas som "avslutande åtgärder".

förhandlingen. Så bör heller inte fallet vara när den muntliga översättningen görs på ett advokatkontor i samband med ett möte mellan försvararen och klienten. Denna nu angivna situation ska inte förväxlas med den där till exempel en försvarare hos myndigheten har begärt att få en handling skriftligt översatt och myndigheten i stället bestämmer att översättningen ska ske muntligt. Det är då myndigheten som ska ombesörja att en muntlig översättning sker och också betala för denna. Försvararen behöver således i det fallet inte göra några utlägg.

8.2 Förfaranden för att ta reda på tolkbehov och krav på anteckningar

Utredningens bedömning: Nuvarande rutiner för att upptäcka om en misstänkt eller tilltalad har behov av tolk är tillräckliga för att uppfylla direktivets krav.

De bestämmelser som finns i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen när det gäller krav på anteckningar om tolkbehov eller andra omständigheter samt bestämmelser om protokollföring av beslut täcker direktivets krav i detta avseende. Något behov av författningsändringar eller andra åtgärder finns därför inte.

8.2.1 Förfaranden för att ta reda på tolkbehov

Enligt artikel 2.4 i direktivet ska medlemsstaterna se till att det finns ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera huruvida misstänkta eller tilltalade talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk. Detta innebär att den behöriga myndigheten på lämpligt sätt, till exempel genom att tillfråga de misstänkta eller tilltalade, ska klargöra om de talar och förstår förfarandespråket och om tolk behövs (punkten 21 i ingressen till direktivet).

När det gäller förfarandet för att ta reda på huruvida misstänkta eller tilltalade har behov av tolk finns det inte några uttryckliga bestämmelser, men väl inarbetade rutiner för hur ett tolkbehov ska upptäckas och hanteras inom rättsväsendet.

Den första kontakten vid ett straffrättsligt förfarande sker oftast med polisen. Poliser möter dagligen personer som inte behärskar svenska och har generellt sett stor vana av att tillfråga den enskilde om tolkbehov eller själva avgöra om en person har behov av tolk eller inte. I praktiken visar det sig ofta mycket snabbt om det finns ett behov av tolk genom den kommunikation – eller försök till kommunikation – som sker med den enskilde. Ofta blir ett tolkbehov klarlagt genom att den enskilde självmant direkt säger att han eller hon inte talar svenska eller att det överhuvudtaget inte går att kommunicera på svenska med personen. I andra fall – exempelvis när personen talar och förstår svenska lite grand – kan ett tolkbehov visa sig på så sätt att det inte fullt ut går att förstå vad personen säger eller att frågor får ”märkliga” eller

inadekvata svar. När det visar sig att den enskilde inte behärskar svenska i tillräcklig utsträckning för en fungerande kommunikation är det myndighetens ansvar att försöka ta reda på vilket språk som personen talar och anlita tolk i det språket. För att kunna handlägga eller utreda ett ärende har myndigheten också ett eget intresse av att kommunikationen med den berörda personen fungerar tillfredsställande. Om polisen har hållit ett förhör med hjälp av tolk antecknas detta i dokumentationen av förhöret. Uppgiften om tolkbehov följer med när förundersökningen redovisas till åklagare. Om åklagaren sedan ska väcka åtal anges det i stämningsansökan om det finns ett tolkbehov, vilket gör att domstolen redan när målet kommer in får veta om den tilltalade behöver tolk och på vilket språk.⁵

Inom ramen för det så kallade RIF-projektet (Rättsväsendets informationsförsörjning) införs ett nytt system för elektronisk informationsöverföring inom rättsväsendet. Det nya systemet innebär bland annat att polisanmälan, förundersökningsprotokoll, stämningsansökan och dom överförs elektroniskt mellan myndigheterna. Även olika uppgifter i ett ärende, som till exempel personuppgifter eller uppgifter om tolkbehov överförs mellan myndigheterna, vilket möjliggör att uppgifterna kan återanvändas och följas genom rättskedjan. Genom att uppgifter om tolkbehov förs in av polisen vid förhör och denna uppgift sedan per automatik följer med under lagföringsproceduren minskas risken för att ett behov av tolk förbises i något led, vilket ytterligare förbättrar det nuvarande systemet.

Sammanfattningsvis anser utredningen att de redan befintliga rutinerna hos polis, åklagare och domstol är tillräckliga för att upptäcka och tillgodose tolkbehov i enlighet med vad direktivet kräver. Den automatiska överföringen av noteringar gällande tolkbehov som införs kommer ytterligare att förbättra dagens system. Det finns således inte skäl att införa särskilda bestämmelser om detta eller i övrigt föreslå några åtgärder på området.

⁵ Även i en häkttningsframställning finns förtryckta rutor där bland annat tolkbehov ska fyllas i.

8.2.2 Krav på anteckningar

Enligt artikel 7 i direktivet ska medlemsstaterna se till att det antecknas att det har hållits förhör eller förhandling med den misstänkte eller tilltalade med hjälp av tolk enligt artikel 2. Vidare ska det antecknas om en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning av väsentliga handlingar har tillhandahållits enligt artikel 3.7 eller om en person har avsagt sig rätten till översättning enligt artikel 3.8. Anteckningarna ska ske genom det förfarande som gäller enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning.

Enligt 23 kap. 21 § rättegångsbalken ska vid förundersökning protokoll föras över vad som förekommit av betydelse för utredningen. Närmare bestämmelser om protokoll och anteckningar vid förundersökning finns i 20–25 §§ förundersökningskungörelsen (1947:948). I 20 § finns en längre lista med olika uppgifter som ska antecknas i protokollet. Där föreskrivs bland annat att det ska antecknas namn på förhörvittne och övriga närvarande vid förhör. Om en tolk har varit närvarande vid förhör ska detta således antecknas i förhörsutskriften. Vidare framgår av 20 § att det som i övrigt är av betydelse ska antecknas i protokollet.

Vid domstol finns bestämmelser om vad som ska antecknas i 6 kap. rättegångsbalken. Av bestämmelserna framgår att register ska föras över alla mål och att det i registret bland annat ska antecknas de åtgärder som vidtagits med målet (6 kap. 1 § rättegångsbalken). Vid ett sammanträde ska det bland annat antecknas vilka som deltar i sammanträdet (6 kap. 3 § 2 rättegångsbalken) och det som i övrigt förekommit vid sammanträdet i den mån det kan ha betydelse för parterna eller för högre rätt att det antecknas (6 kap. 3 § 9 rättegångsbalken). Om en tolk har närvarat vid en förhandling ska detta således antecknas i protokoll eller anteckningar. När det gäller beslut och handläggningsåtgärder av någon betydelse som förekommer under rättegången ska dessa protokollföras eller på annat sätt dokumenteras skriftligt.

Enligt den nuvarande regleringen ska således uppgifter om att en tolk har närvarat vid förhör med en misstänkt eller tilltalad antecknas både i förundersökningsprotokollet och i anteckningar eller protokoll från en förhandling vid domstol. När det gäller anteckningar om att en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning av väsentliga handlingar har tillhandahållits är detta en sådan uppgift som också ska antecknas enligt nuvarande reglering. Enligt utredningens förslag ska en översättning som

huvudregel inte göras förrän det begärs av den misstänkte eller tilltalade. När en begäran om översättning görs ska myndigheten först bedöma om det är fråga om en väsentlig handling som ska översättas och sedan i så fall besluta på vilket sätt översättningen ska tillhandahållas. Ett beslut om att en översättning ska ske muntligen i stället för skriftligen ska dokumenteras, precis på samma sätt som andra beslut eller åtgärder av betydelse dokumenteras i dag. På vilket sätt och i vilken form ett sådant beslut lämpligen bör antecknas – exempelvis genom ett beslut i diarieföringen, i en tjänsteanteckning eller på annat sätt i protokoll – är upp till varje myndighet eller beslutsfattaren själv att avgöra. I den mån det skulle förekomma, ska samma resonemang gälla beträffande en avsägelse av rätten till översättning.

Utredningen anser mot bakgrund av det anförda att direktivets krav på anteckningar redan uppfylls med nuvarande system. Något behov av ändringar finns därför inte.

8.3 Tolkning och översättning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder

Utredningens bedömning: De hänvisningar till rättegångsbalkens bestämmelser som finns i 4 kap. 3 § och 5 kap. 2 § arresteringsorderlagen innebär att direktivets krav på tolkning och översättning vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder är tillgodosedda. Något behov av författningsändringar finns därför inte.

Direktivet föreskriver inte bara regler kring rätten till tolkning och översättning vid rent nationella straffrättsliga förfaranden utan innehåller även bestämmelser när det gäller förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (artikel 1.1). Avseende tolkning föreskriver direktivet att samma bestämmelser som gäller för ett nationellt straffrättsligt förfarande ska gälla även vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder för den person som omfattas av förfarandet och som inte förstår förfarandespråket (artikel 2.7). Personen i fråga ska således ha rätt till tolkning under hela förfarandet, både under utredningstiden hos åklagare och vid domstolsförfarandet. Den verkställande medlemsstaten ska också se till att dess behöriga myndigheter tillhanda-

håller en skriftlig översättning av den europeiska arresteringsordern till den person som omfattas av förfarandet och som inte förstår det språk på vilket arresteringsordern är upprättad, eller till vilket den har översatts av den utfärdande medlemsstaten (artikel 3.6). I stället för en skriftlig översättning av arresteringsordern får en muntlig översättning eller muntlig sammanfattning tillhandahållas om en sådan översättning eller sammanfattning inte hindrar att förfarandena går rättvist till (artikel 3.7).

Bestämmelserna kring europeiska arresteringsorder har sin bakgrund i ett inom EU i juni 2002 antaget rambeslut⁶. Sverige har genomfört bestämmelserna i rambeslutet främst genom lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder (i det följande benämnd arresteringsorderlagen). Denna lag ersatte utlämningslagens bestämmelser om utlämning för brott till medlemsstater i EU och reglerar överlämnande från Sverige. I lagen anges under vilka förutsättningar ett överlämnande ska beviljas. I arresteringsorderlagen finns också regler för åklagares och domstolars handläggning och beslut i ärenden om överlämnande.

Av 4 kap. 2 § arresteringsorderlagen framgår att en arresteringsorder ska vara skriven på svenska, danska, norska eller engelska eller vara åtföljd av en översättning till något av dessa språk. Om en arresteringsorder har skickats eller om det på annat sätt framkommer att den som eftersöks enligt en arresteringsorder befinner sig i Sverige, ska *åklagaren utreda* om det finns förutsättningar för överlämnande från Sverige (4 kap. 3 § första stycket). Vid denna utredning ska bestämmelserna om förundersökning i brottmål tillämpas, om inte annat följer av arresteringsorderlagen (4 kap. 3 § andra stycket). Av särskild betydelse är 23 kap. rättegångsbalken och bestämmelser i förundersökningskungörelsen (1947:948), men även vissa regler i exempelvis lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare kan behöva tillämpas.⁷ Det finns i dagsläget inte några uttryckliga bestämmelser om tolkning eller översättning under en förundersökning. Som framgår av författningsförslaget föreslår utredningen att det införs en ny bestämmelse i 23 kap. rättegångsbalken som reglerar tolkning och översättning under förundersökningen. I och med att denna bestämmelse införs kommer den nuvarande hänvisningen i arre-

⁶ Rådets rambeslut av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (2002/584/RIF).

⁷ Prop. 2003/04:7, s. 111.

steringsorderlagen att innebära att reglerna om tolkning och översättning kommer att gälla även vid utredningen av en europeisk arresteringsorder.⁸ Något ytterligare behov av författningsändringar bedöms därför inte finnas.

Beslut i fråga om överlämnande meddelas av tingsrätten efter framställning av åklagare (5 kap. 1 §). Vid rättens handläggning tillämpas reglerna om domstols handläggning i brottmål, om inte annat föreskrivs i arresteringsorderlagen (5 kap. 2 § första stycket). Med detta avses i första hand de för brottmål gällande bestämmelserna i rättegångsbalken, men det kan även bli fråga om att tillämpa vissa regler i lagen om unga lagöverträdare.⁹ Vid rättens handläggning av en europeisk arresteringsorder ska således rättegångsbalkens bestämmelser om tolkning och översättning gälla.¹⁰ Den hänvisning till reglerna kring domstols handläggning i brottmål som finns i 5 kap. 2 § arresteringsorderlagen är därför tillräcklig för att möta direktivets krav. Något behov av ytterligare reglering finns således inte heller på detta område.

I fråga om rätten till översättning kommer hänvisningarna till 33 kap. 9 § rättegångsbalken innebära att skriftlig eller muntlig översättning ska ske av väsentliga handlingar. En väsentlig handling i detta avseende är naturligtvis själva arresteringsordern. Enligt utredningens mening kan även andra handlingar vara att betrakta som väsentliga, exempelvis rättens beslut i fråga om överlämnande. Regeln kommer således att träffa ett större område än vad direktivets minimiregler föreskriver, som endast kräver att själva arresteringsordern ska översättas. Denna utökade möjlighet till muntlig eller skriftlig översättning är till fördel för den person som omfattas av förfarandet och torde inte heller innebära några större praktiska eller kostnadsmissiga nackdelar för berörda myndigheter.

⁸ Beslut av åklagare i fråga om tolkning eller översättning i ett ärende om överlämnande enligt en arresteringsorder ska enligt direktivet kunna angripas (artiklarna 2.5 och 3.5). På samma sätt som andra åklagarbeslut under en förundersökning kan ett åklagarbeslut under utredningen om arresteringsordern överprövas inom Åklagarmyndigheten, se närmare om detta i kapitel 7. Däremot kan rättens prövning enligt 23 kap. 19 § rättegångsbalken inte begäras eftersom det inte är fråga om en förundersökning.

⁹ Prop. 2003/04:7, s. 126.

¹⁰ I likhet med åklagarbesluten ska rättens beslut i fråga om tolkning eller översättning i ett ärende om överlämnande enligt en arresteringsorder kunna angripas enligt direktivet (artiklarna 2.5 och 3.5). Ett sådant beslut kan överklagas i samband med det slutliga beslutet, det vill säga beslutet om framställan om överlämnande ska bifallas eller inte. Se närmare om överklagandefrågan i kapitel 7.

8.4 Tystnadsplikt och sekretess för tolkar och översättare

Utredningens bedömning och förslag: Tolkar och översättare som anlitas av polis, åklagare eller domstol omfattas av offentlighets- och sekretesslagen och har därför samma tystnadsplikt som en myndighet eller tjänsteman har. Även auktoriserade tolkar och översättare som anlitas av annan än en myndighet har tystnadsplikt enligt lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Direktivets krav på konfidentialitet är således uppfyllda i dessa hänseenden.

För oauktoriserade tolkar och översättare som anlitas av annan än en myndighet, exempelvis en försvarare, saknas regler om tystnadsplikt. Utredningen föreslår därför att det införs bestämmelser så att lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare även blir tillämplig på annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.

De undantag för vittnesplikten som gäller tolkar och översättare och som anges i 36 kap. 5 § rättegångsbalken tillgodoser direktivets krav på tystnadsplikt.

Enligt artikel 5.3 i direktivet ska medlemsstaterna se till att tolkar och översättare iakttar konfidentialitet gällande den tolkning och översättning som tillhandahålls.

Bestämmelser om tystnadsplikt för tolkar och översättare finns i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare (lagen om tystnadsplikt). Enkelt uttryckt gäller lagen om tystnadsplikt endast för auktoriserade tolkar och translatorer när de anlitas av någon annan än en myndighet. Offentlighets- och sekretesslagen gäller för alla tolkar och översättare, oavsett om de är auktoriserade eller inte, när de anlitas av en myndighet. Detta innebär att de sekretessregler som en tolk eller översättare har att tillämpa skiftar bland annat beroende på uppdragets karaktär och på vem som är beställare.

8.4.1 Tystnadsplikt hos polis- och åklagarmyndigheterna och hos domstolarna

För verksamhet vid myndigheter och domstolar gäller den så kallade offentlighetsprincipen, som mycket förenklat innebär att uppgifter som förekommer i det allmännas verksamhet ska vara tillgängliga för allmänheten. Sekretessbelagda uppgifter får dock inte lämnas ut fritt. För verksamheten hos polis- och åklagarmyndigheterna och hos domstolarna gäller offentlighets- och sekretesslagen, som bland annat innehåller regler om tystnadsplikt.

Enligt 2 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen gäller lagens förbud att röja eller utnyttja en uppgift för myndigheter, men också för en person som har fått kännedom om uppgiften genom att för det allmännas räkning delta i myndighetens verksamhet på grund av anställning eller *uppdrag* hos myndigheten. Lagen gäller således även för alla tolkar och översättare (oavsett auktorisation) som arbetar på uppdrag av polis, åklagare eller domstol. En tolk eller en översättare som har fått kännedom om vissa uppgifter i samband med uppdrag hos myndigheten har därför samma yttrandefrihet och tystnadsplikt som en tjänsteman på myndigheten. Vid ett straffrättsligt förfarande finns i offentlighets- och sekretesslagen bland annat regler om sekretess till skydd för intresset att förebygga och beivra brott – exempelvis bestämmelser om förundersökningssekretess – och regler om sekretess till skydd för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, som kan bli tillämpliga.

Utredningen konstaterar mot bakgrund av det sagda att nuvarande reglering där tolkar och översättare har samma tystnadsplikt som en tjänsteman vid en myndighet är tillräcklig för att uppfylla direktivets krav på konfidentialitet. Något behov av ytterligare reglering finns således inte på detta område.

8.4.2 Tystnadsplikt hos annan än myndighet

Som nämnts ovan gäller inte offentlighets- och sekretesslagen i de situationer när annan än myndighet, till exempel en försvarare, anlitar en tolk eller översättare. Däremot gäller lagen om tystnadsplikt för de *auktoriserade* tolkarna och översättarna i dessa situationer. Enligt 2 § lagen om tystnadsplikt får den som har fullgjort uppdrag som tolk eller översättare inte obehörigen röja vad han

eller hon under uppdraget har fått veta om en enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar. Bestämmelsen gäller även den som är eller har varit anställd som tolk eller översättare. Tystnadsplikten gäller endast för uppgifter av det slag som uppräknas i bestämmelsen. När det gäller straffrättsliga förfaranden kan det dock konstateras att de uppgifter som kan vara skyddsvärda och så viktiga att det råder tystnadsplikt kring torde falla in under rekvisitet ”uppgifter om en enskilds personliga förhållanden”. Enligt utredningens bedömning råder därför tystnadsplikt exempelvis för en auktoriserad tolk som i samband med ett möte mellan en misstänkt och försvararen får uppgifter om den misstänktes personliga förhållanden eller förehavanden som skulle kunna vara komprometterande för honom eller henne under förundersökningen. För de auktoriserade tolkarnas och översättarnas del finns således redan i dag tillfredsställande bestämmelser om tystnadsplikt när dessa anlitas exempelvis av en försvarare.

För de *icke auktoriserade* tolkarna och översättarna saknas det dock regler kring tystnadsplikt när dessa anlitas av annan än en myndighet. För dessa tolkar och översättare kan tystnadsplikt uppnås genom att sekretessavtal tillämpas. För att uppfylla direktivets krav är en sådan lösning dock inte helt tillfredsställande. Utredningen föreslår därför att det införs bestämmelser så att lagen om tystnadsplikt även blir tillämplig på annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.¹¹ Utredningen anser det nödvändigt att tystnadsplikten endast ska gälla tolkar eller översättare som anlitas ”yrkesmässigt”. En anhängig som exempelvis hjälper till med tolkning vid ett möte ska således inte träffas av bestämmelsen. Skälen för detta är att det är olämpligt att en sådan person ska riskera att dömas för brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken om personen röjer eller utnyttjar dessa uppgifter.¹² Brott mot tystnadsplikten kan inträda vid såväl uppsåtligt som oaktsamt handlande och inträder direkt på grund av lag utan någon särskild uttalad förbindelse från den berördes sida. Det behövs inte heller för straffansvar någon annan åtgärd som manifesterar tystnadsplikten. Det kan antas att många skulle sakna insikt om de straffrättsliga konsekvenserna av

¹¹ Den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig inte bara när en icke auktoriserad tolk anlitas av en försvarare utan även när ett målsägandebiträde anlitar en sådan tolk eftersom det också i det fallet är fråga om ett straffrättsligt förfarande.

¹² Jfr. regeringens uttalande i en liknande fråga i prop. 2004/05:163, s. 99.

att de röjer eller utnyttjar en uppgift som omfattas av tystnadsplikt. Av dessa skäl anser utredningen att endast yrkesmässigt anlitade tolkar och översättare bör omfattas av tystnadsplikten och – som en följd av detta – av straffansvaret.

En annan fråga som också tangerar frågor kring konfidentialitet är *vittnesplikten* och undantagen från denna. Tolkar och översättare omfattas naturligtvis generellt sett av vittnesplikten och är således skyldiga att vittna inför domstol. Det finns dock ett viktigt undantag från detta. I 36 kap. 5 § rättegångsbalken anges vissa särskilda undantag då ett vittne inte får höras om något som han eller hon har tystnadsplikt om (det så kallade frågeförbudet). Exempelvis får rättegångsombud, biträden eller försvarare höras som vittnen om vad som anförtratts dem för uppdragets fullgörande endast om parten medger det. För att inte kunna kringgå frågeförbudet genom att frågorna istället ställs till en tolk eller översättare gäller undantagen även för den som under tystnadsplikt har biträtt med tolkning eller översättning. Detta innebär att om en tolk eller översättare under tystnadsplikt har biträtt en person som undantas i bestämmelsen, exempelvis en försvarare – och som alltså inte får höras som vittne om ett visst förhållande – får vittnesförhör om det förhållandet inte heller ske med tolken eller översättaren. Direktivets krav på konfidentialitet är således uppfyllda i detta hänseende och något behov av åtgärder eller författningsändringar finns därför inte.

9 Kostnads- och konsekvensanalys

Kommittéer och särskilda utredare ska enligt 14–15 §§ kommittéförordningen (1998:1474) göra en konsekvensanalys beträffande de förslag som lämnas. Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler ska konsekvensutredningen göras i enlighet med de krav som ställs i 6–7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. I följande avsnitt redovisas därför konsekvenserna av utredningens förslag.

9.1 Ekonomiska konsekvenser för staten

Utredningens bedömning: Förslagen innebär kostnadsökningar för polismyndigheterna, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar gällande kostnaderna för främst översättningar, men även för tolkning. Dessa myndigheter bör få ersättning för kostnadsökningarna genom ökade anslag.

Även andra myndigheter som bedriver förundersökning, såsom Ekobrottsmyndigheten, Tullverket, Skatteverket och Kustbevakningen kan förväntas få ökade kostnader för tolkning och översättning. Även dessa myndigheter bör ersättas för kostnadsökningar genom anslagsökningar. Kustbevakningen, vars kostnader är förhållandevis låga redan i dag, bedöms dock kunna hantera eventuella kostnadsökningar inom ramen för befintliga anslag.

Förslagen kan förväntas medföra en viss ökning av antalet överprövningar hos Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten samt fler förfrågningar hos domstolarna om prövning gällande brister i förundersökningen enligt 23 kap. 19 § rättegångsbalken. Eventuella kostnadsökningar för detta bör som utgångspunkt kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Om en utbyggnad av videokonferenssystemet genomförs kommer detta också att innebära initiala investeringskostnader för polismyndigheterna och för Sveriges Domstolar. På sikt kommer detta dock att innebära besparingar i form av minskade kostnader för tolkars ersättning för resa och tidsspillan.

Inledningsvis ska sägas att effekterna av utredningens förslag är mycket svårbedömda eftersom utredningen öppnar möjligheter som det sedan är upp till berörda myndigheter och parter att utnyttja. I vilken takt och i vilken utsträckning de föreslagna reformerna kommer att anammas i den praktiska rättstillämpningen är svårt att bedöma på detta stadium. Det är först efter några års tillämpning av reglerna som ett mer konkret utfall av reformen kommer att visa sig. Det är av denna anledning mycket viktigt att de berörda myndigheterna under de första åren efter förslagets genomförande är noga med att redovisa kostnaderna för att det ska vara möjligt att på ett bra sätt kunna bedöma utfallet av reformen.¹

Sammantaget kan således konstateras att analysen av de ekonomiska konsekvenserna av våra förslag till stor del måste bygga på antaganden och uppskattningar. Den analys som utredningen har gjort kan därför inte ses som något annat än en mycket grov skattning av de kostnadsräskiga effekterna av ett genomförande av förslagen. Det står dock klart att reformen kommer att innebära kostnadsökningar för statens del. Hur stora dessa kostnader förväntas bli på de olika områdena diskuteras nedan.

9.1.1 Statens kostnader för tolkning och översättning

Utredningens förslag innebär att fler handlingar än i dag kommer att skriftligen översättas från svenska till ett annat språk, vilket kommer att innebära kostnadsökningar. Utredningen bedömer att det är kostnaderna för fler skriftliga översättningar som kommer att stå för den största kostnadsökningen. Förslagen medför också att mer kvalificerade och därmed dyrare tolkar bör komma att anlitas, vilket innebär en viss kostnadsökning. Tolkar förväntas också att komma bli anlitate i större utsträckning än i dag genom

¹ Det är viktigt att det sker en särredovisning av kostnaderna för tolkning respektive översättning för straffrättsliga förfaranden och att andra verksamhetsgrenar som också kan innehålla kostnader för tolkning eller översättning inte tas med.

möjligheten till en muntlig översättning i stället för en skriftlig översättning, vilket också innebär ökade kostnader.

Enligt uppgift från Rikspolisstyrelsen har *polismyndigheterna* i Sverige under år 2011 haft kostnader för tolkning och översättning med totalt 74 345 000 kr. I dessa kostnader ingår både brottsutredningar och förvaltningsärenden såsom verkställighet av utvisning eller avvisning. Det har inte varit möjligt att skilja ut kostnaderna för brottsutredningarna från de övriga ärendena. En stor del av kostnaderna avser således inte brottsutredningar. Rikspolisstyrelsen redovisar inte heller tolk- och översättningskostnader separat. Utredningen uppskattar mycket grovt att den totala kostnadsökningen gällande kostnader för tolkning och översättning för polismyndigheterna uppgår till *ca tio miljoner kronor per år*, vilket innebär en kostnadsökning om ca 13 procent jämfört med i dag.

Åklagarmyndigheten har under år 2011 haft kostnader för tolkning och översättning med totalt ca 706 000 kr. Inte heller här har det varit möjligt att separera kostnaderna för översättning från kostnaderna för tolkning. Utredningen bedömer dock att tolk- och översättningskostnaderna kommer att ligga på *ca 200 000 kr mer per år* än i dag, en kostnadsökning om 28 procent.

Sveriges Domstolar hade under år 2011 en total kostnad för tolkning i brottmål på ca 30 323 000 kr. Översättningar i brottmålen kostade under samma år ca 2 020 000 kr. För domstolarnas del bedömer utredningen att kostnaderna för tolkning och översättning kommer att öka med totalt *ca 6 miljoner kr per år*, vilket innebär en kostnadsökning om 19 procent. Utredningen har då tagit hänsyn till att tolktaxan är något högre för domstolarna jämfört med hos polis och åklagare samt att domstolarna kan komma att översätta inte bara egenproducerade handlingar utan även handlingar som har producerats av en annan myndighet i ett tidigare skede av det straffrättsliga förfarandet, men där en begäran om översättning kommer först när domstolen handlägger målet. Till detta kommer att det är domstolarna som beslutar om ersättning till de offentliga försvararna för utlägg.

Utöver polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten finns det även andra myndigheter vars verksamhet innefattar utredning om brott enligt 23 kap. rättegångsbalken inom vissa områden, exempelvis Ekobrottsmyndigheten, Tullverket, Skatteverket (skattebrotts-

enheterna), Säkerhetspolisen² och Kustbevakningen. När sådana myndigheter arbetar med förundersökningar gäller direktivets bestämmelser naturligtvis även dem. De föreslagna reglerna kan således komma att innebära kostnadsökningar för tolkning och översättning även för dessa myndigheter.

Ekobrottsmyndigheten hade år 2011 totalt tolk- och översättningskostnader avseende brottsutredningar på ca 950 000 kr. Utredningen bedömer att kostnaderna för tolkning och översättning kommer att öka med ca 200 000 kr per år för Ekobrottsmyndigheten, en ökning om 21 procent.

Tullverket hade år 2011 totalt tolk- och översättningskostnader avseende brottsutredningar med närmare 6 500 000 kr. Utredningens bedömning är att förslagen kommer innebära att Tullverkets kostnader för tolkning och översättning kommer att öka med ca 500 000 kr per år, det vill säga ca 8 procent.

Skatteverkets skattebrottsenheter hade år 2011 kostnader om totalt ca 488 000 kr för tolkning och översättning i sina skattebrottsutredningar. Utredningen bedömer att kostnaderna för dessa poster kommer att öka med ca 100 000 kr totalt per år, en ökning om ca 20 procent.

Kustbevakningen hade år 2011 totalt tolk- och översättningskostnader avseende brottsutredningar på ca 124 000 kr. Kostnaderna är således förhållandevis låga redan i dag. Utredningen anser att den kostnadsökning som kan bli aktuell för Kustbevakningens del som en utgångspunkt bör kunna rymmas inom ramen för det befintliga anslaget.

9.1.2 Övriga kostnader och konsekvenser för staten

I samband med att de nya bestämmelserna införs, och innan en ordentlig praxis på området har etablerats, kan det förväntas att beslut i frågor om huruvida översättning ska tillhandahållas och på vilket sätt kan komma att begäras *överprövade* i större utsträckning än i dag. Fler överprövningsärenden inom åklagarväsendet innebär en ökad arbetsbelastning och skulle kunna leda till ett behov av ökade resurser. I vilken utsträckning antalet överprövningar kan komma att öka är dock mycket svårt att förutsäga. Uppskattnings-

² Det saknas underlag från Säkerhetspolisen på hur myndighetens kostnader för tolkning och översättning i brottsutredningarna ser ut. Myndigheten använder sig dels av egna anställda tolkar och översättare, dels av externa tolkar och översättare.

vis kan det handla om 200–300 ärenden per år för Åklagarmyndigheten³ och 50 ärenden per år för Ekobrottsmyndigheten⁴. En sådan ärendetillströmning, och de eventuella merkostnader som detta innebär, bör i vart fall som utgångspunkt kunna rymmas inom Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens befintliga anslag.

Domstolarna kan förvänta sig att fler kan komma att begära *rättens prövning gällande brister i förundersökningen* enligt 23 kap. 19 § rättegångsbalken. Utredningen bedömer att det kan bli fråga om en ökning med ca 200–250 förfrågningar per år. En sådan ökning får anses ligga inom ramen för befintliga anslag.

Utredningens förslag om att utlägg som en offentlig försvarare har haft för kostnader avseende tolkning eller översättning inte ska kunna återkrävas från en tilltalad, skulle kunna innebära minskade intäkter för staten. Systemet gällande *återbetalning* är i dagsläget uppbyggt så att återbetalningsskyldigheten är beroende av den tilltalades inkomster. Av denna anledning är det vanligt förekommande att det beslutas att den tilltalade inte ska åläggas någon återbetalningsskyldighet överhuvudtaget eller att endast en viss del av kostnaden ska återbetalas. Med anledning av detta bedömer utredningen att ett eventuellt intäktsbortfall med anledning av förslaget bör handla om försumbara belopp.

Om systemet för *videokonferens* byggs ut hos polismyndigheterna och domstolarna innebär detta naturligtvis investeringskostnader för själva utrustningen och för installationen av denna. Efter ett genomförande torde däremot besparingar kunna uppstå i form av lägre kostnader för tolkars ersättning för resa och tidspillan.

³ Enligt Åklagarmyndighetens årsredovisning 2011 begärdes 2 400 åklagarbeslut överprövade och 2 650 avgjordes samma år.

⁴ Enligt Ekobrottsmyndighetens årsredovisning 2011 begärdes 36 åklagarbeslut överprövade och samtliga av dessa avgjordes samma år.

9.2 Övriga konsekvenser

Utredningens bedömning: Utredningens förslag kan antas leda till färre oriktiga domar, således en ökad rättssäkerhet jämte ökad tilltro till rättsväsendet och kan också bidra till att uppfylla de integrationspolitiska målen.

Utredningens förslag om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare utvidgar det kriminaliserade området för brott mot tystnadsplikten. Förslaget antas emellertid inte leda till någon effekt på brottsligheten eller kostnader med anledning av detta.

Utredningens förslag förväntas inte i övrigt få några konsekvenser av det slag som anges i kommittéförordningen.

9.2.1 Konsekvenser för rättssäkerheten och de integrationspolitiska målen

Att inte bli missgynnad i samband med en misstanke om brott handlar om rätten till en rättvis rättegång och är ytterst en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Likhet inför lagen ska gälla oavsett bakgrund, fysiska förutsättningar, kunskap eller språklig tillhörighet m.m. När det gäller straffrättsliga förfaranden är en misstänkt eller tilltalad som inte förstår, kan uppfatta eller kan göra sig förstådd på relevant språk i en särskilt utsatt situation. För att kunna upprätthålla kraven på en rättvis rättegång – där den misstänkte förstår vad han eller hon anklagas för och därigenom får möjlighet att försvara sig – är det av betydande vikt att det finns tillgång till kvalificerad tolkning eller översättning.

Utredningens förslag innebär stärkta möjligheter för en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar svenska att få handlingar översatta till sitt modersmål. Förslagen innebär också att kvalitetskraven höjs när det gäller både tolkning och översättning. Härigenom minskar risken för att beslut och framförallt domar blir felaktiga på grund av språkförbistring. Förslagen kan således antas leda till en ökad rättssäkerhet och kan också bidra till uppfyllandet av de integrationspolitiska målen om lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

9.2.2 Konsekvenser för brottsligheten

Utredningen föreslår vissa ändringar i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Även icke auktoriserade tolkar och översättare som yrkesmässigt anlitas av annan än en myndighet vid ett straffrättsligt förfarande kommer att omfattas av lagen. Därmed kommer dessa personer också att falla under det kriminaliserade området gällande brott mot tystnadsplikten i 20 kap. 3 § brottsbalken. Även om det i dag inte finns någon uttrycklig lagregel om tystnadsplikt på detta område är utredningens bedömning att tolkar som anlitas yrkesmässigt givetvis iakttar tystnadsplikt ändå. Någon effekt på brottsligheten kan därför inte förväntas.

Enligt Brottsförebyggande rådets statistik var det under år 2010 i hela landet totalt 259 anmälningar gällande brott mot tystnadsplikten. Samma år lagfördes två personer för brott mot tystnadsplikten. Antalet anmälningar och lagföringar är således redan i dag mycket lågt. Den omständigheten att något fler personer kan komma att träffas av bestämmelsen om brott mot tystnadsplikten torde mot denna bakgrund inte innebära annat än en mycket marginell ökning av antalet anmälda brott som ska hanteras av polis, åklagare eller domstol. Några kostnadsökningar kan därför inte förväntas i detta avseende.

9.2.3 Andra konsekvenser enligt kommittéförordningen

Det finns inte någon anledning att anta att utredningens förslag i någon nämnvärd utsträckning kommer att påverka kostnaderna eller intäkterna för kommuner, landsting, företag eller andra enskilda.

Förslagen kan inte heller förväntas få direkt betydelse för den kommunala självstyrelsen, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags eller för jämställdheten mellan kvinnor och män.

10 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningens förslag: De nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 oktober 2013.

Utredningens bedömning: Utredningens förslag motiverar inte något behov av några övergångsbestämmelser.

Direktivet föreskriver att medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 27 oktober 2013 (artikel 9).

Utredningens förslag innebär förstärkta rättigheter för misstänkta och tilltalade under det straffrättsliga förfarandet, vilket talar för att lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Med hänsyn till den sedvanliga tidsåtgången för beredning av lagstiftningsärenden bedömer utredningen att den tidigaste tidpunkten som de nya bestämmelserna kan träda i kraft är den 1 oktober 2013.

De föreslagna ändringarna reglerar en misstänkts eller tilltalads rätt till tolkning och översättning under ett straffrättsligt förfarande. Vidare regleras icke auktoriserade tolkars och översättares tystnadsplikt när de anlitas av annan än myndighet i samband med ett straffrättsligt förfarande. De föreslagna ändringarna i rättegångsbalken och lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare innebär inte att det finns något behov att besluta om särskilda övergångsbestämmelser. Bestämmelserna blir vid ikraftträdandet tillämpliga även i pågående ärenden och mål hos berörda myndigheter.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

5 kap.

6 §

Om part, vittne eller annan, som ska höras inför rätten, *inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter får tolk vid behov anlitas att biträda rätten.*

I brottmål ska den som är misstänkt eller tilltalad och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter biträdas av tolk under rättegången.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna rättstolk eller annan auktoriserad tolk. I annat fall ska rätten förordna annan lämplig person att biträda i målet som tolk. Om det vid rätten finns allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska sådan tolk anlitas.

Som tolk får inte anlitas den som till saken eller till någon part står i sådant förhållande, att hans eller hennes tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Bestämmelser om anställande av allmän tolk och om anlitan­de av tolk för den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

Bestämmelsen behandlas huvudsakligen i kapitel 4. I paragrafen har det införts ett nytt andra stycke som reglerar en misstänkts eller tilltalads rätt till tolkning i brottmål. Det tidigare tredje stycket som behandlade rätt till tolk för den som var allvarligt hörsel- eller talskadad har arbetats in i första respektive andra stycket och har ändrats så att rätten till tolk ska gälla för den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter.

Första stycket reglerar numera tolkning i tvistemål och tolkning för andra förhörs­personer än misstänkta eller tilltalade i brottmål.

Bestämmelsen är, precis som tidigare, fakultativ genom att tolk får anlitas vid behov. Språket har också moderniserats i stycket.

Andra stycket är nytt. Bestämmelsen är tvingande och ska tillämpas i brottmål avseende en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar svenska eller som har hörselnedsättning eller talsvårigheter. En tolk *ska* således förordnas i dessa situationer.

I syfte att säkerställa kvaliteten på tolkningen införs i *tredje stycket* krav på att rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska anlitas i första hand. Först om en sådan tolk inte finns att tillgå får annan lämplig person biträda i målet som tolk. I valet mellan en rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska naturligtvis rättstolkarna ges företräde och efterfrågas i första hand. I avsnitt 6.3.1 finns en närmare behandling av förslaget. Stycket har i övrigt disponerats om så att reglerna motsvarar den praktiska tillämpningen vid anlitan av tolk. Bestämmelserna om allmän tolk har därför lagts sist i stycket. Språket har också moderniserats i stycket.

Fjärde stycket har endast ändrats i språkligt hänseende. Någon ändring i sak avses inte.

I *femte stycket* har en språklig modernisering skett och begreppet ”allvarligt hörsel- eller talskadad” har justerats för att överensstämma med första och andra styckena.

5 kap.

7 §

Den som förordnas att biträda som tolk eller anställs som allmän tolk ska inför rätten avlägga ed, att han eller hon efter bästa förstånd ska fullgöra det uppdrag, som lämnats honom eller henne. Om det finns anledning att anta att den som förordnas att biträda som tolk kommer att få ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, får han eller hon avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

Språket i paragrafen har moderniserats. Därutöver har bestämmelsen omdisponerats så att avsnittet om att den som förordnas att biträda som tolk kommer först i paragrafen, eftersom detta är det i praktiken vanligaste sättet att anlita tolk på. Därefter kommer bestämmelsen gällande den som är anställd som allmän tolk.

5 kap.

8 §

En tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som *ska* tillämpas *när ersättningen bestäms*. Ersättningen betalas av allmänna medel.

Paragrafen är endast ändrad i språkligt hänseende.

23 kap.

21 a §

För den som enligt 18 § underrättas om skälig misstanke för brott och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter, ska bestämmelserna om tolkning och översättning i 5 kap. 6 § andra–fjärde styckena och 8 § samt 33 kap. 9 § andra, fjärde–sjätte styckena tillämpas under förundersökningen.

Paragrafen är ny. Förslaget har behandlats i kapitel 4 och 5. Syftet med bestämmelsen är att lagreglera rätten till tolkning och översättning för misstänkta under förundersökningen. Tidigare har det inte funnits några uttryckliga bestämmelser om detta, utan rättegångsbalkens regler har tillämpats analogt. För att uppfylla direktivets krav bör en lagreglering ske på detta område. Rätten till tolk och översättning ska gälla från det att en misstänkt underrättas om misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken och fortsättningsvis under hela förundersökningsförfarandet, se närmare om detta i avsnitt 3.2.2.

31 kap.

1 §

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den tilltalade ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för sådan kostnad för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och

urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Ersättningskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne, *eller kostnader för tolkning och översättning.*

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Vad som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Vad den tilltalade ska betala får jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, ska ersättningskyldighet inte åläggas.

Paragrafen reglerar en tilltalads skyldighet att till staten återbetala vad som har betalats av allmänna medel till bland annat försvarare. Försvarare ersätts bland annat för sina utlägg, där tolknings- och översättningskostnader kan ingå. Med anledning av att det i direktivet anges att det är medlemsstaterna som ska stå för kostnaderna för tolkning och översättning oavsett utgången i målet, behövs därför en justering i bestämmelserna. I paragrafens *andra stycke*, som behandlar undantagen från återbetalningsskyldigheten, har således tillagts att kostnader för tolkning och översättning inte omfattas av återbetalningsskyldigheten. I avsnitt 8.1 behandlas frågan närmare.

33 kap.

9 §

Rätten får vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten.

I brottmål ska rätten om en misstänkt eller tilltalad inte behärskar svenska, på hans eller hennes begäran eller om det annars behövs, helt eller delvis låta översätta en handling som är väsentlig för att den miss-

tänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. I stället för en skriftlig översättning får rätten tillhandahålla en muntlig översättning eller muntlig sammanfattning av handlingen om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt.

Rätten är också skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen ska sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Rätten ska, om det är möjligt, anlita auktoriserad translator. I annat fall ska rätten förordna annan lämplig översättare att bistå med översättning i målet.

Den som biträtt med översättning har rätt till skälig ersättning, som betalas av staten.

Första, andra och femte styckena ska tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

Bestämmelsen behandlas i huvudsakligen i kapitel 5 och 6.

Första stycket reglerar numera översättning i tvistemål och översättning för alla andra involverade personer än misstänkta eller tilltalade i brottmål. Bestämmelsen är, precis som tidigare, fakultativ genom att översättning får ske vid behov.

Andra stycket är nytt. Bestämmelsen är tvingande och avser en misstänkt eller tilltalad persons rätt till översättning i brottmål. Den misstänkte eller tilltalade ska som huvudregel begära översättning och i samband med detta ange vad han eller hon vill ha översatt. Att en försvarare kan ge in en sådan begäran för sin klients räkning är självklart. I vissa situationer är det dock naturligt att myndigheten utan någon särskild förfrågan självmant erbjuder skriftlig eller muntlig översättning till den misstänkte eller tilltalade. En sådan situation är när slutdelgivning av en förundersökning ska ske och den misstänkte är frihetsberövad. Myndigheterna har också ett större ansvar att uppmärksamma översättningsfrågor om den misstänkte eller tilltalade inte har någon försvarare. Regeln är därför formulerad så att översättning ska ske *på begäran* eller om det *annars behövs*.

Översättning ska ske av handlingar som är *väsentliga* för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. Till väsentliga handlingar hör beslut om frihetsberövanden, anklagelser eller åtal

samt domar. Även andra handlingar kan vara väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig och kan därför behöva översättas. Möjligheten att kunna försvara sig ska här ses i vid mening, såsom att kunna förstå och bemöta samtliga anklagelser, påståenden, åtgärder eller yrkanden som kan framställas eller vidtas i det straffrättsliga förfarandet. När det gäller i vilken omfattning en handling ska översättas så krävs det inte alltid att hela handlingen översätts. Inte sällan är det endast vissa delar av en handling som har betydelse för försvaret medan andra delar inte har det. Det är endast de delar av en handling som har sådan betydelse som omfattas av rätten till översättning.

I stället för en skriftlig översättning får en *mundlig översättning* eller muntlig sammanfattning tillhandahållas om det inte är olämpligt med hänsyn till målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet. I normalfallet bör de flesta handlingar kunna översättas muntligen i stället för skriftligen. Muntlig översättning kan emellertid inte alltid ersätta skriftlig översättning. Vissa handlingar i en utredning kan vara svåra att ta till sig om de inte översätts skriftligen, exempelvis handlingar med ekonomiskt eller tekniskt komplicerade sakomständigheter. Vidare kan brottsmisstanken eller målet vara av sådan allvarlig eller särskild karaktär att en muntlig översättning av en viss handling kan anses olämplig. Även andra omständigheter, exempelvis den misstänktes eller tilltalades personliga förutsättningar, kan göra att en muntlig översättning av en viss handling inte bör ske. Bedömningen av om en muntlig översättning eller en skriftlig översättning ska göras måste, som vid alla avvägningar, avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. En mer ingående diskussion gällande tillämpningen av andra stycket finns i avsnitt 5.3.

I *tredje stycket* har endast språkliga förändringar skett. Därutöver har ett *också* lagts till för att anknyta till andra styckets bestämmelse.

Fjärde stycket är nytt och har tillkommit i syfte att säkerställa en god kvalitet på översättningar. Det införs därför ett krav på att auktoriserad translator ska anlitas i första hand. Först om en sådan översättare inte finns att tillgå får annan lämplig översättare anlitas. I avsnitt 6.3.1 finns en närmare behandling av förslaget.

De förändrade hänvisningarna i *sjätte stycket* är dels följdändringar av att två nya stycken har tillkommit i paragrafen, dels har det införts en hänvisning till den nya bestämmelsen i andra stycket. Hänvisningen till bestämmelsen i andra stycket innebär att

rätten till översättning ska gälla även beträffande punktskrift. I den mån det inte är tillräckligt med en muntlig översättning för personer som är blinda eller synskadade kan det således vara aktuellt med att överföra en text till punktskrift. Se närmare om detta i avsnitt 5.3.1.

48 kap.

3 a §

Vid föreläggande av villkorlig dom genom strafföreläggande ska bestämmelserna om tolkning och översättning i 5 kap. 6 § andra–fjärde styckena och 8 § samt 33 kap. 9 § andra, fjärde–sjätte styckena tillämpas.

Paragrafen är ny och syftar till att reglera gränsdragningen för direktivets undantag.

Direktivets bestämmelser ska inte tillämpas vid beslut om påföljd för mindre förseelser fattade av en annan myndighet än domstol. För svenska förhållanden kan det således bli aktuellt att undanta föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande. Eftersom undantaget i direktivet endast ska avse mindre förseelser har utredningen bedömt att föreläggande av villkorlig dom genom strafföreläggande inte bör omfattas av undantaget. En särskild paragraf som reglerar detta införs därför. Vid föreläggande av villkorlig dom genom strafföreläggande ska således i paragrafen angivna bestämmelser om rätt till tolkning och översättning gälla. Motsatsvis gäller att bestämmelserna inte behöver tillämpas vid föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande när påföljden bestäms till böter. Det bör dock betonas att undantaget endast avser själva förfarandet i samband med att ett föreläggande av en ordningsbot eller ett strafföreläggande utfärdas, det vill säga översättning av själva föreläggandet behövs inte. Direktivets bestämmelser är naturligtvis gällande under ett tidigare förfarande, exempelvis vid förhör, som har föregått föreläggandet av ordningsbot eller strafföreläggande. Förslaget behandlas mer utförligt i avsnitt 3.3.

11.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare

1 §

Denna lag tillämpas på

1. tolk och översättare som anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar,

2. tolk och översättare som genomgått av regeringen eller av den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer föreskriven prövning, och

3. annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.

Med kommuner likställs landsting och kommunalförbund.

Paragrafen reglerar när lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare ska tillämpas. Enligt utredningens förslag ska lagen även gälla för annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden. Bestämmelsen har tillkommit mot bakgrund av direktivets krav på att tolkar och översättare ska ha tystnadsplikt gällande den tolkning och översättning som tillhandahålls. När det gäller tolkar och översättare som inte är auktoriserade och som anlitas av någon annan än en myndighet, exempelvis en försvarare, saknas i dagsläget bestämmelser om tystnadsplikt. För att dessa tolkar också ska omfattas av tystnadsplikt när de anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden införs därför ovan nämnda bestämmelse. Tystnadsplikten gäller endast de tolkar som anlitas yrkesmässigt, vilket innebär att en anhörig eller någon på en advokatfirma som exempelvis hjälper till med tolkning vid ett möte inte träffas av tystnadsplikten. Anledningen till detta är att en sådan person inte bör åläggas det straffansvar som en tystnadsplikt för med sig. Förslaget behandlas mer utförligt i avsnitt 8.4. Vad som avses med ett straffrättsligt förfarande beskrivs i avsnitt 3.2.2. Paragrafen har även delats upp i tre olika punkter för att underlätta läsningen och tydliggöra i vilka situationer som lagen ska tillämpas.

Referenser

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1968:82 *med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.*

Prop. 1973:30 *med förslag om lag om ändring i rättegångsbalken m.m.*

Prop. 1984/85:100, bilaga 4 *med förslag till statsbudget för budgetåret 1985/86.*

Prop. 1985/86:80 *om ny förvaltningslag.*

Prop. 1986/87:89 *om ett reformerat tingsrättsförfarande.*

Prop. 1999/2000:61, *Internationell rättslig hjälp i brottmål.*

Prop. 2000/01:92, *7 kap. rättegångsbalken.*

Prop. 2003/04:7, *Lag om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.*

Prop. 2004/05:131, *En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol.*

Prop. 2004/05:163, *Ny vallag.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1968:27, *Förvaltningslag.*

SOU 2003:41, *Förstärkt granskning av polis och åklagare.*

Justitieombudsmannen

JO 1992/93 s. 204.

JO 1999/2000 s. 127.

JO 2009/10 s. 72.

Bearbetningar m.m.

- Brottsförebyggande rådet, Rapport 2008:4, *Diskriminering i rättsprocessen*.
- Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 3 u, Stockholm 2007.
- Domstolsverkets rapportserie 2010:4, *Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m.*
- Ekelöf, Per Olov och Edelstam, Henrik, *Rättegång I*, 8 u, Stockholm 2002.
- Ekobrottsmyndighetens årsredovisning 2011.
- Harris m.fl., *Law of the European Convention on Human Rights*, 2 u, Oxford University Press, 2008.
- Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, 2 u, Stockholm 2009.
- Riksåklagarens handbok för handläggning av strafföreläggande 1998-07-01.
- Statistiska centralbyrån, *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2011*.
- Statskontoret, Rapport 2012:2, *En tolkningsfråga. Om auktorisation och åtgärder för fler och bättre tolkar*.
- Tolk- och översättarinstitutet, *Verksamhetsberättelse 2011*.
- Åklagarmyndighetens årsredovisning 2011.

Rättsfall

Europadomstolen

- Brozicek mot Italien, nr. 10964/84, 19 december 1989.
- Cusani mot Förenade Kungariket, no. 32771/96, 24 september 2002.
- Husain mot Italien, nr. 18913/03, 24 februari 2005.
- Kamasinski mot Österrike, nr. 9783/82, 19 december 1989.
- Luedicke, Belkacem och Koç mot Tyskland, nr. 6210/73; 6877/75; 7132/75, 28 november 1978.

Högsta domstolen

NJA 1974 s. 221.

NJA 1992 s. 186.

NJA 1996 s. 342.

NJA 2001 s. 54.

Hovrätterna

RH 1988:76.

RH 2010:60.

Svea hovrätt, avd. 5, beslut 2011-03-14 i mål nr B 133-11.

Kommittédirektiv

Genomförande av EU-direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden

Dir.
2011:118

Beslut vid regeringssammanträde den 22 december 2011

Sammanfattning

En särskild utredare ska ta ställning till hur EU-direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ska genomföras i svensk rätt.

I uppdraget ingår att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 juli 2012.

Bakgrund

Inom EU utgör principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål en hörnsten i det straffrättsliga samarbetet. Genomförandet av principen förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Ett sätt att öka det ömse-sidiga förtroendet är att införa gemensamma minimiregler för enskildas rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet.

Under det svenska ordförandeskapet hösten 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden. Färdplanen föreskriver ett s.k. steg-för-stegförfarande enligt vilket kommissionen ska lägga fram förslag när det gäller rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), information om rättigheter och åtal (åtgärd B), juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) samt

särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänka eller tilltalade personer (åtgärd E). I färdplanen anges att Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) utgör den gemensamma basen för skyddet av misstänk-tas och tilltalades processuella rättigheter i EU.

Som ett första steg enligt färdplanen antog Europaparlamentet och rådet den 20 oktober 2010 direktivet 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1). Direktivet ska vara genomfört senast den 27 oktober 2013.

Direktivets syfte och innehåll

Syfte och tillämpningsområde

Direktivet syftar till att säkerställa den rätt till tolkning och översättning för misstänkta som följer av Europakonventionen och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Direktivet fastställer minimiregler och hindrar således inte att medlems-staterna erbjuder en högre skyddsnivå (artikel 8). Rättigheterna gäller vid straffrättsliga förfaranden och förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (artikel 1.1). Rättigheterna gäller från den tidpunkt när en misstänkt av behöriga myndigheter görs medveten om brottsmisstanken fram till dess att förfarandet avslutas (artikel 1.2).

Tolkning

Misstänkta som inte talar eller förstår förfarandespråket ska utan dröjsmål tillhandahållas kostnadsfri tolkning inför utredande och rättsliga myndigheter, bl.a. vid polisförhör och domstolsförhandlingar (artiklarna 2 och 4). Rätten till tolkning inbegriper lämpligt stöd till misstänkta som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det behövs för att garantera att förfarandet går rättvist till, ska tolkning finnas tillgänglig för kommunikationen mellan den misstänkte och försvararen i direkt samband med ett förhör eller en förhandling eller i samband med en framställning som görs under förfarandet. Det ska finnas ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera om misstänkta talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk. När det är lämpligt får s.k.

fjärrtolkning användas med hjälp av t.ex. videokonferens. Misstänkta ska kunna angripa beslut om att tolkning inte behövs samt kunna klaga på att tolkningens kvalitet varit otillräcklig.

Översättning

Misstänkta som inte förstår eller talar förfarandespråket ska inom rimlig tid tillhandahållas kostnadsfri skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandet går rättvist till (artiklarna 3 och 4). Till väsentliga handlingar hör bl.a. åtal och domar. De behöriga myndigheterna beslutar om någon annan handling ska anses vara väsentlig i ett visst ärende. Vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder är översättningsskyldigheten begränsad till själva arresteringsordern. Skyldigheten att översätta gäller endast avsnitt som är relevanta för att den misstänkte ska förstå vad han eller hon anklagas för. I vissa fall får en muntlig översättning eller sammanfattning tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning. Den misstänkte får under vissa förutsättningar avsäga sig rätten till översättning. Beträffande möjligheterna att kunna angripa beslut om översättning och klaga på översättningens kvalitet gäller samma sak som för tolkning.

Tolkningens och översättningens kvalitet m.m.

Den tolkning och översättning som tillhandahålls ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandet går rättvist till (artiklarna 2.8 och 3.9). Medlemsstaterna ska vidta konkreta åtgärder för att sådan hög kvalitet kan tillhandahållas (artikel 5). Vidare ska medlemsstaterna sträva efter att upprätta register över självständiga tolkar och översättare som har lämpliga kvalifikationer.

I direktivet finns också föreskrifter om krav på konfidentialitet för tolkar och översättare samt utbildning av rättslig personal i tolkfrågor (artiklarna 5–7).

Tolkning och översättning vid svenska brottmålsförfaranden

Allmänt om regleringen

Förhandlingar i domstol ska hållas på svenska och handlingar som ges in till eller skickas ut från domstol ska som huvudregel vara på svenska. Misstänkta och tilltalade anses i princip ha rätt till tolkning och översättning under hela brottmålsförfarandet i den utsträckning som det finns behov av det. I rättegångsbalken finns bestämmelser om vad som gäller i domstol. Det saknas uttryckliga regler om vad som gäller i fråga om tolkning och översättning under förundersökningen. Både rättegångsbalkens bestämmelser och 8 § förvaltningslagen (1986:223) har dock ansetts analogt tillämpliga.

En europeisk arresteringsorder som ska verkställas i Sverige ska vara skriven på svenska, danska, norska eller engelska eller vara åtföljd av en översättning till något av dessa språk (4 kap. 2 § lagen [2003:1156] om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder). Vid förfarandet gäller i övrigt vad som är föreskrivet om handläggning av brottmål (4 kap. 3 § och 5 kap. 2 § samma lag).

Enligt Europakonventionen är rätten till kostnadsfri tolkning, inbegripet översättning, en s.k. minimirättighet för misstänkta och tilltalade (artikel 6.3). Rättigheten anses omfatta alla dokument och muntliga uttalanden under förfarandet som misstänkta och tilltalade behöver förstå för att få en rättvis rättegång.

Tolkning

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inte behärskar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad, får rätten anlita tolk (5 kap. 6 § RB). Rätten ska förordna en lämplig person för uppdraget. Tolken ska som huvudregel infinna sig i rättssalen, men s.k. fjärrtolkning kan användas under vissa förutsättningar (5 kap. 10 § RB). En tolk har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg (5 kap. 8 § RB). Även i kommunikationen mellan den misstänkte och den offentliga försvararen kan tolkning behövas. Försvararen kan då få ersättning av allmänna medel för tolk-kostnaden som ett utlägg (21 kap. 10 § RB).

En domstols beslut i fråga om förordnande av tolk får överklagas, men endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut (49 kap. 3 § RB). Det förhållandet att tolk inte tillhandahållits när det behövts eller att tolkningen varit undermålig kan utgöra rättegångsfel (NJA 1974 s. 221). Beslut av polismyndighet eller åklagare under en förundersökning kan som regel inte överklagas. Beslut av en åklagare kan dock bli föremål för s.k. överprövning av en högre åklagare.

Översättning

Handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten får vid behov översättas (33 kap. 9 § RB). Rätten är skyldig att översätta en handling i brottmål som ska sändas till någon som vistas i en annan EES-stat eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska då översättas till språket i den andra staten eller till ett annat språk som personen förstår. Den som har biträtt rätten med översättning har rätt till skälig ersättning av allmänna medel. För sådan översättning som försvararuppdraget har krävt gäller samma regler som för tolkning (21 kap. 10 § RB). Vad som ovan anförts om möjligheterna till överklagande av beslut i fråga om tolkning får anses gälla även översättning.

Tolkningens och översättningens kvalitet

Tolkar och översättare kan auktoriseras av Kammarkollegiet. För att bli auktoriserad krävs bl.a. att tolken eller översättaren har fullgjort vissa kunskapsprov. En auktoriserad tolk kan få bevis om speciell kompetens som rättstolk. Kammarkollegiet för register över auktoriserade tolkar och översättare samt utövar tillsyn över dessa. Regeringen har nyligen gett Kammarkollegiet i uppdrag att ansvara för att upprätta ett utökat register över tolkar som har genomgått en sammanhållen grundutbildning med godkänt resultat. Regeringen har även gett Domstolsverket och Statskontoret uppdrag som, på olika sätt, behandlar frågor om kvaliteten av tolkning och översättning samt utbud av tolkar. Domstolsverket har redovisat sitt uppdrag (DV Rapport 2010:4).

Uppdraget

Utredaren ska ta ställning till hur EU-direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ska genomföras i svensk rätt.

I uppdraget ingår att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet. Vid utformningen av författningsförslagen ska utredaren i möjligaste mån ansluta till systematiken i svensk rätt.

Utredaren ska belysa effekter och konsekvenser för dem som berörs av förslagen. Om ett förslag kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska inhämta synpunkter från Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kammarkollegiet samt andra berörda myndigheter och organisationer.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 juli 2012.

(Justitiedepartementet)

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2010/64/EU

av den 20 oktober 2010

om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 82.2 andra stycket b,

med beaktande av Konungariket Belgiens, Förbundsrepubliken
Tysklands, Republiken Estlands, Konungariket Spaniens, Repu-
bliken Frankrikes, Republiken Italiens, Storhertigdömet Lux-
emburgs, Republiken Ungerns, Republiken Österrikes, Republi-
ken Portugals, Rumäniens, Republiken Finlands och Konungari-
ket Sveriges initiativ⁽¹⁾,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de natio-
nella parlamenten,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet⁽²⁾, och

av följande skäl:

(1) Unionen har satt som mål att bevara och utveckla ett
område med frihet, säkerhet och rättvisa. Enligt ordfö-
randeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i
Tammerfors den 15–16 oktober 1999, särskilt punkt
33, bör principen om ömsesidigt erkännande av domar
och andra beslut av rättsliga myndigheter bli en hörnsten
i det rättsliga samarbetet på det civilrättsliga och det
straffrättsliga området inom unionen, eftersom ett stärkt
ömsesidigt erkännande och den nödvändiga tillnärm-

ningen av lagstiftning skulle underlätta samarbetet mellan
behöriga myndigheter och det rättsliga skyddet av perso-
ners rättigheter.

(2) Den 29 november 2000 antog rådet i enlighet med slut-
satserna från Tammerfors ett åtgärdsprogram för genom-
förande av principen om ömsesidigt erkännande av do-
mar i brottmål⁽³⁾. I inledningen till programmet anges
att ömsesidigt erkännande ”bör göra det möjligt att förs-
tärka samarbetet mellan medlemsstater, men också att
förstärka skyddet av personers rättigheter”.

(3) Genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande
av beslut vid straffrättsliga förfaranden förutsätter att
medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrätts-
liga system. Omfattningen av det ömsesidiga erkännandet
är i hög grad beroende av en rad parametrar, bl.a. meka-
nismer till skydd för misstänkta eller tilltalades rättighe-
ter och gemensamma minimistandarder för att underlätta
tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande.

(4) Ömsesidigt erkännande av beslut vid straffrättsliga för-
faranden kan bara fungera effektivt i en anda av tillit,
där inte endast de rättsliga myndigheterna utan samtliga
aktörer i den straffrättsliga processen likställer avgöran-
den av rättsliga myndigheter i andra medlemsstater med
avgöranden som meddelas i den egna staten, vilket för-
utsätter förtroende inte bara för innehållet i den andra
medlemsstatens bestämmelser, utan också för att de till-
lämpas korrekt.

(5) I artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för
de mänskliga rättigheterna och de grundläggande frihe-
terna (nedan kallad *konventionen*) och artikel 47 i Euro-
peiska unionens stadga om de grundläggande rättighe-
terna (nedan kallad *stadgan*) föreskrivs rätten till en rättvis
rättegång. I artikel 48.2 i stadgan garanteras respekt för
rätten till försvar. Detta direktiv respekterar dessa rättig-
heter och bör genomföras i enlighet därmed.

⁽¹⁾ EUT C 69, 18.3.2010, s. 1.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 16 juni 2010 (ännu ej of-
fentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 7 oktober 2010.

⁽³⁾ EGT C 12, 15.1.2001, s. 10.

- (6) Även om samtliga medlemsstater är parter i konventionen, har erfarenheten visat att detta inte alltid räcker för att skapa tillräckligt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system.
- (7) Stärkandet av det ömsesidiga förtroendet kräver ett mer enhetligt genomförande av de rättigheter och garantier som fastställs i artikel 6 i konventionen. Det kräver också att man, genom detta direktiv och andra åtgärder, inom unionen vidareutvecklar miniminormer som fastställs i konventionen och stadgan.
- (8) Artikel 82.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt sörjer för fastställande av tillämpliga minimiregler i medlemsstaterna för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension. I artikel 82.2 andra stycket b anges "personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet" som ett av de områden på vilka minimiregler kan fastställas.
- (9) Gemensamma minimiregler bör leda till ökat förtroende för alla medlemsstaters straffrättsliga system, vilket i sin tur bör bidra till ett effektivare rättsligt samarbete i en anda av ömsesidigt förtroende. Sådana gemensamma minimiregler bör fastställas i fråga om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden.
- (10) Den 30 november 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden⁽¹⁾. Färdplanen föreskriver ett steg-för-stegförfarande och påkallar att åtgärder vidtas beträffande rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och om åtalet (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E).
- (11) I Stockholmsprogrammet, som antogs den 10 december 2009, välkomnade Europeiska rådet färdplanen och införlivade den i Stockholmsprogrammet (punkt 2.4). Europeiska rådet underströk att färdplanen inte är uttömmande genom att uppmana kommissionen att undersöka ytterligare processuella minimirättigheter för misstänkta och tilltalade och bedöma om andra frågor, till exempel oskuldspresumtionen, behöver diskuteras för att förbättra samarbetet på detta område.
- (12) Detta direktiv avser åtgärd A i färdplanen. Det fastställer gemensamma minimiregler att tillämpa i fråga om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden i syfte att stärka det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna.
- (13) Detta direktiv drar nytta av kommissionens förslag till rådets rambeslut om rätt till tolkning och översättning i brottmål av den 8 juli 2009, och kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till tolkning och översättning i brottmål av den 9 mars 2010.
- (14) Rätten till tolkning och översättning för personer som inte talar eller förstår förfarandespråket följer av artikel 6 i konventionen, såsom den har tolkats i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Detta direktiv främjar tillämpningen av denna rättighet i praktiken. Syftet med detta direktiv är därför att garantera misstänkta eller tilltalade personers rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden för att säkerställa dessa personers rätt till en rättvis rättegång.
- (15) De rättigheter som föreskrivs i detta direktiv bör även tillämpas, såsom nödvändiga uppföljningsåtgärder, på verkställandet av en europeisk arresteringsorder⁽²⁾ inom de gränser som föreskrivs av detta direktiv. De verkställande medlemsstaterna bör sörja för tolkning och översättning för den eftersökta person som inte talar eller förstår förfarandespråket, och de bör stå för kostnaderna för detta.
- (16) I vissa medlemsstater har en annan myndighet än en domstol som är behörig att handlägga brottmål behörighet att utdöma påföljder avseende relativt lindriga överträdelse. Detta kan exempelvis gälla trafikförseelser som begås i stor skala och som eventuellt konstateras till följd av en trafikkontroll. I sådana situationer skulle det vara orimligt att kräva att den behöriga myndigheten säkerställer samtliga rättigheter i enlighet med detta direktiv. I de fall där medlemsstaternas lagstiftning föreskriver att en påföljd för lindriga förseelser kan beslutas av en sådan myndighet, och där en sådan påföljd kan överklagas till endomstol som är behörig att handlägga brottmål, bör detta direktiv därför endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande.

⁽¹⁾ EUT C 295, 4.12.2009, s. 1.

⁽²⁾ Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, 18.7.2002, s. 1).

- (17) Detta direktiv bör säkerställa att kostnadsfritt och lämpligt språkligt stöd tillhandahålls, som möjliggör för misstänkta eller tilltalade personer som inte talar eller förstår förfarandespråket att fullt ut utöva sin rätt till försvar, och garanterar att förfarandena går rättvist till.
- (18) Misstänkta eller tilltalade bör få tolkning utan dröjsmål. När det går en viss tid innan tolkning tillhandahålls bör detta inte utgöra en överträdelse av kravet på att tolkning ska tillhandahållas utan dröjsmål, under förutsättning att den fördröjningen är skäligen under de rådande omständigheterna.
- (19) Kommunikation mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare bör tolkas i enlighet med detta direktiv. Misstänkta eller tilltalade bör bl.a. för sin försvarare kunna förklara sina versioner av händelserna, påpeka när de anser att ett uttalande inte är korrekt och göra sin försvarare uppmärksam på fakta som bör läggas fram till deras försvar.
- (20) För att kunna förbereda försvaret bör kommunikation mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare i direkt samband med ett förhör eller en förhandling under förfarandena eller i samband med ett överklagande eller andra framställningar som görs under förfarandet, exempelvis en ansökan om frigivande mot borgen, tolkas i de fall det är nödvändigt för att garantera att förfarandena går rättvist till.
- (21) Medlemsstaterna bör se till att det finns ett förfarande eller mekanism för att klarlägga huruvida de misstänkta eller tilltalade talar och förstår det språk som används vid det straffrättsliga förfarandet och om de behöver tolk. Ett sådant förfarande eller en sådan mekanism innebär att behörig myndighet på lämpligt sätt, t.ex. genom att de misstänkta eller tilltalade tillfrågas, klarlägger huruvida de talar och förstår det språk som används vid det straffrättsliga förfarandet och huruvida de behöver tolk.
- (22) Tolkning och översättning i enlighet med detta direktiv bör tillhandahållas på de misstänkta eller tilltalades modersmål eller ett annat språk som de talar eller förstår och som möjliggör att de fullt ut kan utöva sin rätt till försvar och garanterar att förfarandena går rättvist till.
- (23) Den respekt för rätten till tolkning och översättning som föreskrivs i detta direktiv bör inte äventyra någon annan processuell rättighet som fastställs i nationell rätt.
- (24) Medlemsstaterna bör se till att det går att kontrollera om den tolkning och översättning som tillhandahålls varit tillräcklig, när de behöriga myndigheterna uppmärksammas på problem i specifika fall.
- (25) De misstänkta eller tilltalade eller den person som är föremål för förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder bör ha rätt att angripa beslut om att det inte finns något behov av tolkning, i enlighet med de förfaranden som fastställs i nationell rätt. Denna rättighet innebär inte att medlemsstaterna är skyldiga att ha ett särskilt system eller klagomålsförfarande genom vilket ett sådant beslut kan angripas, och bör inte äventyra de tidsfrister som gäller för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.
- (26) Om tolkningens kvalitet anses vara otillräcklig för att garantera rätten till en rättvis rättegång bör de behöriga myndigheterna ha möjlighet att ersätta den utsedda tolken.
- (27) Skyldigheten att visa särskild hänsyn mot misstänkta eller tilltalade som skulle kunna befinna sig i en svag position, särskilt på grund av fysiska funktionsnedsättningar som påverkar deras förmåga att effektivt meddela sig med omvärlden, är en förutsättning för en korrekt rättskipning. Åklagare, brottsbekämpande myndigheter och rättsliga myndigheter bör därför se till att sådana personer faktiskt kan utöva de rättigheter som anges i detta direktiv, t.ex. genom att beakta varje möjlig sårbarhet som påverkar deras förmåga att följa förfarandet och göra sig förstådda och genom att vidta lämpliga åtgärder för att garantera dessa rättigheter.
- (28) När videokonferenser används för fjärrtolkning bör de behöriga myndigheterna ha möjlighet att använda sig av de verktyg som utvecklas inom ramen för europeisk e-juridik (exempelvis information om de domstolar som har videokonferensutrustning eller handböcker för detta ändamål).
- (29) Detta direktiv bör utvärderas mot bakgrund av de praktiska erfarenheter som görs. Vid behov bör det revideras för att förbättra de säkerhetsgarantier som fastställs i direktivet.

- (30) För att kunna garantera rättvisa förfaranden är det nödvändigt att väsentliga handlingar, eller åtminstone relevanta avsnitt i sådana handlingar, översätts för misstänkta eller tilltalade i enlighet med detta direktiv. Vissa handlingar bör i detta hänseende alltid betraktas som väsentliga handlingar och bör därför översättas, såsom beslut om att frihetsberöva en person, anklagelser eller åtal samt domar. Det ankommer på medlemsstaternas behöriga myndigheter att själva, på eget initiativ eller på begäran av misstänkta eller tilltalade eller deras försvarare, avgöra vilka andra handlingar som är väsentliga för att garantera att förfarandena går rättvist till och som därför också bör översättas.
- (31) Medlemsstaterna bör underlätta tillgången till nationella databaser med information om juridiska översättare och tolkar i de fall det finns sådana databaser. Särskild uppmärksamhet bör i detta sammanhang ägnas målsättningen att ge tillgång till befintliga databaser genom e-juridikportalen, i enlighet med den fleråriga handlingsplanen 2009–2013 för europeisk e-juridik av den 27 november 2008 ⁽¹⁾.
- (32) Detta direktiv bör fastställa minimiregler. Medlemsstaterna bör ha möjlighet att utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att tillhandahålla en högre skyddsnivå även i situationer som inte uttryckligen behandlas i detta direktiv. Skyddsnivån bör aldrig vara lägre än de normer som anges i konventionen eller stadgan, såsom dessa tolkas i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens domstol.
- (33) De bestämmelser i detta direktiv som motsvarar rättigheter som garanteras av konventionen eller stadgan bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med dessa rättigheter, så som de tolkats i relevant rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens domstol.
- (34) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att införa gemensamma minimiregler, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och det därför, på grund av åtgärdens omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om

Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.

- (35) I enlighet med artikel 3 i protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har dessa medlemsstater meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (36) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll (nr 22) om Danmarks ställning, fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte och tillämpningsområde

1. I detta direktiv fastställs bestämmelser om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden och förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.
2. Den rättighet som avses i punkt 1 ska tillämpas på personer från den tidpunkt när de, genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt, av en medlemsstats behöriga myndigheter görs medvetna om att de är misstänkta eller anklagade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena avslutas, vilket ska förstås som det slutgiltiga avgörandet av frågan om de har begått brottet, inbegripet, i tillämpliga fall, bestämning av påföljd och slutligt avgörande av eventuellt överklagande.
3. I de fall där en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan beslutas av en annan myndighet än en domstol som är behörig att handlägga brottmål, och där en sådan påföljd kan överklagas till en sådan domstol, ska detta direktiv endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande.

⁽¹⁾ EUT C 75, 31.3.2009, s. 1.

4. Detta direktiv påverkar varken nationell lagstiftning som avser närvaron av försvarare under något skede av det straffrättsliga förfarandet, eller nationell lagstiftning som avser den misstänktes eller tilltalades tillgång till handlingar i samband med straffrättsliga förfaranden.

Artikel 2

Rätt till tolkning

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som inte talar eller förstår förfarandespråket utan dröjsmål får tolkning under det straffrättsliga förfarandet inför utredande och rättsliga myndigheter, inbegripet under polisförhör, alla domstolsförhandlingar och eventuella nödvändiga interimistiska förfaranden.

2. I de fall där detta är nödvändigt för att garantera att förfarandena går rättvist till ska medlemsstaterna se till att tolkning finns tillgänglig för kommunikationen mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare i direkt samband med ett förhör eller en förhandling under förfarandena eller i samband med ett överklagande eller andra framställningar som görs under förfarandet.

3. Rätten till tolkning enligt punkterna 1 och 2 inbegriper lämpligt stöd till personer som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter.

4. Medlemsstaterna ska se till att det finns ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera huruvida misstänkta eller tilltalade talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk.

5. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med de förfaranden som fastställs i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av tolkning och, i de fall där tolkning har tillhandahållits, har möjlighet att klaga på att tolkningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till.

6. När det är lämpligt får sådan kommunikationsteknik som videokonferenser, telefon eller Internet användas, förutom i de fall det är nödvändigt att tolken är fysiskt närvarande för att garantera att förfarandena går rättvist till.

7. Vid förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder ska den verkställande medlemsstaten se till att

dess behöriga myndigheter tillhandahåller tolkning i enlighet med denna artikel för personer som omfattas av sådana förfaranden och som inte talar eller förstår förfarandespråket.

8. Den tolkning som tillhandahålls i enlighet med denna artikel ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandena går rättvist till, särskilt genom att garantera att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och kan utöva sin rätt till försvar.

Artikel 3

Rätt till översättning av väsentliga handlingar

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som inte förstår eller talar förfarandespråket inom rimlig tid får en skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandena går rättvist till.

2. Till väsentliga handlingar hör beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal samt domar.

3. De behöriga myndigheterna ska besluta om någon annan handling är väsentlig i ett visst ärende. Misstänkta eller tilltalade eller deras försvarare får ge in en motiverad ansökan i detta hänseende.

4. Det ska inte föreligga någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för.

5. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av översättning av handlingar eller avsnitt i handlingar och, i de fall där en översättning har tillhandahållits, har möjlighet att klaga på att översättningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till.

6. Vid förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder ska den verkställande medlemsstaten se till att dess behöriga myndigheter tillhandahåller en skriftlig översättning av denna handling till den person som omfattas av sådana förfaranden och som inte förstår det språk på vilket den europeiska arresteringsordern är uppräddad, eller till vilket den har översatts av den utfärdande medlemsstaten.

7. Som ett undantag från de allmänna reglerna i punkterna 1, 2, 3 och 6 får en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning, under förutsättning att en sådan muntlig översättning eller sammanfattning inte förhindrar att förfarandena går rättvist till.

8. Varje avsägelse av rätten till översättning av handlingar som avses i denna artikel ska omfattas av kravet att misstänkta eller tilltalade dessförinnan har fått juridisk rådgivning eller på annat sätt har fått full insikt om konsekvenserna av denna avsägelse, samt att avsägelsen är entydig och har lämnats frivilligt.

9. Översättning som tillhandahålls i enlighet med denna artikel ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandena går rättvist till, särskilt genom att garantera att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och har möjlighet att utöva sin rätt till försvar.

Artikel 4

Kostnader för tolkning och översättning

Medlemsstaterna ska stå för de tolknings- och översättningskostnader som uppstår genom tillämpning av artiklarna 2 och 3, oavsett vad som är resultatet av förfarandena.

Artikel 5

Tolkningens och översättningens kvalitet

1. Medlemsstaterna ska vidta konkreta åtgärder för att se till att den tolkning och översättning som tillhandahålls håller den kvalitet som krävs enligt artiklarna 2.8 och 3.9.

2. För att främja ändamålsenlig tolkning och översättning och effektiv tillgång till detsamma ska medlemsstaterna sträva efter att upprätta ett eller flera register över självständiga översättare och tolkar som har lämpliga kvalifikationer. När ett sådant eller flera sådana register upprättats ska, om lämpligt, det eller de göras tillgängliga för försvarare och relevanta myndigheter.

3. Medlemsstaterna ska se till att tolkar och översättare iakttar konfidentialitet i fråga om den tolkning och översättning som tillhandahållits i enlighet med detta direktiv.

Artikel 6

Utbildning

Utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheter i det sätt på vilket rättsväsendet är organiserat i unionen ska medlemsstaterna kräva att de ansvariga för utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter som deltar i straffrättsliga förfaranden särskilt uppmärksammar de särskilda förhållanden som gäller vid kommunikation via tolk för att garantera effektiv och ändamålsenlig kommunikation.

Artikel 7

Anteckningar

Om en utredande eller rättslig myndighet har hållit ett förhör eller en förhandling med den misstänkta eller tilltalade med hjälp av en tolk i enlighet med artikel 2, om en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahålls i enlighet med artikel 3.7, eller om en person har av sagt sig rätten till översättning enligt artikel 3.8 ska medlemsstaterna se till att det antecknas att dessa omständigheter föreligger, vilket ska ske genom det förfarande som gäller för anteckningar enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning.

Artikel 8

Klausul om bevarande av skyddsnivån

Ingenting i detta direktiv ska ses som en begränsning av eller ett avsteg från rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som följer av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, enligt andra relevanta bestämmelser i internationell rätt eller enligt lagstiftningen i medlemsstater som erbjuder en högre skyddsnivå.

Artikel 9

Genomförande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 27 oktober 2013.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till dessa bestämmelser.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 10

Rapportering

Kommissionen ska senast den 27 oktober 2014 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en bedömning av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

Artikel 11

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 12***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 20 oktober 2010.

På Europaparlamentets vägnar

J. BUZEK

Ordförande

På rådets vägnar

O. CHASTEL

Ordförande

Statens offentliga utredningar 2012

Kronologisk förteckning

1. Tre blir två! Två nya myndigheter inom utbildningsområdet. U.
2. Framtidens högkostnadsskydd i vården. S.
3. Skatteincitament för riskkapital. Fi.
4. Kompletterande regler om personuppgiftsbehandling på det arbetsmarknadspolitiska området. A.
5. Högskolornas föreskrifter. U.
6. Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning. S.
7. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2012 – långsiktig säkerhet, haverier och global utblick. M.
8. Skadeståndsansvar och försäkringsplikt vid sjötransporter – Atenförordningen och försäkringsdirektivet i svensk rätt. Ju.
9. Förmån och fälla – nyanländas uttag av föräldrapenning. A.
10. Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi. Ku.
11. Snabbare betalningar. Ju.
12. Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud. Ju.
13. En sammanhållen svensk polis. Ju.
14. Ekonomiskt värde och samhällsnytta – förslag till en ny statlig ägarförvaltning. Fi.
15. Plan för framtagandet av en strategi för långsiktigt hållbar markanvändning. M.
16. Att angöra en kulturbrygga – för stöd till nyskapande kultur. Ku.
17. Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd. S.
18. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. – den mjuka infrastrukturen på väg. N.
19. Nationella patent på engelska? N.
20. Kvalitetssäkring av forskning och utveckling vid statliga myndigheter. U.
21. Här finns mer att hämta – it-användningen i småföretag. N.
22. Mål för rovdjuren. M.
23. Mindre våld för pengarna. Ku.
24. Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning. U.
25. Enklare för privatpersoner att hyra ut sin bostad med bostadsrätt eller äganderätt. S.
26. En ny brottsskadelag. Ju.
27. Färdplan för framtiden – en utvecklad flygtrafiktjänst. N.
28. Längre liv, längre arbetsliv. Förutsättningar och hinder för äldre att arbeta längre. S.
29. Sveriges möjligheter att ta emot internationellt stöd vid kriser och allvarliga händelser i fredstid. Fö.
30. Vital kommunal demokrati. Fi.
31. Sänkta trösklar – högt i tak Arbete, utveckling, trygghet. A.
32. Upphandlingsstödet framtid. S.
33. Gör det enklare! S.
34. Nya påföljder + kort presentation. Ju.
35. Stärkt skydd mot tvångsåktenskap och barnåktenskap. Ju.
36. Registerdata för forskning. Fi.
37. Kulturmiljöarbete i en ny tid. Ku.
38. Minska riskerna med farliga ämnen! Strategi för Sveriges arbete för en giftfri miljö. M.
39. Vägar till förbättrad produktivitet och innovationsgrad i anläggningsbranschen + Bilagedel. N.
40. Innovationsstödande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – en preliminär delrapport. U.
41. Innovationsstödande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – slutbetänkande. U.

42. Bättre behörighetskontroll. Ändringar i förordningen (2006:196) om register över hälso- och sjukvårdspersonal. S.
43. Konsumenten i centrum – ett framtida konsumentstöd. Ju.
44. Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott. Ju.
45. Kvinnor och barn i rättens gränsland. U.
46. Dammsäkerhet. Tydliga regler och effektiv tillsyn. N.
47. Harmoniserat inkomstbegrepp. Möjligheter att använda månadsuppgifter i social- och arbetslöshetsförsäkringarna. S.
48. Maritim samverkan. Fö.
49. Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Genomförande av EU:s tolknings- och översättningsdirektiv. Ju.

Statens offentliga utredningar 2012

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Skadeståndsansvar och försäkringsplikt vid sjötransporter – Atenförordningen och försäkringsdirektivet i svensk rätt. [8]
- Snabbare betalningar. [11]
- Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud. [12]
- En sammanhållen svensk polis. [13]
- En ny brottskadelag. [26]
- Nya påföljder + kort presentation. [34]
- Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. [35]
- Konsumenten i centrum – ett framtida konsumentstöd. [43]
- Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott. [44]
- Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Genomförande av EU:s tolknings- och översättningsdirektiv. [49]

Försvarsdepartementet

- Sveriges möjligheter att ta emot internationellt stöd vid kriser och allvarliga händelser i fredstid. [29]
- Maritim samverkan. [48]

Socialdepartementet

- Framtidens högkostnadsskydd i vården. [2]
- Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning. [6]
- Psykiatri och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd. [17]
- Enklare för privatpersoner att hyra ut sin bostad med bostadsrätt eller äganderätt. [25]
- Längre liv, längre arbetsliv. Förutsättningar och hinder för äldre att arbeta längre. [28]
- Upphandlingsstödet framtid. [32]
- Gör det enklare! [33]
- Bättre behörighetskontroll. Ändringar i förordningen (2006:196) om register över hälso- och sjukvårdspersonal. [42]

- Harmoniserat inkomstbegrepp. Möjligheter att använda månadsuppgifter i social- och arbetslöshetsförsäkringarna. [47]

Finansdepartementet

- Skatteincitament för riskkapital. [3]
- Ekonomiskt värde och samhällsnytta – förslag till en ny statlig ägarförvaltning. [14]
- Vital kommunal demokrati. [30]
- Registerdata för forskning. [36]

Utbildningsdepartementet

- Tre blir två! Två nya myndigheter inom utbildningsområdet. [1]
- Högskolornas föreskrifter. [5]
- Kvalitetssäkring av forskning och utveckling vid statliga myndigheter. [20]
- Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning. [24]
- Innovationsstödjande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – en preliminär delrapport. [40]
- Innovationsstödjande verksamheter vid universitet och högskolor; Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – slutbetänkande. [41]
- Kvinnor och barn i rättens gränsland. [45]

Miljödepartementet

- Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2012 – långsiktig säkerhet, haverier och global utblick. [7]
- Plan för framtagandet av en strategi för långsiktigt hållbar markanvändning. [15]
- Mål för rovdjuren. M. [22]
- Minska riskerna med farliga ämnen! Strategi för Sveriges arbete för en giftfri miljö. [38]

Näringsdepartementet

Så enkelt som möjligt för så många som möjligt
– den mjuka infrastrukturen på väg. [18]

Nationella patent på engelska? [19]

Här finns mer att hämta – it-användningen i
småföretag. N. [21]

Färdplan för framtiden

– en utvecklad flygtrafiktjänst. [27]

Vägar till förbättrad produktivitet och
innovationsgrad i anläggningsbranschen +
Bilagedel. [39]

Dammsäkerhet

Tydliga regler och effektiv tillsyn. [46]

Kulturdepartementet

Läsarnas marknad, marknadens läsare

– en forskningsantologi. [10]

Att angöra en kulturbygga

– för stöd till nyskapande kultur. [16]

Mindre våld för pengarna. [23]

Kulturmiljöarbete i en ny tid. [37]

Arbetsmarknadsdepartementet

Kompletterande regler om personuppgifts-
behandling på det arbetsmarknadspolitiska
området [4]

Förmån och fälla – nyanländas uttag av
föräldrapenning. [9]

Sänkta trösklar – högt i tak

Arbete, utveckling, trygghet. [31]